

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Recenzenti:

prof. Magdalena Kostova-Panajotova, PhD.
Juhozápadná univerzita Neofita Rilského v Blagoevgrade

prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.
Slavistický ústav SAV, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského

Kristína Pavlovičová – Jozef Pavlovič

SLOVÁ
SV. KLIMENTA
OCHRIDSKÉHO

TRNAVA 2021

Realizácia výskumu a prekladu sa uskutočnila v rámci projektu VEGA 1/0366/19 Staroslovienske texty sv. Klimenta Ochridského, prepis, preklad a výklad.

© Dr. theol. Kristína Pavlovičová, PhD.; doc. Dr. Jozef Pavlovič, PhD.; 2021
© Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2021

ISBN 978-80-568-0449-0

OBSAH

Úvod o povahe a zmysle tejto knihy	9
1 Poučenie na Narodenie presvätej Vládkyne našej Bohorodičky	19
1.1 Preklad	20
1.2 Komentár	22
2 Poučenie na Povýšenie čestného kríža	27
2.1 Preklad	28
2.2 Komentár	29
3 Poučenie na Kristovo narodenie	33
3.1 Preklad	34
3.2 Komentár	36
4 Poučenie na Bohozjavenie nášho Pána Ježiša Krista	39
4.1 Preklad	40
4.2 Komentár	42
5 Slovo o rozprávaní evanjelia v druhý deň mesiaca februára na Stretnutie Pána nášho Ježiša Krista	47
5.1 Preklad	49
5.2 Komentár	52
6 Poučenie na Zvestovanie svätej Bohorodičky	55
6.1 Preklad	57
6.2 Komentár	60
7 Pochvala štvrtodňovému Lazárovi od svätého otca nášho Klimenta	63
7.1 Preklad	65
7.2 Komentár	68

8	Slovo na Kvetnú nedeľu od sv. Klimenta, veľického biskupa	71
8.1	Preklad	74
8.2	Komentár	78
9	Poučenie na svätú Paschu	80
9.1	Preklad	82
9.2	Komentár	84
10	Poučenie na Nanebovstúpenie Pána nášho Ježiša Krista	86
10.1	Preklad	87
10.2	Komentár	89
11	Poučenie na Pentikostiu	91
11.1	Preklad	93
11.2	Komentár	95
12	Slovo o Svätej Trojici a o stvorení i o súde, napísané Klimentom	97
12.1	Preklad	103
12.2	Komentár	112
13	Poučenie svätého Klimenta na Premenenie	115
13.1	Preklad	116
13.2	Komentár	118
14	Pochvala o zosnutí Vládkyne našej Bohorodičky a vždy Panny Márie vytvorená biskupom Klimentom	120
14.1	Preklad	122
14.2	Komentár	125
	Literatúra	128
	Resumé	130
	Summary	132
	Z posudkov recenzentov	134

Sv. Kliment Ochridský, ikona zo 14. stor. z Ochridu

пожтніє стго климента на при
ѡбраженіє гнѣ:—
Послоушати братіє да каже о^м
силоу и силчество, чѣнаго сго
днѣ. и како оублагоуи мѡи
шла . оѡи бо днѣ гонлшѡ ісхс
своимъ оутѣкомъ ѡкры славою
ѣго бжтпа . по слзжл икоути
ѡбладяѣ живыми и мртвыми .
мѡгымъ бо ѡнѡ то чюдствлѡи
ѡшимъ . неимашѣ мѡу оубры .
каменосртной родъ іудейскыи .
ѡѡи бо , илііотгалахѡ того бо ит .
и иже мѡи сядрѡви иже єрмію .
или іако єдинъ ѡдрѡви хѡвста

Na rukopisnej pamiatke je začiatok Slova na Premenenie Pána z Trojicko-sergijevskej lavry z r. 1429

ÚVOD O POVAHE A ZMYSLE TEJTO KNIHY

Svätý Kliment Ochridský sa pokladá za jedného z najvýznamnejších slovanských stredovekých autorov. Právom sa mu pripisuje toto hodnotenie pre rozmanitosť jeho vlastnej autorskej i prekladateľskej tvorby, ako aj pre vysoký počet jeho diel. Bohoslužobná hymnografia, poetizované pochvaly, homílie a poučné reči dávajú cítiť svojho pôvodcu a odkrývajú obraz jeho osobnosti.

Ťažko však hovoriť o cene pokladu, ktorý je zakopaný v zemi. Na Slovensku zatiaľ vyšiel len malý zlomok z jeho tvorby preložený do slovenčiny (podrobnejšie o tom p. Škoviera, A., In *Kliment Ochridský a jeho prínos*, 2017, s. 17). Stručne povedané, máme viac o Klimentovi ako od Klimenta, pričom už sme v štádiu celonárodného honoru a pýchy na cyrilometodskú tradíciu, ktorú sme si stihli vypestovať aj bez poznania skutočného diela. Kliment je spolutvorcom nábožensko-kultúrnych hodnôt, ktoré výrazne poznačili začiatky našej christianizácie prostredníctvom misie svätých sedmočetníkov. Význam jeho staroslovienskeho literárneho diela však je všeslovanský.

V našom výbere predstavujeme časť jeho homileticko-poučnej tvorby. Sú to sviatočné reči, synekdochicky nazvané *slová* alebo zase v univerbizácii *poučenia*. V starosloviencine, ako aj v mladšej cirkevno-slovančine sa pomenovanie *slovo* významovo diferencuje. Jedným z jeho významov je aj homiletický termín, ktorý používa sv. Kliment v názvoch svojich homílií. Pomenúva sa ním paregoretická cirkevná reč. Grécke sloveso *paregoreō* znamená „prihovárať sa (niekomu), potešovať (niekoho)“. Táto pomerne zložitá forma homílie čo do štruktúry je novšia. Vo včasnom kresťanstve sa najskôr praktizovala kerygmatická homília, štruktúrou pripomínajúca priateľský rozhovor o obsahu perikopy. V tej istej dobe sa od nej oddelila didaskalická, t. j. poučná homília. Postupy z oboch sa čiastočne naďalej uplatňujú v treťom type, t. j. v slove, ktorý vznikol až vo

4. storočí v ére slobody kresťanstva a jeho uznania za štátne náboženstvo. Slovo má formu poučnej kázne, ktorá má vznešený ráz, čo si vyžaduje isté umenie prednesu. Súčasťou jej obsahu je uvedenie vôľových a citových motívov pre poslucháčov, ktoré ich majú priviesť k istému konkrétnemu rozhodnutiu alebo predsavzatiu.

Slová sa ešte ďalej delia na tri skupiny podľa témy takto:

1. kázne o všeobecných kresťanských pravdách, ktoré sa týkajú každého kresťana (smrť, posledný súd, nebo, peklo, večný život, Božie milosrdenstvo, Božia láska a pod.),
2. kázne o kresťanských čnostiach a hlavných zásadách kresťanského života z morálneho hľadiska (Božia bázeň, poníženosť, milosrdenstvo, láska k blížnym, dobročinnosť, jednotlivé hriechy a pod.),
3. chváloreči, čiže panegyrické kázne; sú to kázne na sviatky Pána, Bohorodičky a svätiteľov, pričom ich cieľom je naladiť poslucháčov na dôstojné slávenie príslušného sviatku a pobádať ich na nasledovanie tých čností, ktoré sú typické pre oslavovaného. Sv. Kliment ich nazýva *pochvalné slová* (porov. Kernaševič, P., 1957, s. 31 – 32).

Z obsahovej stránky sme sa do výberu usilovali vniesť určitý systém. Na to nám poslúžilo kritérium dvanástich tzv. hospodských (t. j. Pánových) a bohorodičných (t. j. Bohorodičky Panny Márie) sviatkov, nevynímajúc, prirodzene, najväčší zo sviatkov roka, ktorým je Kristova Pascha (výpočet a poradie p. napr. Kernaševič, P., 1957, s. 168). Všetky tieto sviatky bývajú vo východných chrámoch zobrazené na ikonách, umiestnených v tzv. prazdnícnom jaruse (sviatkovom rade). V tejto zostave panuje istá variabilita, pri ktorej niektorá z ikon býva z rozličných príčin nahradená inou, taktiež významnou ikonou. Tak je to napríklad vtedy, keď patrocínium chrámu je jedným zo sviatkov Dodekaortonu (dvanástich sviatkov), takže jeho ikona sa umiestňuje do základného radu, zvyčajne štyroch najväčších ikon, a potom sa už neopakuje v inom rade. Sviatkové ikony, hoci samy si vyžadujú výklad, veľmi účinne môžu pomôcť porozumieť bohoslužobným textom (vrátane homílií, príhovorov, rôznych výkladov v podobe poučení atď.), ktoré sú s nimi význa-

movo zviazané. S cieľom rozšírenia interpretačného spektra tu odporúčame príslušnú interpretačnú časť o ikonách Dodekaortonu v monografii *Slovo a ikona* (Pavlovič, J., 2004). Aj poradie vybraných Klimentových rečí odráža systematiku usporiadania dvanásťtich sviatkov. Princíp je chronologický, keďže poradie sviatkov osebe, ako aj im prislúchajúcich ikon sa odvíja od 1. septembra, ktorý sa v pravosláví pokladá za cerkovnoje novoletie, t. j. nový cirkevný rok. Tak potom prvý veľký sviatok je Narodenie presvätej Bohorodičky, ďalej nasleduje Povýšenie kríža, Uvedenie Panny Márie do chrámu, Kristovo narodenie, Zjavenie Pána, Stretnutie Pánovo a Zvestovanie Bohorodičky (25. marca). Všetky sú nepohyblivé, majú teda v kalendári fixné miesto. Jarné obdobie dáva priestor pohyblivým sviatkom, ktoré sa usúvzťažňujú s Paschou. Najprv je to Lazárova sobota, potom Kvetná nedeľa, po nej pravidelne o týždeň nasleduje Pascha, Nanebovstúpenie Pána a Zostúpenie Svätého Ducha. Premenenie Pána a Zosnutie Bohorodičky sú dva augustové nepohyblivé sviatky. Vcelku teda predstavujeme štrnásť rečí od sv. Klimenta v súlade s uvedeným systémom.

Východiskové texty v normalizovanom staroslovienskom prepise sú z trojzväzkového diela, ktoré v sedemdesiatych rokoch minulého storočia vytvorili vedeckí pracovníci Bulharskej akadémie vied v Sofii. Dielo sa nazýva *Kliment Ochridský – Zbrané spisy*. V našej práci niektoré jazykové jednotliviny prepisujeme do latinky, pričom ponechávame grafémy tvrdý a mäkký jer. Pokiaľ ide o prepis textu, neprepisujeme celé texty, ale iba tie slová a výrazy, ktoré sú z hľadiska prekladu do slovenčiny problematické – a tie prepisujeme do latinky v rámci výkladu. Preklad pokladáme za najvýznamnejšiu časť každej z vybraných pasáží, lebo cezeň si čitateľ môže nájsť cestu k mysliu stredovekého svätca hierarchu a vzdelanca, ktorý strávil vyše dve desaťročia na Veľkej Morave, takže poprechodil aj Slovensko, najmä však dočasný domov misionára mu poskytla Nitra ako duchovné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Za vyše tisíc rokov od jeho fyzického života sa divergentný vývin slovanských jazykov prejavil vo výraznej odlišnosti, diferenciacii a špecifikácii, takže používatelia slovenčiny často len s ťažkosťami a len čiastočne zvládajú

porozumenie v jazykovej komunikácii s inoslovanskými partnermi. Tým viac sa slovenčina vzdialila od staroslovienčiny, pôvodne južného slovanského jazyka, ktorý vystriedala od 10. storočia cirkevná slovančina. Staroslovienčina je dnes mŕtvym jazykom, takže sotva by slovenský čitateľ bez jeho špeciálneho štúdia mohol porozumieť stredovekým textom, o ktorých je reč, hoci v období misie solúnskych bratov a ich spoločníkov, súhrnne nazývaných svätými sedmopočetníkmi, bola staroslovienčina pre našich predkov účinným, t. j. zrozumiteľným médiom, sprostredkujúcim poznatky z náboženskej i širšej kultúrnej oblasti. P. Žeňuch (2018, s. 145) uvádza, že staroslovienčinu ako oficiálny jazyk v jeho písomnej forme nemožno vidieť ako jazyk jednej národnosti, hoci sa konštituovala na južnoslovanskom dialekte, preto sa na Veľkej Morave vnímala ako domáci jazyk.

Pokiaľ ide o žánrové formy a štýl písania Klimentových slov, na vybraných textoch možno ukázať, že principiálne sú to prozaické rečnícke útvary. Z postavenia ich autora, ale aj z hľadiska výstavby ich formy vyplýva, že sú to reči cirkevné, kazateľské. Nachádzame v nich časté oslovenie poslucháčov, ktoré ich má pohnúť k osobnému privlastneniu obsahu. Okrem toho sa podávateľ obracia na príjemcov aj inými formami virtuálneho dialógu, ako je napr. rečnícka otázka, rečnícke zvolanie a rečnícka optácia (želanie). Charakteristickou rečníckou stratégiou je kontrastovanie obsahu. Stupňovanie napätia sa tu dosahuje enumeráciou, zvyčajne uvedenou anaforickým výrazom, pričom nechýba kombinácia figur. Napr. opakovaním výrazu *dnes* sa nielen uvádzajú teologálne charakteristiky konkrétneho sviatku, ale prostredníctvom sémantiky časového zaradenia sa tak kazateľovi samému, ako aj poslucháčom umožňuje preladiť vnímanie bežne prebiehajúceho času na čas posvätný, kairós. V niektorých názvoch nachádzame slovné spojenie s atribútom: *poučné slovo*. Zisťujeme však, že aj v textoch bez tohto prívlastku je umiestnené aktuálne poučenie. Pravidelne sa toto poučenie rozčleňuje na dve časti. V prvej z nich sa podávajú základné teologické obsahy, súvisiace so sviatkom. Aj tieto informácie však autor vkladá do príbehu. Časté je jeho podanie pádu človeka v rajskej záhrade za

spoluúčasti pokašiteľa, potom nasledujú dôsledky hriechu a spásne východisko, prameniace z konkrétneho sviatku. Táto narácia hned po úvode reči sa tematicky rôzne variuje. Veľmi často sa tu zjavuje téma predvečného Slova a po nej začiatku spásy, a to buď s kristológickým, alebo mariológickým motívom. Nejde teda vyslovene o náučné pasáže, hoci autor dbá, aby v jeho vyjadreniach zaznievala konštantná náuka cirkvi, a to napr. Nicejsko-carihradské vyznanie viery. Pri všetkom tom rečník zachováva normu rozprávacieho slohového postupu.

Druhá časť poučenia zvyčajne býva ladená morálnoteologicky. Tu autor vychádza „zdola“, t. j. zo situácie človeka – poslucháča, pričom ho vedie od hriechu k pokániu a milosti, od neresti k čnosti, od pádu k vstaniu. Na rozdiel od prvej, didaskalickej časti poučenia je táto druhá časť parakletická, lebo obsahuje konkrétne povzbudenia, rady, odporúčania, výzvy.

Kliment rozpráva kerygmaticky, čo je typickým znakom cirkevnej homiletiky. Značí to, že mu nejde na prvom mieste o podanie a teoretické rozpitvanie náboženských právd, ako sa to robí pri odbornom teologickom štúdiu. Nevykladá dogmy, ale ich obsah predkladá ako radostnú zvesť rovnako, ako v časoch prvotnej cirkvi – nejde teda o vedu, ale o zvesť spásy.

V niektorých, a to aj v novších odborných prameňoch sa – podľa nášho názoru mylne – táto Klimentova tvorba zaraďuje do náučnej tvorby, pričom sa jej pripisuje dominancia apoftegmatického štýlu, a to vraj preto, že Kliment „svoje vyjadrenia formuloval v podobe výrokov“ (porov. Kocev, P. a kol., 2017, s. 6). Uvedené zaradenie sa v citovanej štúdií nedokladá ani jediným príkladom. Zrejme to ani nie je možné, lebo apoftegma je útvar, ktorý je sémanticky aj formou ohraničený, skondenzovaný, takže formou sa zblízuje s logickými ustálenými výrokmami – vetami, ba niekedy až so signálom, ktorý je parafrázovateľný aj formou prirodzeného jazyka. Napr. apoftegy v evanjeliách, ktoré vyslovil Ježiš ako určité dôležité pravdy s univerzálnou platnosťou, bývajú ohraničené formou otázky zo strany učeníkov. Teda apoftegmatická odpoveď tvorí jediný a uzavretý celok s otázkou. Nič také sa však nenachádza v Klimentových rečiach

už aj preto, že rečnícke útvary vo všeobecnosti majú monologický ráz (hovori iba sám kazateľ), na rozdiel od evanjelií. Ani v nich však apoftegmy neudávajú charakteristiky celkového štýlu, sú len príležitostným prostriedkom, znakom, vynikajúcim svojou osobitosťou zo znakovosti textu. Ani náučnosť, ani apoftegmatičnosť v Klimentových rečiach neudávajú ich žánrovú charakteristiku. Napriek tomu, že ide o napísané reči, je tu prítomná štylizácia ústnosť. Rytmizácia textu do vetných períod zase implikuje hovorenosť. V didaskalickej zložkách Kliment miestami utonie v informačnom podávaní teologálnych údajov, nikdy však nie v takej miere, aby sa v členení jeho textu vytratila narácia.

Z obsahovej stránky v Klimentových rečiach často nachádzame prerozprávanie evanjeliovej perikopy príslušného sviatku, čo je charakteristickou črtou pravoslávnej homiletiky až po dnešné časy (porov. Kernaševič, P., 1957, s. 13). Súvisí to s tým, že za premet kázne sa pokladá Božie slovo, a nie slovo kazateľa ako osoby. On svoju osobu (um a hlas) dáva do služby onomu slovu, pričom sa úzkostlivo drží perikopy. Práve preto treba zdôrazniť, že obsahom kázne nikdy nie je rozprávanie histórie, akési samoúčelné podanie toho, čo sa stalo v minulosti, ako sa to uvádza v spomínanej štúdii o Klimentovi Ochridskom: „Poučné slová sa venujú predstaveniu biblických udalostí a osobností z biblickej histórie“ (Kocev, P. a kol., 2017, s. 7). Prirodzene, biblická história z perikopy je akoby „nosičom“ kazateľovej narácie, nie je však ani východiskom (tým je kerygma), ani cieľom (tým je udalosť Božieho slova teraz a tu). Klimentove slová však ani z hľadiska témy nie sú výlučne predurčené biblickou predlohou. Tak napr. slová na Narodenie a Uspenie Bohorodičky sa opierajú iba o tradíciu – a tá korešponduje s apokryfmi. Takisto sviatok Povýšenia kríža sa viaže s udalosťou zo 4. storočia, nemôže sa teda opisovať v novozákonných spisoch.

Slovenský čitateľ dostáva do rúk slovenské preklady týchto textov z diela sv. Klimenta Ochridského po prvý raz, aby tak, ako pred vyše tisícok rokov naši predkovia, aj on vnikol do rečí jedného z veľkomoravských misionárov. Pri preklade sme sa usilovali čo najviac zostať v dikcii staroslovienskeho originálu a jeho duchovného

ovzdušia. To sa prejavuje najmä vo výbere primeranej lexiky. Nechceli sme nivelizovať preklad na úroveň väčšinového západného jazykového výraziva. Ak teda bolo z hľadiska zrozumiteľnosti únosné použiť pomenovanie *cár, cárstvo*, ponechali sme ich, nenatískali sme namiesto nich *kráľ, kráľovstvo*, hoci staroslovienčina reflektovala aj tieto výrazy, avšak nie v pozícii „my“, ale „oni“. Pravda, niektoré teologálne výrazy sú v slovenčine natolko petrifikované, že ich používame, hoci sú z latinského cirkevného prostredia. Spoliehame sa na interrituálnosť slovenského prostredia. Takým je napr. spojenie *kráľovská hodnosť (človeka)*, nie *cárska*. Ak Kliment nazval Adama *pradedom* a Evu *prababou*, ponechali sme ich, lebo v slovenčine sú na danom mieste zrozumiteľné rovnako ako *prarodič(ia)*, pričom zároveň dodávajú prekladu byzantský kolorit. V prípade, že autor akoby znezdary siahol po výraze, ktorý je pre naše uši trocha nezvyčajný, exotický, ponechali sme ho, nezmieriac sa so štandardnými ponukami slovenskej slovotvorby, ale ani z nej celkom nevybočujú. Tak nám v slovenskom texte občas poletujú cirkevnoslavizmy, hlavne však ne-latinizmy, a to napr. slová typu *nerukoustvorený, tretodňový, štvrtodňový, treťosvetlý* atď. V staroslovienčine, „zvyknutej“ na analytizmus kompozít, výrazy tohto typu istotne neboli natolko exotické, ako sú dnes pre nás. Predsa však boli výrazom originality a jazykovej tvorivosti autora, keďže v slovníkoch staroslovienčiny sú zastúpené len sporo.

Klimentove reči sa nesú vo vznešenej dikcii. Autor si je vedomý, že podáva nie svoje, ale Božie slovo. Preto presycuje svoj text biblizmami a biblickými citátmi, a to aj celkom fragmentárnymi. Aj jeho narácia sa často drží v narácii perikopy, takže je kazateľským prerozprávaním evanjeliového čítania. Kliment rozpráva a či káže kerygmaticky, teda vo vedomí, že ohlasuje náboženské pravdy ako radostnú zvesť v jej jednoduchosti tak, ako sa ohlasovalo vo včasnej cirkvi. Sú však pasáže, v ktorých až nebezpečne odstupuje od prostého podania a ponára sa do teoretického dogmatizmu. Je v tom dobová kazateľská ambícia: vyjadrovať sa vznešene a učene. Kliment však dokáže zostúpiť aj do ľudskej blízkosti svojho poslucháča, používajúc pri tom už od antiky osvedčené rečnícke techniky. Hoci

od svätého Konštantína Cyrila máme iba rečnícky ladený Proglas, možno porovnať a uviesť, že Klimentove reči sú v ničom podobné vo výstavbe a v obsahu, ako aj dobovej problematike.

Zo žánrovej stránky nie sú natoľko ustálené, aby zodpovedali čistej forme daktorého typu paregoretických homílií. Klimentove slová sú výrazom lavírovania medzi odbornoteologickým vyjadrovaním a poetizáciou, ako aj hovorenosťou. Možno však usúdiť, že jeho slová sú ponajviac homílie, poučenia sú poučné odborne ladené rozpravy a pochvaly sú poetizované rečnícke skladby. Rečník často prestúpi z príťažlivej narácie do výkladového slohového postupu, miestami však aj do silno poetických pasáží, blízkych hymnografii. Jeho slová a či poučenia zrejme boli určené katechumenom, ale aj služobným bratom a veriacim, ktorých Kliment ako biskup spravoval. Niektoré z nich sa postupne preniesli do rannej sviatkovej bohoslužby (utierne), kde si časom našli trvalé miesto ako súčasť Synaxára, resp. Prológu. Prológy mali svojim obsahom sprostredkovať festivitu jednotlivých sviatkov, t. j. mali zasvätiť poslucháča do povahy práve sa prebúdajúceho dňa v duchu sviatku, ktorý sa v ňom slávil.

V štylistike Klimentových rečí sa prejavuje rytmizácia, dosahovaná tvorbou symetrických vetných períód podobne, ako je to u sv. Konštantína v Proglase – pre tento ráz, ako aj pre bohatú figuristiku mylne pokladanom za básň.

Pre kázne stredoveku, najmä pre žáner pochvalných slov, je charakteristická vopred pripravená dôsledná štylizácia. Rytimizácia a symetria sa v nich pestovala kvôli uľahčeniu prednesu, keďže rytmické a symetrické členenie textu sa ľahšie zapamätáva. Zaujímavé však tu je, že v týchto kázňových textoch prevládajú figúry na úkor trópov. Figúry totiž sú modifikácie jazykových foriem. Generuje ich výrazová vlastnosť zážitkovosti, zatiaľ čo trópy predstavujú pohyb vyvolávaný výrazovou vlastnosťou ikonickosti. Ide najmä o metaforu a jej varianty. Tá, ako je známe, mení význam, vyvoláva významový rozptyl v texte, ba v poetickom texte zámerne znejasňuje, šifruje – a to je pre kazateľa nebezpečné. Kazateľ sa musí vyjadrovať jasne (v duhu evanjeliovej formuly áno, áno – nie, nie). Na to, aby jeho text vyznel vznešene, mu postačujú figúry. Ak predsa len sia-

ha za prirovnaniami či nepriamymi pomenovaniami, vždy používa ustálené jazykové prostriedky z Biblie, ktorá mu je autoritatívnym textom, poprípade z textov od svätých otcov (porov. aj Dibbi, K., 2018, s. 239). Keďže stredoveké homiletické texty dosahovali vysokú symetriu v horizontálnom členení, boli písané in continuo v stĺpcoch a od jedného okraja po druhý okraj (šetrenie vzácneho písacieho materiálu pergamenu), v originálnych pamiatkach navonok pripomínajú básne, pravda, viac-menej v dnešnom chápaní. Takto vyznieva aj Konštantínov Proglas, vznešená panegyrická homília, v ktorej je súznenie s evanjeliovou perikopou od evanjelistu Jána, čítanou na najväčší kresťanský sviatok, ktorým je Pascha, a zároveň je doň vtkaná téma misijnej kázne, ako aj predstavenie základnej kresťanskej knihy – evanjeliára. Forma Proglasu takto priviedla na myšlienku pokladať ho za básň. Rovnako by bolo možné postupovať aj pri posudzovaní Klimentových kázní, nehovoriac o tých, ktoré skutočne vo svojom členení prestupujú do pasáže s akatistovou formou, ktorá svojou štruktúrou priam ženie z prostého hovorenia ku kantilácii a azda i spevu. Taká je napríklad kázeň o Lazárovi alebo kázeň na Uspenie Bohorodičky.

Pre Klimenta ako Konštantínovho žiaka mohol byť Proglas kázňovým vzorom, prototypom, aj pokiaľ ide o formu, jeho výstavbu a kazateľskú zaangažovanosť. (O problematike formy Proglasu p. podrobnejšie v monografii Pavlovičová, K., 2016, s. 25 – 49).

Osudy Klimentových homílií sa neskončili v konečnej fáze prednesu, ktorý sa konal na príslušný sviatok. Autor ako literát a hierarcha bol vzorom pre ďalšie generácie, no najmä po smrti, keď bol svätorečený, si jeho dielo zaslúžilo, aby bolo uchovávané, prepisované a najmä čítané pri sviatočných príležitostiach. Takto sa z pôvodných homílií mohli stať prológové čítania s cieľom, aby vniesli do mysli a srdca poslucháčov program na celý sviatočný deň. (O prológovej literatúre p. Pavlovičová, K., 2016, najmä s. 78 – 95 a Pavlovičová, K., 2017, s. 29 – 32). Pri prepisoch sa na forme textu nemuselo veľa zmeniť, niekedy pribudlo v nadpise meno autora, inokedy sa doň mohla vlúdiť drobná chyba alebo zámena dajakého slova za iné, podobne znejúce slovo. Zmenila sa však intencionalita textu, ktorú

doň vniesol prepisovateľ tým, že ho „redakčne“ zaradil do nových medzitextových súvislostí, hoci zámer motivovať a povzbudzovať poslucháčov je v obidvoch prípadoch rovnaký.

Duchovná príbuznosť s Konštantínom sa prejavuje aj v duchu kairologického prežívania tajomstva sláveného sviatku, pri ktorom sa historické obsahy minulosti stávajú prítomnosťou, takže sa vo viere znova uskutočňujú v nadčasovej dimenzii posvätného času kairósu. Preto Kliment motívy sviatku uvádza tak, že im dáva časové zaradenie prítomnosti: *dnes, teraz, tu*.

Oslovenie *bratia* je u Klimenta dobové, možno ho však vnímať ako súhrnné: kde sú bratia, tam sú aj sestry.

Klimentove slová, ktoré publikujeme, boli pôvodne napísané ako prípravy na homílie. Vďaka jeho talentu, vzdelaniu a vysokému cirkevnému postaveniu sa začali prepisovať a vkladať do vyšších celkov, ako sme už uviedli. Preto ich možno percipovať dvojako: aj ako homílie, aj ako čítania (lektúry).

Pri členení jednotlivých kapitol knihy vychádzame zo staroslovianskeho normatívneho prepisu, ktorý sa uvádza ako prvý, potom nasleduje slovenský preklad a za ním výklad. V tejto tretej časti nejde o kompletnú interpretáciu, dotýkame sa tu najmä daktorých jazykových prostriedkov v konfrontácii staroslovienčiny a slovenčiny, komentujeme štruktúru textu a uvádzame daktoré závažnejšie okolnosti a súvislosti, ktoré pokladáme za dôležité pre porozumenie textu. Ide najmä o príležitostné objasnenia z oblasti východnej kresťanskej duchovnosti a teológie, ako aj o zvyky a rozmanité praktiky pravoslávnej cirkvi.

Napokon uvádzame technickú poznámku k čítaniu prekladu. Pri jeho porovnaní s východiskovým textom je v niektorých prípadoch niečo navyše. Sú to obligatórne doxológie (vozhlasy) s aklamáciami, ktoré sú v niektorých pamiatkach iba v náznaču, čtec (čitateľ) ich poznal naspamäť. V prípadoch, v ktorých je vypísaná celá doxológia, sme vychádzali z iných, paralelných prepisov. Doplnenú časť uvádzame v zátvorkách. Napr. prvý text sa v najstaršom prepise končí slovami „*v Kristovi Ježišovi*“, ale v iných prepisoch je aj časť „*našom Bohu; jemu sláva. Amen.*“

1 РОУЧЕНІЕ НА НАРОДЕНІЕ ПРЕСВѢТЕЙ ВЛАДКЫНЕ НАШЕЙ БОНОРОДИЧКЫ

ВЪ ТЪ ДНЬ ПОУЧЕНІЕ ПРЪТЪНА БЛУЦА НАШЕА ВЦА.

Приспе время, браге, нашему спасению; се бо всенна намъ въ тмѣ грѣховьнѣи седациннмъ селеннѣ мѣсальное Хѣ санца. Днѣ, браге, радость всемоу мѣроу всенна; днѣ адамѣу прадѣдох вноука и госпожа рожьшнса, оузы адоньнѣа раздрѣушають; днѣ клатѣтѣ Ісѣоужнѣе потрѣваленнѣе роднса и мироу всемоу обновленнѣе; днѣ ветхѣаа льстѣ разорнса, и новымъ людѣмъ новое всенна блѣговѣщеннѣе. Женѣскымъ бо прѣстоупленнѣемъ испалн бѣхѣомъ ис породы и пакы женѣскымъ рѣжеомъ възрацаемъ са пакы в рѣн. Ісѣга бо змнѣвъ свѣтъ прнѣлаа бѣ, а сн змнѣва оубннцю породн Хѣ, нже не тѣрпѣ насъ зрѣтн вестоуднмъ дѣлы врагоу поравошыше са, нъ прѣклоно нѣса, іако шедрѣ, сннде на възнсканнѣе наше блѣговленнѣемъ роднтелѣа и всѣнненнѣемъ стго дѣха, іакоже лоука ѣвангелнстѣ послѣоушьствоуѣтъ: Н тако въселн са бѣ въ вьшнѣаго оупѣстѣаснѣаго прѣвѣмоудрѣстѣ снѣ внн, нже сѣ вѣцѣмъ ѣднносѣушьнѣмъ кѣстѣ и прѣтѣмъ дѣхѣмъ равнѣслабѣимъ кѣстѣ, и вѣы въкоупѣ бѣ и ѣлкѣ, да ѣлка спѣтъ. Не бѣ тако ѣлкѣоу спѣстн са, аще не бѣ ѣ самого творца обновленнѣе прнѣлаа; тѣ бо нѣмошнн наша на себе понесе и болѣзнн възѣатѣ и нншѣ бѣтн насъ радн нзволн, странѣнѣ же и по роуганѣ, да нѣи нншѣтою своєю вѣатнть. Да нѣгда внднмъ, браге, лн странѣна, лн ннша, лн нага, лн алуьна, и ѣндѣмъ, не створше нмъ ннкоѣгоже добра, да вѣстѣ, іако самого Хѣ прѣзраще мнѣноухоумъ и себе лѣшнхоумъ вѣуьнѣхъ блѣгъ. Ісѣн, браге, лншнхоумъ са малѣоу скоупѣстнѣю вѣуьнѣхъ блѣгъ. Не своѣе бо кождѣ да нмѣтъ нан даѣтъ, нъ внѣ. Да поне ѣ своѣго нѣмоу даѣмъ доволѣнаѣа; не прѣснтѣ бо ѣ насъ нмѣннѣа, нн ннѣго тажка, нн ннша, нн ѣдежа, хотѣн малѣомъ нзѣытѣкомъ прнѣверѣстн. Не мѣшѣнтѣ же себе, възлюбленнн; глѣтъ бо прѣкъ: „Ѡ лица вѣна глѣма кѣстѣ мѣстѣ; да и азъ въздамъ, глѣтъ гѣ.“ Н пакы Паѣоуѣз апѣѣз глѣтъ, оубѣжаѣа нѣи: „Не оупнѣантѣ са внѣномъ, въ немъже нѣ спѣсѣнна, нъ паѣе нспѣантѣ са дѣхѣмъ стѣмъ, глѣще въ псалѣмѣхъ и пѣхъ дѣдѣвѣхъ.“ Н пакы, въсазаѣа ѣ гнѣва, глѣтъ: „Гнѣвантѣ са, а не сѣгрѣшѣантѣ, и слѣнце не зандѣтъ в гнѣвѣе вѣашѣмъ; не даднтѣ мѣста гнѣвоу.“ Тѣмъже всѣа покѣраще подѣ нѣозѣ добротѣю, прѣпоашѣте са любовнѣю, кротѣстѣю, ѣтѣотѣю, трѣзвеннѣемъ и матѣвнѣю, та бо покѣрѣваѣтъ мнѣоужѣе грѣхѣвъ в Хѣ Ісѣ.

1.1 Preklad

Bratia, nastal čas našej spásy. Hľa, duchovné obydlie Slnka Krista zažiarilo nám, sediacim v hriešnej temnote.

Dnes, bratia, nastáva radosť pre celý svet.

Dnes sa rodí vnučka prarodiča Adama a Panovníčka trhá reťaze podsvetia.

Dnes sa rodí zničenie Evinej kliatby a obnova celému svetu.

Dnes sa rozorala stará leš a pre nového človeka sa zasieva nová blahozvesť.

Skrze priestupok ženy sme boli vyhnaní zo záhrady a potom zrodením ženy sa znova vraciame do raja. Lebo Eva bola poslúchla radu zmijsa a táto (druhá) zmijsa pošliapala, keď porodila Krista. On nestrpel hľadiť na nás podrobených nehanebnými skutkami nepriateľa, no sklonil nebesia ako štedrý a zostúpil, aby nás získal blahovôľou Pôvodcu a Svätého Ducha, ako to dosvedčuje evanjelista Lukáš. A tak prišiel Boh, hypostáza Premúdrosti najvyššieho Boha, Boží Syn, ktorý je s Otcom jednej podstaty a s Presväтым Duchom rovnako oslavovaný, pričom bol zároveň Boh i človek, aby spasil človeka. Veď nebolo možné človeku, aby sa (sám) spasil, ak by neprijal obnovenie od samého Tvorcu. On niesol na sebe naše nemoci a prevzal (na seba) naše bolesti a chcel byť biedny pre nás, pocestný (cudzinec) a ponížený, aby nás obohatil svojou chudobou.

Preto teda, bratia, ak vidíme pocestného alebo chudáka alebo nahého alebo hladného a odídeme bez toho, aby sme im urobili nejaké dobro, tak to ako by sme samého Krista obišli, nevidiac ho, a seba vylúčili z večnej blaženosti. Veru, bratia, vylučovali sme sa z večnej blaženosti pre úbohé skrbliarstvo, veď každý má alebo dáva nie svoje, ale Božie. Preto teda štedro darujme z Božieho. On nechce od nás majetok alebo niečo iné, ťažké, no jedlo a odev, nevzdávajme sa teda pre malý prebytok večných dobier. Nepomstite sa, milovaní, hovorí prorok: „Od Božej tváre príde vyslovenie pomsty. Ja odplatím, hovorí Pán.“ A potom apoštol Pavol hovorí, varujúc nás: „Neopíjajte sa vínom, v ktorom nieta spasenia, no väčšmi sa naplňajte Svätým Duchom, keď spievate žalmy a duchovné piesne.“ A potom nás vy-

stríha pred hnevom a hovorí: „Hnevajte sa, no nehrešte a slnko nech nezapadá nad vašim hnevom.“ Nedávajte miesto hnevu.

Tak teda, všetko si podrobíte pod nohy dobrotou, keď sa prepážete láskou, miernosťou, čistotou, triezlivosťou a milosrdenstvom, lebo tá prikryva mnohé nešlachetnosti v Kristovi Ježišovi (našom Bohu; jemu sláva. Amen.)

1.2 Komentár

Poučenie o narodení Bohorodičky objavil V. M. Undolský. Jestvuje vyše štyridsať prepisov tohto textu z rôznych období. Najstarší z nich sa nachádza v ruskom Prológu na september až február a datuje sa do rozhrania 12. až 13. storočia z knižnice pri novgorodskej katedrále sv. Sofie (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 187). Normalizovaný text vyšiel v trojzväzkovom diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija v Sofii* (1970). Spolu s komentármi sa nachádza v 1. dieli na s. 207.

Čo do štýlu, text je napísaný v dobovom rečníckom slohu. Väčšina Klimentových rečí, v staroslovienčine nazvaných slovami, má podobnú štruktúru. Formulácie sú vyštylizované do nadnesených útvarov, pričom na myšlienkovvej rovine čerpá zo Svätého písma. Zjavujú sa tu výrazy, ktoré možno doložiť biblickým prameňom, pre autora najvyššou autoritou. Poučenie o udalosti narodenia Panny Márie, ktorá nie je známa z bezprostredného opisu v kánonických knihách Svätého písma, ale iba z kresťanskej tradície, patrí medzi kratšie Klimentove homileticky ladené texty, zato sa však bohato odvoláva na biblické výpovede, či už v parafrázach, alebo v citačných fragmentoch. Hneď v úvodných riadkoch sa Kristus pomenúva ako Slnko, čo je aplikácia starozákonného predobrazu novozákonnej skutočnosti. Výraz možno nájsť u proroka Malachiáša (Mal 4,2), ktorého *Slnko spravodlivosti* sa v kresťanstve vníma ako pomenovanie Mesiáša. Bohato sa vyskytuje v cirkevnoslovanskej hymnografii ako *Solnce pravdy*, pričom výraz *pravda* treba rozumieť ako „právo, spravodlivosť“. Keďže ide o mariánsku tému, uvedený výraz je metaforicky spojený s matkou Krista, pomenovanou prostredníctvom personifikácie *duchovné obydlie*, a tak celý výraz *duchovné obydlie* (= Bohorodička) *Slnka* (= Kristus) pomenúva osoby spojené materstvom a synovstvom. Činnosť oboch sa ďalej spája s „nami“, t. j. s ľud(stv)om, sediacim v hriešnej temnote; spojenie všetkých pomenovaných sa takto uskutočňuje cez kontrast: *Slnko... zažiarilo temnote*.

Zámenom v spojeniach *našej spásy* a *zažiarilo nám* sa konkretizuje hromadný poslucháč, hoci celá výpoveď je zároveň parafrázou

starozákonných a novozákonných miest (Ž 106,10; Iz 9,2; Mt 4,16; Lk 1,71). Apel na poslucháčov sa zosilňuje dvojnásobným oslovením *bratia*, ktoré je v interpozícii ako vsuvka. Sv. Kliment väčšinou nezačína reč oslovením, ale vsúva ho do niektorej z úvodných viet. V tomto poučení sa oslovenie *bratia* opakuje štyri razy, dvakrát je vkomponované do parakletickej (povzbudzujúcej) časti s konkrétnymi návrhmi pre poslucháčov, ako majú konať v praktickom kresťanskom živote.

Z obsahovej stránky sa zreteľne vyčleňuje didaskalická (poučná, vysvetľujúca) a parakletická (povzbudzujúca) časť.

Didaskália sa začína radostnými zvolaniami, predchnutými slávnosťou festivity sláveného dňa. Sú to štyri výpovede, ktoré svojou dikciou, najmä rytmickou stavbou, uplatnením štylizovaných figur a rečníckych ozdôb pôsobia ako zvolacie. Najmä postupná gradácia myšlienky presahuje prosté oznámenia do radostných kairietických zvolaní. Každé z nich sa začína časovým určením v príslovke *dnes*. Štvornásobná anafora je tu oporným bodom kontrastu medzi bežne prebiehajúcim časom (chrónos) a časom festivity, ktorý je prestúpením do večnej nadčasovej dimenzie (kairós). V Klimentovom rozprávaní aluduje biblická udalosť v rajskej záhrade, v ktorej sa *prarodič Adam* (tu takto, inde *pradedo*) ocitol v reťaziach podsvetia a *Eva* v kliatbe. Nejde tu však o udalosť minulosti. Hlavnou aktérkou tohto príbehu je *vnučka*, t. j. Panna Mária. Meno *Adam* má v Biblii popri osobnom mene prvého človeka kolektívny význam, takže označuje celé ľudstvo, človeka vôbec. V Novom zákone sa Adam vníma ako praotec celého ľudstva, je s ním v ustavičnej kontinuite (porov. Lk 3,38; Júd 14; Sk 17,26). V listoch apoštola Pavla sa napokon predstavuje (nový) Adam Ježiš Kristus (porov. napr. 1Kor 15, 44 – 49 a Rim 5, 12 – 21). Obaja majú univerzálne vlastnosti (prvý je pôvodcom hriešneho, druhý vykúpeného ľudstva). Klimentove formulácie sú utkané z paralelizmov, väčšinou kontrastných:

1. *temnota* – (radosť) *vyšla* (v slovese *vyjsť* sa znova zračí motív Slnka, jeho východ)
2. *vnučka* (Mária) – *prarodič* (Adam)
3. (Evina) *kliatba* – *obnova* (celému svetu)

4. *rozorať – zasievať* je komplementárna paralela, v sémantickom podloží s poľnohospodárskym motívom, pričom však ide o vyslovenie náboženského zasievania blahozvesti
5. *starý (človek; stará lesť) – nový (človek; nová blahozvešť)*.

Všetky zvolania majú kairológický rámeč *dnes*, podávateľ teda nerozpráva históriu, minulosť, ale odkrýva tajomstvo prítomnosti. Výrazy *dnes, teraz* sa často uplatňujú v byzantských bohoslužobných textoch na znak toho, že minulé udalosti danej témy sviatku sa sprítomňujú, aktualizujú. V štruktúre kresťanskej modlitby takto vrcholí každá jej anamnéza. Obrazy minulosti sa transformujú do prítomnej udalosti (podrobnejšie o tom Sepp, P., 1998).

Skrze priestupok ženy sme boli vyhnaní zo záhrady... Týmito slovami sa začína tematizácia podstaty sviatku narodenia Bohorodičky. Znova je tu kontrast: žena Eva (v pozadí ešte *zmija* ženského rodu) oproti žene Márii. Tematicky vecná, no predsa len dogmaticky vzdialená, je pasáž o Trojici. V nej sa má ozrejmiť božský pôvod Ježiša Krista, ktorý je predvečný (má preexistenciu pred inkarnáciou), no *zrodením (zo) ženy* prijal ľudskú prirodzenosť. Zmienka o Trojici je však zároveň charakteristická pre byzantské cirkevné vyjadrovanie. Každá modlitba sa končí trojičnou doxológiou, trinitárny prvok sa prejavuje v bohoslužbe (gestá rúk, napr. žehnanie, bývajú trojnásobné, niektoré stichy alebo aj väčšie textové úseky sa opakujú tri razy a pod.), čo je odrazom polemik s herézami, ako aj kontinuálneho povedomia ortodoxie so zreteľom na dogmatickú správnosť učenia cirkvi.

Diskurzívnemu čitateľovi Biblie neujde moment, že celý Klimentov text sa opiera o biblické obrazy a formulácie. Pre ich množstvo neuvádzame súvzťažné miesta, ktoré odkrývajú výraznú metatextovosť poučenia a či skôr jeho recykláciu, keďže v jeho výstavbe sa nestráca živý rétor, podávateľ vlastnej myšlienkovej osnovy. Afirmatívne tu spolupôsobí aj prítomnosť byzantskej bohoslužby. Napr. slová *Hnevajte sa, no nehrešte...* sú prevzaté z viacerých biblických miest, ale nachádzajú sa aj vo Veľkom povečeri Kristovho narodenia. Podobne motív *Slnka (spravodlivosti)*, jasne biblický, vyskytuje sa aj v tropári sviatku: *Tvoje narodenie, Bohorodička, Panna, zvesto-*

valo radosť celému svetu, lebo z teba zažiarilo Slnko spravodlivosti, Kristus, náš Boh...

Narodenie Bohorodičky, resp. celé jej detstvo sa podáva v podrobnej narácii apokryfného Protoevanjelia Jakubovho (celý text pozri Dus, J. A. – Pokorný, P., 2001, s. 257 – 269). Tu sa spomínajú bezdetní Máriini rodičia Joachim a Anna a napätý príbeh ich manželstva, v ktorom si od Boha vyprosia dcéru napriek Anninej neplodnosti. Táto jej situácia konotuje s inými biblickými postavami, ako je Sára, Anna a novozákonná Alžbeta, smerom dozadu, no zároveň anticipuje Máriino počatie z Ducha Svätého, pričom vek od Protoevanjelia po archanjelovo zvestovanie bol nazvaný ako jalový. Tak sa spieva na večierni sviatku: *Skončil sa jalový vek*. Svätý Kliment s veľkou pravdepodobnosťou poznal novozákonné apokryfy, ako aj uvedený prameň, keďže informácie z nich sa akoby vo filtrovanej podobe hojne uplatňovali v byzantskej ikonografii. Taktiež sa z gréčtiny hojne prekladali. Prvé sýrskoarabské preklady sa evidujú od 5. storočia. Popri arménskom, gruzínskom, etiópskom a koptskom preklade je známych 169 rukopisov v starosloviencine. Autor však s uvážlivosťou teológa a hierarchu necituje z nekánonických kníh. Jediná formulácia, avšak značne vzdialená od apokryfného podania, je zmienka o roľníckom motíve (*rozoraná leš, zasievanie blahozvesti*), a tak aj o jalovosti či neplodnosti, pravda, v inverzii, pri ktorej sa všetko obracia na spásnu plodnosť. Pritom v hlbšej konotácii tu môže zaznieť aj hriešnosť ľudstva v stelesnení bratovražedného Kaina, ktorý bol roľník.

Sviatok Bohorodičkinho narodenia v Klimentovej dobe bol už niekoľko storočí ustálený, preto možno predpokladať aj jeho stabilnú bohoslužobnoliterárnu podobu. Evanjeliová perikopa na utierni sviatku zahrnuje Lukášovo podanie návštevy Panny Márie u Alžbety a časť Magnifikatu (Lk 1,39 – 49,56) a na liturgii, t. j. na eucharistickej slávnosti, sa číta o lepšom Máriinom podiele v konfrontácii s Martou a s pridaním chvály Ježišovej matky z úst neznámej ženy zo zástupu, počúvajúceho Ježiša (Lk 10, 38 – 42; 11, 27 – 28). Očividne tu teda ide o reлектúru (porov. Heriban, 1992, s. 889), keďže Máriino narodenie osebe sa netematizuje v žiadnom z evanjelií.

Perikopy teda poskytujú interpretácie v novom kontexte, ktorý vychodí z cirkevného sviatku. Autor za nimi nesiahol, ale čerpal z tzv. Protoevanjelia v knihe Genezis (3,15), ktorého prísľub o pošliapaní hlavy zmije sa začína naplňovať práve v centrálnej udalosti sviatku. Na jeho ucelenejšie porozumenie môže poslúžiť sviatková ikona (porov. Pavlovič, J., 2004, s. 77 – 78). Možno predpokladať, že sv. Kliment Ochridský ju poznal, keďže má miesto v Dodekaortone, t. j. v rade dvanástich najvýznamnejších sviatkov roka (porov. Onasch, K., 1993, s. 88).

2 POUČENIE NA POVÝŠENIE ČESTNÉHO KRÍŽA

ВЪ ТЪ ДНѢ ПОУЧЕННІЕ НА ВЪЗДВІЖЕННІЕ УТЬНАГО ХА.

ДНѢ, БРАІЕ, КРЪТЪ ПРЪТЪН ВЪЗДВІЖАЮТЬ СЯ, РАЗДРЪШАНА ПРЪГРЪШЕННА НАША И ЕСАКО ЛѢ
ВЕНОВАЛА ВЪЗДВІЖЕННІЕМЪ СВОИМЪ И ВЪБѢЩАВШАНА ГРѢХОМЪ СРЪЦА НАША ПРЪТЕВАРАЕТЪ.
ТЪМЪ БО СТЪМЪ ДХМЪ ИСКОУПЛЕНН БЪХОМЪ ѿ КЛАТЕВЪ ЗАКОНЪНЫНА; НА ТОМЪ ПРЪГВОЗДН СЯ ГЪ
БЪ НАШЪ, РОУКОПИСАННІЕ ГРѢХОВЪ НАШНХЪ; НА ТОМЪ ОУМЪРТЕН ЕСА ПРОТЪВЪНЪА НАША; ТЪМЪ
СМЪРТЪ ОУМЪРТЕНСА И АДЪ РАЗДРОУШН СЯ; ТЪМЪ АДАМЪ ОУМЪРШВЕНЪН И ДРЪВЕЛЕ ПАКЪИ ВЕНОВЕН
СА И КЪБГА ѿ КЛАТЕВЪ СВОБОДН СЯ. ДРЪВЕННІМЪ ВЪКОУСОМЪ БЪИ ИСПАЛЪ ИЗЪ РАІА ПИЩА И ДРЪ-
ВОМЪ ПАКЪИ КЪТЪНЪЫМЪ ВЪСЕАН СЯ ВЪ РАН. ТОГО БО ВЕНДѢ СМЪРТЪ ВЪСТРЪПЕТАВЪШН СЪ СТРАХОМЪ
ПОУСТН ІАЖЕ ВЪ ПОЖЫРА ДРЪВЕЛЕ ѿ ПЪРВАГО АДАМА ДО ТОГО. ИЖЕ СЯ НА НЕМЪ ПРЪГВОЗДН; ТЪ
БО ЕСТЬ НАША ПОВѢДА, ТО БО ЕСТЬ НАШЕ ОУРОУЖНІЕ НА ПРОТНЪВЪНЪА; ТЪМЪ ЗНАМЕНАЮЩЕ СЯ,
НЕ ОУБОИМЪ СЯ ВЕНДІМАГО И НЕВЕНДІМАГО ВРАГА; ТЪ БО ЕСТЬ НАСЪЩАНА ВЕС ТРОУДА ВЪРОЮ СРЪЦА
НАША; ТЪ БО ЕСТЬ ХРАННТЕАЪ ВСЕМЪ КЪРЪІАНОМЪ И КЪРЪМНТЕАЪ ВСЕМЪ ЗНАМЕНАНЪЫМЪ, И ТЪМЪ
ВСЕ ТЪЛО И БРАШНО НАШЕ, И НЕ ПРЪЕСТОУПНІТЬ КЪ ВАМЪ ЗЛО; ТЪ БО НАПАСТН НАША ПРОГОННІТЬ И
МНРА ВСЕГО СПСАЕТЪ. ТЪМЪЖЕ, БРАІЕ, И ТОГО ПЪТАГО ХА СЪ СТРАХОМЪ ЦЕАЛОУЩЕ И КЛАНАЮЩЕ
СА КЪМУ, ѿВЪРЗЕМЪ ѿ СЕБЕ ЕСАКОУ ЗЛОБОУ, ІАРОСТЬ, ГНѢВЪ, КЛЕВЕТОУ, АНХОНМАННІЕ И СТОУДО-
ДЪНСТВО, ДА ЕСА ТА ДЪАВОЛОУ ПОВЪРЪГЪШЕ, ВЪЗЛЮБИМЪ МНРА, КРОТОСТЬ, ТРЪЗВЕННІЕ: ИИЩЕАЮ-
БЪІЕ, СТРАНЪНОПРНІАТЫЕ, ПОЩЕННІЕ, УТОТОУ; ТЪ БО ЕСТЬ АНГЕАЪСКОЕ СЕАЕННІЕ; ТОЮ БО ВСН ПРЪВО-
ВЪРННН СПСАЮТЬСА; ТОУ УТОТОУ И ПОДОБНАА ДЪЛА ВЪЗЛЮБИМЪ, ДА БОУДЕМЪ СЪВЪЕ ВЪШНАГО И
ПРНУАСТЪННІЦ ЦРЪВІЮ ЕГО, СЛАВАЩЕ ПРЪТОЮ ТРІЦЮ ОЦА И СЪНА.

2.1 Preklad

Dnes, bratia, presvätý kríž sa pozdvihuje, aby vyhubil naše prehrešenia. Každý rok nás obnovuje svojim pozdvihovaním a premieňa naše srdcia, ochabnuté od hriechov. Týmto svätým krížom sme boli vykúpení zo spravodlivej kliatby. Na ňom bol pribitý Pán Boh náš, aby zrušil dlžobný úpis našich hriechov. Ním umŕtvil všetkých našich protivníkov a nepriateľov, ním je o silu obraná smrť a peklo zničené. Ním sa Adam, kedysi podrobený smrti, obnovil a Eva bola vyslobodená z kliatby. Niekdajším okúsením plodu zo stromu bol odohnaný od rajského pokrmu, ale skrze drevo kríža znova môže byť v raji. Keď ho smrť uvidela, zachvela sa strachom a prepustila tých, ktorí boli kedysi jej obeťou, počnúc od prvého Adama po tohto (Druhého), ktorý bol na ňom pribitý.

On je naše víťazstvo! Lebo on je našou zbraňou proti protivníkom! Keď sa ním prežehnávame, nemusíme sa báť viditeľného ani neviditeľného nepriateľa. On bez námahy nasycuje naše srdcia vierou. Lebo on je ochranca všetkých, čo sú poznačení krížom, a vyživovateľ všetkých, čo sa ním žehnajú. Ním (si žehnajme) celé telo a pokrm – a zlo k nám nepristúpi. Lebo on odháňa nástrahy (pokusenia) a zachraňuje celý svet.

Keď teda, bratia, tento presvätý kríž s bázňou bozkávame a klaniame sa mu, odvrhnime od seba všetku zlobu, prchkosť, hnev, ohováranie, ziskuchtivosť a nehanebnosť. Toto všetko hodme diablovej, my však si zamilujme pokoj, miernosť, trpezlivosť, lásku k biednym, pohostinstvo pre počestných, postenie, čistotu, veď ona je obydlím anjelov. Lebo skrze ňu sú spasení všetci pravoverní. Milujme čistotu a dôstojné skutky, pridajme sa ku každému dobročineniu, aby sme boli synmi Najvyššieho a účastníkmi jeho nebeského kráľovstva, oslavujúc Presvätú Trojicu Otca i Syna (i Svätého Ducha teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.)

2.2 Komentár

Toto poučenie našiel a prvý publikoval E. V. Petuchov r. 1894. Text je známy v sedemnástich prepisoch, ktoré vznikli v rozmedzí od 12. do 17. storočia (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 251). Normalizovaný text p. *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 220.

V nadpise poučenia sme staroslovienske podstatné meno *vъzdviženie* preložili výrazom *povýšenie*, aby sa neporušila súvislosť s pomenovaním tohto sviatku, ktoré sa používa tak v západnej, ako aj východnej cirkvi (odhliadnuc od toho, že pravoslávni tu radšej používajú cirkevoslavizmus zhodný so staroslovienským pomenovaním). Vhodnosť výrazu *povýšenie* podporuje aj tá skutočnosť, že kríž ako nástroj mučenia a popravy ľudí v Ježišových časoch bol zároveň nástrojom najväčšieho poníženia pre odsúdenca, keď sa však vo štvrtom storočí stal vrcholným znakom kresťanského náboženstva, hlásajúceho Kristovo víťazstvo nad smrťou, a znamením víťazstva pre cisára Konštantína, situácia sa radikálne zmenila. Nájdený Kristov kríž bol povýšený ako znak spásy. Táto premena je známa z rozprávania o sv. Helene, matke cisára Konštantína Veľkého, v ktorom biskup Makários „dvíhal a či pozdvihoval kríž nad hlavami modliacich sa“ pri posviacke novovybudovaného chrámu nad jaskynným hrobom Krista 14. septembra 335 (Averincev, S. S. a kol., 1993, s. 370). Výraz *povýšenie* tak v sebe nesie významový odtienok hodnosti, ocenenia.

V prvých riadkoch Klimentovho poučenia sa vyskytuje staroslovienske zvrtné pasívne sloveso *vъzdvizaetъ sę* a deverbatívum v inštrumentáli *vъzdviženiemъ*, pri ktorých sme použili ekvivalenty *pozdvihuje sa* a *pozdvihovaním*, synonymné s *povýšovať*, *povýšenie*, ktoré však lepšie vyjadrujú bohoslužobný úkon, ktorý sa oddávna konáva na tento sviatočný deň v byzantskom obrade. O ňom je totiž reč hneď v úvodných riadkoch. Kliment hovorí kerygmaticky, tak, ako kázali kerygmatici v prvotnej cirkvi. Kerygmu, t. j. radostné oznámenie, prýštiace z viery, však v tomto prípade nečerpá z bohoslužobných čítaní, ale z obradu, ktorý sa pri slávení sviatku koná

v chráme. Začína slovom *dnes*, lebo to, čo sa práve oznamuje z dejín spásy, nie je minulé historická udalosť, ale uskutočňuje sa pre poslucháčov *dnes*. Kazateľ je „Kristovými ústami“, ktorým(i) oslávený Kristus hovorí tu a teraz k zhromaždenému spoločenstvu: „dnes... presvätý kríž sa pozdvihuje... každý rok nás obnovuje svojím pozdvihovaním a premieňa naše srdcia“. Potom nasleduje didaskalická rozprava, ktorá v dynamike celku predstavuje výklad, vyučovanie, vo vlastnom zmysle slova poučenie. Má teda katechetickú formu. K nej sa ešte dostaneme, najprv sa však žiada priblížiť spomínaný obrad pozdvihovania kríža, z ktorého sa – ako z jadrovej témy – odvíja zmysel celého textu. Okrem toho sa žiada povedať niečo aj o mieste kríža v byzantskej bohoslužbe.

Ako rozumieť Klimentove slová o každoročnom pozdvihovaní kríža? Tento obrad má dve fázy: prvá, prípravná, prebieha na večierni, ktorou sa sviatok začína sláviť, druhá sa uskutočňuje na utierni druhého dňa, t. j. 14. septembra. V liturgickom poňatí sa však tento deň začína už v predchádzajúci večer po západe slnka.

Pred večerňou kňaz vyberie kríž z tzv. sosudochraniteľnice (miesto, kde sú uložené bohoslužobné nádoby a iné náčinie), postaví ho na žertveník a vzdá mu úctu kadidlom. Počas spievania kondáku sviatku si ho postaví na hlavu a preniesie ho zo žertveníka na prestol. Tu ho položí na miesto, kde leží evanjeliár, ktorý postaví zaň, pričom v chráme sa recituje 103. žalm. Tam ostane do rána. Dramatickosť obradu vrcholí ráno na utierni. Po prečítaní evanjeliovej perikopy (Jn 12, 28 – 36), v ktorej Ježiš hovorí zástupu o svojom oslávení a vyzdvihnutí: „A ja, až budem vyzdvihnutý od zeme, všetkých pritiahnem k sebe“, a po zvyčajných utierňových textoch sa počas Veľkého slávoslovnia (*Sláva na výsostiach Bohu*; text je širší ako na Západe) kňaz vo svätyni oblieka do plných, zvyčajne jasnočervených rúch (ako pri liturgii). Záver uvedeného spevu sa spomalí, čím nastáva okamih spozornenia všetkých zúčastnených. V rovnakom tempe, vyvolávajúcom nezvyčajnosť okamihu, sa tri razy spieva *Svätý Bože, Svätý Silný, Svätý Nesmrteľný, zmiluj sa nad nami!* Tu už kňaz pozdvihuje kríž na svoju hlavu, obchádza svätý prestol a vychádza severnými dvermi. Počas tohto, v byzantskom poňatí chore-

ografického úkonu, predchádza kňaza akolyta so zapálenou sviecou. Po ukončení spevu sa kňaz zastaví pred cárskymi dvermi a zvolá: „Premúdrost', vnímajme!“ Počas spevu *Spas, Bože, svoj ľud* zídne do stredu chrámu, položí kríž na analog a tri razy ho okiadza z každej svetovej strany. Potom znova vezme kríž na hlavu, obráti sa na východ a modlí sa prvú prosbu ekténie, ktorú ukončí výzvou „rcem vsi“, „modlime sa (hovorme) všetci“. Nato ľud sto ráz *Pane, zmiluj sa*, prvú polovicu v melodickom zostupe, druhú so vzostupom, pričom kňaz sa s krížom v rukách skláňa až po zem, dotkne sa jej a v tomto okamihu vstáva a pomaly ho dvíha hore. Tento úkon sa potom opakuje, pričom kňaz sa obracia smerom na ostatné svetové strany, až napokon uloží kríž na analog, uctí si ho poklonou a bozkom a po ňom prichádzajú ostatní veriaci, aby vzdali úctu. Napokon sa analog s krížom premiestni pred ikonu Spasiteľa, ktorá je v ikonostase, kde zostane celý týždeň až do odovzdania sviatku.

Zobrazenie kríža ako ikony sa vo východnej byzantskej ikonografii značne odlišuje od západného modelu. Kristus na kríži nie je zobrazený ako bezvládnym umrlec, posiaty ranami, ktorý pod tiažou vlastného tela ovisnutý padá k zemi, ale naopak, telo Krista na kríži sa vznáša akoby bez tiaže, hoci je pribité. Nevidno na ňom rany a krv, je oslávené, na hlave nie je trňová koruna. Na východnom Slovensku často vidieť hybridné zobrazenie, to však je pod vplyvom väčšinovej západnej cirkvi. (Podrobnejšie o kríži p. v diele W. Ziehera, 1997, ktoré preložila a pripravila na slovenské vydanie Angelika Nedoroščiková v českom vydavateľstve.) Rozličnému chápaniu kríža zodpovedá aj prežehnávanie týmto znamením. Päť vystretých prstov pravej ruky v latinskej cirkvi pri tomto úkone pripomína päť rán, teda bolestný aspekt, kým vo východnom obrade tri prsty pravej ruky sú vystreté a spojené v jednom bode (doxologický symbol trojosobného, no jedného Boha) a malíček a prstenník sú primknuté k dlani (dve prirodzenosti Krista).

Vo výkladovej pasáži kladie Kliment do protikladu zakázaný strom v rajskej záhrade s drevom kríža. Z významovej, ale aj formálnej (zvukovej) stránky poskytuje staroslovienčina enantiosémický protiklad v slove *drievo*, ktorým sa pomenúva tak živý strom, ako

aj mŕtvy materiál alebo doska či hranol, no aj sám kríž. V možnostiach slovenčiny sme tento protiklad vyjadрили výrazmi *strom* a *drevo kríža*. Prvý je symbolom vyhnanstva a kľatby, druhý je symbolom víťazstva a slobody.

Rečník poľahky prechádza k motívu kríža ako znamenia, modlitbového úkonu. Znamenie kríža má tri formy: malý kríž, napr. na tele katechumenov pri pomazaní olejom radosti pred krstom, ako aj pri myropomazaní, ktorý koná kňaz pomocou štetca, prípadne palcom. Pri prežehnávaní seba samého veriaci používa signifikantné znamenie kríža, požehnanie iných zodpovedá efektívne znamenie (porov. Pavlovič, J., 2011, s. 138), pri ktorom sa vo východnom obrade skladajú prsty pravej ruky do podoby cyrilských písmen Kristovho monogramu ICXC (čítaj: í – es – chá – es). Okrem toho sa praktizuje aj znamenie kríža pomocou predmetného kríža. Je to tzv. naprestolný či žehnací kríž s rúčkou. Kríž sa uplatňuje aj pri iných úkonoch, ako je obchádzanie (procesia, či byzantský tanec) okolo chrámu, prestola, krstnej nádoby s vodou a podobne, alebo ďalej pri spôsobe rezania profory alebo pri okiadaní kadidlom. Vždy pri týchto úkonoch rubrika inštruuje, že úkon sa má konať *krestoobrazno*, t. j. v podobe rovnoramenného gréckeho kríža.

V samostatnom odseku nasleduje spolu s tzv. rečníckym komplimentom v oslovení *bratia* (má funkciu osobne zaangažovať poslucháčov na vysvetľovanej veci) zmienka o úcte kríža (*s bázňou (ho) bozkávame a klaniame sa mu*), ktorá je spojená s výzvami na morálne činy: *odvrhnime, hodme, zamilujme si, milujme, pridajme sa... oslavujúc*.

Na posledný výraz sa pripája obligátna doxológia s aklamatívnym *amen*.

3 РОУЧЕНІЕ НА КРИСТОВО НАРОДЕНІЕ

ВЪ ТЪ ДНЬ ПОУЧЕНІЕ НА РЖТВО ЛВО.

Прнстоупнте, брае н снве, да скажу вамъ разумно слоу н чть днн сего. В неже посещенне бзи н избавленне родоу члвкоуму, еспадышомоу прѣлвсть дннволю въ нстленне прѣстоупленнємъ заповѣдн бннн, якоже еъ положена въ рн днвеле завнстыю дннволю, невзджаннємъ славы бннн, н пнща ранскыа лшнєвъ взыв. Въ тлєннн смьртнємъ жнтннн сн рон нн, яко вндѣ нзы ѡпадъша славы бжнн. Н нача многымн льстымн блазннтн члвкы, хота оукрастн ѡ ба: рзвон, татѣвамн, клеветамн, блудоумь, шравамн есѣмн злымн, да бзы оубражннкы боу створнаѣ. Нъ матєын гъ еъ не тѣрпа зрѣтн на е толнкоу злоюу еспадыша са, нн забы на дѣла роукоу своєю, нъ прѣклонн неса, сннде на избавленне наше. Н въ павътє нашю вблече са, хота н вєжнтн своимъ бжтєомъ н пелнамн повнтъ са яко маадєньць мьглою земню повнєаа н въ яслєхъ скотннхъ възлєже яко маадєньць, почнєаа на ramoу хєровнмоу єзыноу, да нзєавнтъ нзы ѡ скотьскаго жнтннн. Того радн нзынѣ ' внднмъ бзы несъзданън єъ сьзданнє своє вѣмєстн са, ' нєвсазанън ѡсдзанъ бзы снъ бн н снъ члвчъ бзы, нъ свьршенъ єъ || н члвкъ не ѡложь бжтєа своєго бзы члвкъ, павътєю ськрывъ бжтєо, сннде ' на нсканнє наше н вєрѣтъ заблужьшюу ' вєчю, на ramo вєспрннмъ къ оцю прннесє, снрєчъ члвчъ сьставъ, нже еъ прєже поглвтнаѣ ' н на радєсть сьзва англєскыа слєзы, гла: „Радєунтє са сь мною, яко вєрѣтохъ погьвшеє вєща.“

Тємъ же н мзы, брає, дължнн нємє почтнтн нєго сьшъстєннє н заповѣдн нєго прнсно сьблєостн, лєбєвєню дрєугъ дрєуга тшашє са, якоже н самъ напнсавъ прєдастъ намъ рєкъ: Не оувнн, не оукрадн, прѣлєбєзы не створн, лжн послєухъ не боудн, чтн ѡца своєго н матєрь, възлєбєн блнжннаго своєго яко самъ са, не нже нєсть по родѣ блнзннн, нъ вєакого жнвоущаго въ вєрѣ хѣв, альчнаго нпнташє, нагаго ѡдѣвашє, бжннн рабзы чтно тєорашє, тн бо бдѣть ѡ дшахъ нашыхъ, къ цркн тшашє са днъ н ноць, тоу бо ѡчншлємъ са ѡ грєхъ, тръзвашє са ѡтннчдѣ сь что свєстнє прнстоупнмъ къ тєлоу бжню н крвєн, не нмоущє вражды нн с кымъ же, не лнцємъ са лєбашє, нъ срдцємъ дрєугъ дрєуга чтоущє, да боудємъ снвє взышнаго н прнчастьннчн нєноумоу цртєню, в неже позывєаю нзы прншьлѣ нєсть хъ нстннън єъ || нашъ снъ бнн н соугубѣ нєстѣвомъ равєно славымъ въ трцн.

3.1 Preklad

Pristúpte, bratia a synovia, nech vám objasním zmysel sily a jasu dnešného dňa, ktorý je navštívením a vykúpením ľudskému rodu (Lk 1,68, 78; 7,16), podľahnuvšiemu smrti pre diabolskú leš a prestúpenie Božieho zákazu, ktorý bol daný kedysi pradedovi nášmu Adamovi (Gen 3,17, Rim 5,14, Hebr 9,15). Pre diabolskú závišť (Gen 3,1 – 5) a následkom nezdržanlivosti bol zbavený Božej slávy (Rim 3,23) a rajskeho pokrmu. V telesnosti smrteľného žitia porodil nás, lebo aj my sme odvrátení od Božej slávy. I začal nepriateľ mnohými klamstvami zvádzať ľudí od Boha: zločinmi, lúpežami, ohováraním, prázdnyimi rečami, čarami, všetkými (možnými) spôsobmi, len aby nás odvrátil od Boha.

No milostivý Pán Boh nestrpel, aby nás videl upadať do tolkej zloby, nezabudol, že sme dielami jeho rúk, a tak skloniac nebesia zostúpil (2 Kr 22,10, Ž 17,10, Jn 6,38 – 42, Ef 4,10) pre našu spásu (Mt 18,11). A do nášho tela sa obliekol, chcjúc nás zbožštit' svojím božstvom (Jn 1,14; 1 Jn 4,2; 1 Tim 3,16). A do plienok bol zavinutý ako chlapec ten, ktorý zaodieva zem hmlou (Jób 38,9, Lk 2,7). A do jasiel' pre dobytok si ľahol ako dieťa ten, ktorý odpočíva na ramenách večných cherubínov (Lk 2,7; 2 Kr 22,11, Ž 98,1), aby nás zbavil žitia podľa tela. Preto teraz sa Neviditeľný stal Viditeľným, Nestvorený našiel si miesto vo svojom stvorení, Nehmatateľný stal sa hmatateľným, Syn Boží stal sa Synom človeka (Fil 2,7; Dan 7,13, Mt 17,22, Mk 9,31, Lk 9,44; 9,56), no bol pravý Boh i človek, neza nechajúc svoje božstvo, keď sa stal človekom. Telom skryjúc božstvo zostúpil, aby nás vyhľadal, našiel zablúdenú ovcu (Lk 15, 4 – 7), na plecía si ju vzal a priniesol k Otcovi – čiže ľudskú prirodzenosť, ktorá predtým bola po páde umŕtvená. A zavolať anjelské sily, aby sa radovali, slovami: „Radujte sa so mnou, lebo som našiel zblúdenú ovečku!“ (Lk 15,6)

Preto aj my, bratia, sme povinní uctíť si jeho zostúpenie a vždy zachovávať jeho prikázania. Snažme sa o lásku jedného k druhému, veď to on sám napísal Zákon, dajúc nám ho, hovoriac: Nezabiješ, nepokradneš, nescudzoložíš, nepreriekneš krivé svedectvo, cti svoj-

ho otca i matku, miluj blížneho svojho ako seba samého (Rim 13,9 – 10, Mt 19, 18 – 19, Mk 12,31), no nielen, ktorý je podľa rodu blížny, ale každého žijúceho v Kristovej viere. Hladného nakrmte, nahého odejte (Iz 58,7, Mt 25,35 – 36), cudzinca prijmite, smädného napojte. Uctite si Božích služobníkov, veď oni bdejú pre naše duše, k cerkvi sa náhlite dňom i nocou, veď tu sa očisťujeme od hriechov. Budte vždy triezvi. S čistým svedomím pristupujme k Božiemu telu a krvi, nemajúc nepriateľstvo s nikým (Mt 26,26 – 28, Lk 14,22 – 34). Milujme sa nielen navonok (2 Kor 6,6), ale srdcom si ctiac jeden druhého (Rim 12,10), žeby sme boli synmi Najvyššieho a účastníci Nebeského kráľovstva. Aby nás doň pozval Kristus, náš pravý Boh, ktorý príde, Boží Syn, ktorého v dvoch prirodzenostiach oslavujeme v Trojici (rovnako s Otcom i Svätým Duchom teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.)

3.2 Komentár

Poučenie na Kristovo narodenie objavil ruský metropolita Makarij r. 1868. R. 1875 N. I. Popov identifikoval ako autora textu sv. Klimenta Ochridského. Popri pôvodnej má aj skrátenú verziu. Dodnes je známych 70 prepisov od 12. do 18. storočia (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 119). Text v našej práci je z diela *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 348.

Poučenie sa začína výzvou v imperatívnom tvare *pristúpte*. Táto výzva s variantom *podťe* sa často vyskytuje v bohoslužobných textoch kresťanského Východu. Napr. *podťe, pokloňme sa a padnime pred Kristom* je výzva na vnútorný duchovný akt. Ale v pohrebnom obrade *podťe, posledný bozk dajme zomrelému* ide o fyzický úkon. V liturgickej slávnosti zas diakon pred rozdávaním eucharistie vystupuje s čašou pred cárskе dvere a pozýva: *S Božou bázňou a s vierou pristúpte!* Prijímajúci sa vpredu zhromaždia do hlúčika, teda neprichádzajú v rade, a kňaz za nich prednesie modlitbu pred prijímaním, s ktorej slovami sa v myslí spájajú, zatiaľ čo v chráme znie spev tzv. pričastenu, čo je spev na prijímanie. Nevedno, o aký druh výzvy ide v tomto vianočnom poučení. Všeobecne platí, že východná liturgia sa ako celok spieva (iba tiché modlitby sa čítajú, avšak počas spevu), niektoré texty sa kantilujú, neuplatňuje sa tu prostá reč. Preto aj kázeň či príhovor bývajú po skončení liturgie, aby sa jej chod neprerušil, čo je v súlade s predstavou, že liturgia je ako vcelku utkané čiže nezošivané Kristovo rúcho, ktoré si nedovolili roztrhať ani vojaci popravnej čaty pod krížom. V každom prípade však toto poznanie dáva príhovoru dôverný ráz, zodpovedajúci atmosfére sláveného dňa, ktorý, napriek tomu, že je plný *sily a jasú dnešného dňa*, prebieha akoby svetom nepoznaný, v intímnom tichu prostredia viery. Kristovo narodenie sa na Východe až po verejné Ježišovo vystúpenie pokladá za skrytý Ježišov život. Slávi sa však v každej liturgii, a to počas proskomídie, t. j. tichej „predohry“ pred samou verejnou službou. Podstatná tu je príprava darov chleba a vína. Dramaticky prebieha rituálne vyrezávanie štvorhranného, t. j. všesvet objímajúceho ahneca (slovo *ahnec* má význam „jahnec, baránok“)

z okrúhlej prosfory, jeho vyberanie a uloženie na diskos. Predstavuje narodenie Krista z tela Panny Márie. Toto všetko veriaci vedia, no nevidia. Sviatok Kristovho narodenia je tajomný, jeho dej je v evanjeliách ukrytý do jaskyne, kým pri duchovnom preporení (jednak krstom a jednak pokáním) sa to isté stáva v jaskyni ľudského srdca: *v telesnosti smrteľného žitia porodil nás.*

Vrúcne je dvojnásobné oslovenie *bratia a synovia*. V ňom sa realizuje bežný rečnícky postup na vtiahnutie pozornosti poslucháčov do toho, čo odznieva v monologickom homiletickom texte, no druhé priradené meno *synovia* naznačuje ešte viac; vytvára sa ním konotačné zapojenie do kontextu s Božím večným synovstvom a s narodením Božieho Syna. Dejinná dimenzia oslovených synov sa naznačuje v ich prepojení s *pradedom Adamom*. Pomenovania z oblasti rodinných vzťahov utvárajú konotačnú sieť, ktorá v celom texte dáva vyznieť základnému motívu: *brat, syn, pradedo, chlapec, dieťa, človek, otec, matka, blížny, druh (= priateľ)*. Ním je novonarodené dieťa Ježiš. Jeho príchod, slovom Klimenta zostúpenie, sa potom opisuje v dynamickom antitetickom paralelizme: *naše telo – jeho božstvo, plienky – hmla, jasle pre dobytok – ramená večných cherubínov*. Jeho skutočný telesný život sa predstavuje v protikladných dvojiciach: *Neviditeľný – Viditeľným, Nestvorený – v stvorení, Nehmatateľný – hmatateľným*. Text je preniknutý biblickým výrazivom. Nejde pritom len o použitie jazykového fragmentu z Biblie, ale z biblického výrazového materiálu autor utvára nové kombinácie, napr. *telom skryjúc božstvo zostúpil, aby... našiel zblúdenú ovcu*. Pre *skryté božstvo* a *zblúdenú ovcu* je spoločná ich neviditeľnosť, a teda aj výzva hľadať ich.

Pozoruhodná je zmienka o *theosis*, t. j. o zbožštení človeka, ktoré je logickým dôsledkom „zľudštenia“ Boha, keďže Božie Slovo sa stalo človekom, aby sa človek mohol stať Bohom, teda aby človek bol vtiahnutý do jednoty Božieho života. V teológii východných otcov sa však neuvažuje len o divinizácii človeka, ale obnova sa vzťahuje na celé stvorenie (porov. Špidlík, 1983, s. 174). Autoritami tejto teológie sú Kliment Alexandrijský, Atanáž, Pseudo-Dionýzios Areopagita, Maxim Vyznávač, Ján Zlatoústý. Kliment Ochridský ju zhrnuje

takto: (Kristus) *do nášho tela sa obliekol, chcjúc nás zbožštiť svojim božstvom*. Divinizácia človeka a sveta sa jednoduchou výtvarnou poetikou naznačuje na ikone Kristovho narodenia a analogicky aj v slovnej ikone pestrých byzantských textov na slávenie sviatku.

Poznámka: v preklade tohto textu sme na ukážku uviedli súradnice biblického textu, ktorý je na daných miestach citovaný alebo aludovaný.

4 РОУЧЕНІЕ НА БОГОЗЈАВЕНІЕ НАШО РАНА ЈЕЖИША КРИСТА

Роученіе на бгозјавеніе га на ѿ хѡ.

Присно побно е, братіе, поденгъ доврзъ с вѣрою и любовію являюще, спсати въ законѣ гни и разоумети како ѡ небытіа въ бытіи бмъ сътворени быхѡ, и лестію змінно ѡ присно-свиныа жизни на смръть прендохомъ, и въ тлѣннѣ злобою въпадше, ѡ ба оудалдохом са, и ја бѣша на работору намъ сътворена, та еса бобы прозвахѡ: санице же рекоу и мцъ, истовники и рвкы, и горѣе всего гадды ползоушаа, и всемоу поработихом са. Егда же в нечаяннѣ жнзнь сйо възложихѡ, тогда посвети на вышнааа блгть, рекше снъ бжн слово ѡчє, въ наше ество езмѣшь са, и бы възкоупѣ бѣ н ѡлкъ, свгоубъ ество, стѣти и недвгы наша на са възспрнмъ, бесчсменна плоть бы, прѣвое рство нмѣна безнаано ѡщца без' мѣрѣ, вышнимнн сналамн немалзюо славн; второе же рство прннать на дѣла безъ щца нзѣ двы ѡтѣ, ја н бца нарнцает са рство его, и пакы совою обновлааа вѣтшаешн грѣхы родѣ нашѣ. Н днѣ на воды Іерданьскыа прнше, смврєніа вѣразъ покъза; прѣтын вѣрхъ свон прѣклаанаѣтъ подъ роучѣ брѣннаго ества н оужасъ творитѣ ненымъ сала, в ннцетнѣ вѣразѣ прнше јако простъ ѡлкъ, и главоу свою рабоу прѣклаанаѣ. Егоже внаѣвѣ Іурданъ, н ѡ прѣвы ѡудѣсѣ познавѣ творца си, съ трепетомъ шестеѣ свое възврати. Н тварѣ, бездшаа свнц, съ страхомъ творцю си работорѣтъ; а мы, братє, доуховєніе бжє н вѣразъ соушии, ти не почитаѣ побно творца своего, нь јако свнны в тнмѣнн грѣховнѣмъ всегда погружаем са похотію, занестн повннотуеши са, гнѣвомъ кипаще, похотымн и лестымн жнтіа сего || умрачующе са, немлрдѣемъ н лѣвностію всего бага ацшающе са. Тѣмже молю вы, не до конца въ тѣ злыхъ прѣвоудемъ, нъ възспранѣ амы ѡ сна, породнмъ са водою н дѣхомъ, н вновемн са съ вєо тварію. Днѣ хс погружаетъ въ Іурданн ѡубокоую скверную и вмываѣтъ прадѣннн грѣхъ ѡ на; днѣ водное ество вщаѣтъ са влуннмъ крщєнємъ; днѣ стын дѣхъ, голоубннмъ вѣразо съ нѣсе сзше, покъетъ прѣтѣн да познаѣтъ творца всен тварн н га; днѣ въ щцѣ невнднмо глає: Се естъ снъ мон възъявленнн, того пославантѣ. Тѣмже послушаѣмъ хѣа глааа: прнмѣмъ поканнє смврєннѣмъ просвѣтаще са, братолюбнѣмъ цѣтвотуще, страннолюбнѣмъ къ боу прнєлнжающе са, пощеннѣмъ до нєсн възносашє са, матынею снєв боу твораще са, н всакоу злобою ѡвѣргшє, н тѣлесною скверною поканннѣмъ вунщнше, ти тако прнмѣмъ прѣто тѣло н стѣю крзѣв хѣоу. Глає бо аплѣ: лцє кто, недостоннъ сы, ти прнємає тѣло бжє, тѣ грѣхъ сєбѣ ясть н пѣтъ, не расматрааа таннъ хѣв. Нѣ бо сє, братіе, проста слоуба нан прннощє, его прнємаѣтѣ ѡ щєнннкъ, нъ сама жнєаа паѣтъ н крзѣв хѣа, еса мы вщающн || словєснаа дѣхоннаа жєртѣа, єнєже хєрѣвннн н сєрафннн съ страхомъ прѣстоаѡчоу н трѣпетомъ, н вса еспаѣтнѣна снла, не смѣюще възврати, трѣпетно дѣнжат са, встоупающе бжтѣвнною тραπεзоу. К немже мы оустнаим прнєкасающе са, прнємаѣмъ прѣвѣто тѣло хѣа ба нашего, на радн вышшаго ѡлка, єдннаго ѡ стына трѣа, н тако похвалнмъ бгозявеннѣа прѣзннкъ, прнємающе вщєнноту водоу на здраѣтѣ тѣлоу, на спсєннѣ дшн, на стыню домомъ, на прогнаннѣ дѣвола, на вунщєннѣ всакоа скєрєнн, н на всакоу потрѣвоу блгоу; да н здѣ доврѣе пожнєше, ввдшн блгъ прнєааствнцн वोудѣє ѡ хѣ ісѣ гн нашємъ, ємоужє повѣдетъ всак: ~

4.1 Preklad

Ustavične treba, bratia, aby sme podstupovali hrdinstvo, prejavujúc vieru a lásku, aby sme uspeli v Božom zákone a pamätali, že sme boli Bohom stворení z nebytia k bytiu. Veď skrze ľstivého hada zo života budúceho veku sme prišli k smrti a vpadli sme do rozkladu zloby. Od Boha sme sa vzdialili a čo bolo stворené, aby nám slúžilo, to všetko sme nazvali bohmi. Prihovárali sme sa slnku a mesiacu, prameňom a riekam, ba čo horšie, plaziacim sa hadom. Tomu všetkému sme sa stali sluhami. A keď sme sa ocitli úplne v stave bezvýchodiskového života, vtedy nás navštívila milosť z výsosti, hovorím, Syn Boží, Slovo Otca. On vstúpil do našej prirodzenosti, súc zároveň Boh i človek v dvoch prirodzenostiach. Vzal na seba naše strasti a neduhy. Vtelil sa bez semena. Prvé rodenie mal bezpochiatocne z Otca bez matky, silami z výsosti neprestajne oslavovaný. Druhé rodenie prijal pre nás bez otca z čistej Panny, ktorá sa i nazýva Bohorodičkou (preto, že ho porodila), a tak cez seba obnovil náš rod byvší v rozklade (spôsobenom) hriechmi. I dnes, vstúpiac do vôd Jordánu, ukazuje príklad pokory. Skláňa svoje prečisté temeno pod ruky pomínuteľnej prirodzenosti a vyvoláva úžas nebeských síl. Prichádza vo výzore smrteľníka ako obyčajný človek a skláňa svoju hlavu. Keď ho Jordán uzrel, spoznal v ňom Tvorcu dávnych zázrakov a s rozochvením obrátil svoj tok. (Hľa), stvorenie bez duše s bázňou Tvorcovi slúži!

A my, bratia, sme dych Boží a obraz tiež, ale nectíme si náležite svojho Tvorcu. No ako svine sa stále hrúžime v bahne hriešnosti zotročení svojvôľou, oddávajúci sa závidia, kypiaci hnevom, omráčení vášňami a preludmi tohto života, s nemilosrdnosťou a lenivosťou sa odvraciamе od všetkého dobra. Preto vás prosím, nezostaňte do konca v týchto zlách, no vzpriamte sa ako zo sna, (pre)porodte sa vodou a Duchom a obnovte sa spolu so všetkým tvorstvom.

Dnes Kristus pohružuje v Jordáne ľudské poškvernenie a zmýva z nás pradedovský hriech.

Dnes sa prirodzenosť vody posväcuje Vládcovým krstom.

Dnes Svätý Duch zostupuje v podobe holubice z neba, ukážuc sa Predchodcovi, aby poznal Tvorcu všetkého stvorenstva a Pána.

Dnes Boh Otec neviditeľne hovorí: „Toto je môj milovaný Syn, jeho počúvajte!“

Preto, bratia, počúvajte Kristov hlas, prijmite osvietenie zmierenia, nech rozkvitá bratská láska, s pohostinnou láskou približujeme sa k Bohu, pôstom sa vznesme do nebies, milosrdenstvom sa staňme Božími synmi. Zrieknime sa všetkej zloby, pokáním sa očistíme od telesných škvrn, a tak prijmime prečisté telo a svätú Kristovu krv. Veď apoštol hovorí: „Keď je niekto nehodný a prijíma telo Kristovo, ten si je a pije odsúdenie, lebo nerozpoznáva telo Kristovo.“ Nie je to, bratia, čo prijímate od kňazov, prostá služba či prinesenie (darov), no samo živé telo a krv Kristova, všetkých nás posväčujúca duchovná žertva Slova. K nej s bážňou a úctou predstupujú cherubíni aj serafíni a všetky beztelesné sily si ani nedovolia na ňu pohliadnuť, s chvením sa približujú k božskej trapéze, aby ju obkolesili. My sa jej (však) dotýkame perami, prijímame prečestné (prevznešené) telo Krista nášho Boha, ktorý sa pre nás stal človekom, jediný zo Svätej Trojice. Nuž teda chváľme sviatok Bohozjavenia, vezmúc si posvätenú vodu na zdravie tela, na spásu duše, na posvätenie domov, na vyhánanie diabla, na očistenie od každej poškrvny a na akékoľvek dobré upotrebenie. Veď keď tu budeme dobre žiť, staneme sa účastní aj budúcich dobier v Ježišovi Kristovi, našom Pánovi, ktorému patrí všetka (sláva teraz i potom i na veky vekov. Amen.)

4.2 Komentár

Text poučenia našiel E. V. Petuchov a publikoval ho r. 1893. Dnes je známych 28 prepisov z obdobia od 12. do 17. storočia, pričom má dve redakcie: krátku a obširnú (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 125). V našej práci vychádzame z normalizovaného textu zo zbraného diela *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 377.

Sviatok Bohozjavenia na Východe časove a čiastočne aj v názve korešponduje s latinským sviatkom Zjavenie Pána, slávi sa 6. januára. Jeho náplňou však je Ježišov krst v Jordáne, nie oslava troch kráľov. V tento deň sa v byzantskom obrade slávi liturgia Bazila Veľkého (slúži sa iba desať ráz v roku) a na jej konci po zaambónovej modlitbe nasleduje obrad veľkého posvätenia vody. Pomenovanie *Bogojavlenije (Bohozjavenie)* znamená, že pri Pánovom krste (to je druhý názov toho istého sviatku) sa v evanjeliovom podaní (Mt 3, 13 – 17; Mk 1, 9 – 11; Lk 3, 21 – 22) zjavili všetky tri Božské osoby. Otec z otvoreného neba hlasom potvrdil kršteného Syna a Svätý Duch v podobe holubice zostúpil na Ježiša.

Poučenie sv. Klimenta na tento deň je kombináciou kerygmatického a dogmatického podania témy sviatku, pričom rozvíja tri navzájom súvisiace témy: trojjedinosť Boha, Pánov krst a svätá voda. Uvádza ich opisom stavu pred krstom, pričom hovorí v 1. osobe množného čísla: *vzdialili sme sa, prihovárali sme sa, podriadili sme sa... ocitli sme sa v stave bezvýhodiskového života*. Je to situácia pohanského obdobia spoločnosti pred pokresťančením, ale možno ju aplikovať aj na osobný stav jednotlivca. Charakterizuje ju zvratom *čo bolo nám na službu stvorené, to všetko sme nazvali bohmi* (čiže tomu sme slúžili). Je tu teda narážka na pohanský predkresťanský kult, ale aj na morálny úpadok. Do tohto stavu človeka nastupuje Syn Boží, Slovo Otca. Uvedené kristologické teologické termíny naznačujú predvečnosť Krista. Jeho *vstúpením do našej prirodzenosti* (starosloviencky výraz *вѣмиеѣ сѣ* značí doslova „zmiešal sa (s ňou)“) má dve prirodzenosti: božskú i ľudskú. Klimentov jazyk je teologicky veľmi dôsledný. Píše: *bystѣ вѣкупіе Богѣ і чѣловіекѣ*, v našom preklade *súč zároveň Boh i človek*. Staroslovienčina nemá sloveso *stat*

sa (*niekým, niečím*), preto napr. v Nicejsko-carigradskom vyznaní viery je zložené sloveso *vočeloviečitisje – stať sa človekom* (doslovne „včlovečiť sa“). Uvedený Klimentov výrok v bulharskom preklade znie *stana ednovremenno Bog i čovek* (Petkov, P. a kol., 2008, s. 127), teda so slovesom *stať sa*, čo je teologicky nesprávne, lebo Ježiš sa Bohom nestal, lež ním bol od večnosti, zatiaľ čo človekom sa stal v čase. Pri výklade dvojakého rodenia Kliment postupuje enumeratívne v bodoch: prvé rodenie, druhé rodenie. Dogmatickú informáciu robí prehľadnou pomocou kontrapozícií z *Otca bez matky, bez Otca z Panny*, pričom obidve spája do chiazmu.

Pánov krst predstavuje ako aktuálny, práve prebiehajúci, čo sa naznačuje výrazom *dnes*. Vzťah krsteneho a krstiteľa vyjadruje synekdochickým označením celku časťou: *temeno – ruky*. Pri opakovaní slovesného tvaru *skláňa* pripája raz obsahovo užší objekt (*temeno*), raz širší (*hlavu*), pričom ale so zreteľom na krstnú prax je dôležitý prvý výraz: krstenec musí byť do krstného prameňa ponorený celý, takže *temeno* je pod hladinou vody. V prípade krstu oblievaním voda musí prechádzať *temenom*. Personifikáciou rieky Jordánu (*Jordán uzrel, spoznal, obrátil tok*) sa výklad dynamizuje. V obraze rieky zaznieva alúzia na 5. verš 113. žalmu: „Čo je ti, more, že tak utekáš, Jordán, že obraciaš sa späť?“ Kliment často kombinuje štylizračné prostriedky, neraz podáva dva v jednom. Napríklad obraz sklonenej hlavy nevyjadruje len krstnú techniku, ale aj gesto pokory; Ježiš *skláňa* hlavu pred krstiteľom Jánom, ktorý je vzhľadom na jeho božstvo slnkom.

Prekvapivé pre súčasného čitateľa je prirovnanie *ako svine... hrúžime sa v bahne* s afektívnym emocionálnym hodnotením. Ťažko odhadnúť, ako sa v Klimentovej dobe vnímal takýto výraz, vyslovený v cirkevnej reči. Možno však odhadovať, že spätosť dobového človeka s prírodou, a tak aj s domácimi zvieratami, umožňovala percipovať uvedený výraz ako bežný, prirodzený, hoci z celkovej dikcie zaiste expresívny. Tu možno analogicky uviesť, že v najstaršom známom slovenskom preklade Kamaldulskej Biblie sa s prirodzenou samozrejmosťou používa slovo *kúrwa* na miestach, kde v súčasnosti vystupuje meliorizované pomenovanie *neviestka*. Aj

v Konštantínovom Proglase nachádzame nepriame pomenovania ľudského spôsobu života ako dobyččieho: *Oto žitija skotvska i pocho-ti* (porov. Stanislav, 1967, s. 449). Treba však uviesť, že autori týchto výrokov sú „chránení“ autoritou Svätého písma. Kliment tu totiž aluduje biblický citát: *Prihodilo sa im to, čo hovorí pravdivé príslovie: „Pes sa k tomu vrátil, čo vyvrátil, a umyté prasa vála sa v blate zasa“* (2 Pet 2,22). Emocionálna sila uvedeného výrazu sa ešte umocňuje tým, že je vložený do antitéz, pričom na jednej strane sa konštatuje vysoká dôstojnosť človeka (*sme dych Boží a obraz tiež*), na druhej strane úpadok na úroveň nečistého zvieraťa (v biblickom kontexte). Vo vzdialenejšom kontexte je tu ešte iný kontrast: Ježiš pohrúžený vo vode, my pohrúžení v bahne. Hriešny stav človeka sa ďalej rozvíja v tzv. rečnickej konkretizácii prostredníctvom enumerácie jednotlivých znakov hriešneho položenía človeka (všeobecne, pričom výsledný obraz sa vzťahuje aj na poslucháčov, pre ktorých je reč určená: *(my) sa odvraciame od všetkého dobra*).

Takto si rečník vytvoril akoby schodík, z ktorého môže zostúpiť bližšie k poslucháčom prostredníctvom rečnickej deprekácie (naliehavá prosba, niekedy až zaprisahanie): *Preto vás prosím, nezostaňme do konca v týchto zlách!* Tu stojí za povšimnutie zámena gramatickej 2. osoby množného čísla za prvú: *molję vy (prosím vás)*, *ne priebod-giemъ (nezostaňme = my)*, pričom „vy“, t. j. poslucháči sú zahrnutí do jednej množiny s kazateľom, ktorý sa takisto pokladá za hriešneho kajúcnika, takže týmto postupom dáva pocítiť empatiu, spoločnosť k spoločenstvu veriacich. Nasleduje výzva s gradáciou na troch imperatívnych tvaroch sloviess: *vzpriamme sa ako zo sna* (tu sme pre súzvuk so staroslovienským výrazom ponechali slovo *sen*; treba ho sémantizovať ako „spánok“), *porodme sa vodou a obnovme sa*. Z druhej výzvy možno usúdiť, že v centre pozornosti kazateľa sú katechumeni, ktorí majú byť „porodení vodou“, teda pokrstení. V tradícii východnej cirkvi sa so sviatkom Bohozjavenia spája nielen svätenie vody, ale aj krst. K výrazu tretej výzvy sa pripája *so všetkým tvorstvom*. Je to výraz kozmickej duchovnosti, ktorá zahrnuje do spásy celý vesmír. Skutočnosť, že rieky ako životodarné zdroje vody sa na tento sviatok myšlienkovy spájajú s Jordánom, ukazuje,

že skrze Krista sa divinizuje svet. V pravoslávnom svete viery sa táto divinizácia realizuje aj v otvorenej prírode. Tam, kde sú rieky alebo jazerá, v čase silného mrazu sa prebije ľad a kňaz posviaca ich vody. Pri obrade veľkého svätenia vody sa popri modlitbových textoch koná trojnásobné postupné ponáranie troch zapálených sviec v tzv. trojici (špeciálny svietnik), kňaz tri razy ponára v podobe kríža ruku do vody a napokon to isté robí s krížom. Vonku v prírode prichádzajú k vodnému zdroju otužilci len v plavkách a čakajú na príležitosť skočiť do ľadovej vody, aby na dne jazera našli kríž, ktorý tam vhodil kňaz. Prirodzene, je tu moment súťaže – kto ho nájde prvý a vynešie nad hladinu. Tak to prebieha napr. v bulharskej Sofii na sídlisku Družba I v Ezeroto (prосто Jazero). Pozorovatelia v tomto aspekte divinizácie neraz chcú vidieť raz ekologický zmysel, raz folklorizáciu náboženstva. Ak chceme porozumieť náboženským textom kresťanského Východu, žiada sa porozumieť aj mentalitu ich podávateľov i príjemcov a vidieť ich miesto v rozsahu širšieho kultúrneho fondu. Slovné odkazy v stredovekom texte ostanú prázdne pre toho, kto netuší, ako sú pretavené do praktického života pravoslávia. Obrady východnej cirkvi umožňujú vniknúť do sláveného tajomstva viery prostredníctvom zážitku. Hovoríme o ňom aj preto, aby sme si všimli zážitkovú pasáž Klimentovej reči. Tá sa podáva v aktualizácii štyroch obrazov novozákonnej udalosti Ježišovho krstu, ktoré sú uvedené slovom *dnes*, takže jednotlivé fázy deja sa premietajú pred očami poslucháčov akoby vo filme, akoby práve sa stávajúce. Reč sa nimi rytmizuje a dáva pocítiť kairologickosť momentu. Vo štvrtom obraze spojenie *neviditeľne hovorí* vyznieva ako oxymoron, ide tu o kondenzáciu: Otec je neviditeľný (Boha nikto nevidel), ale hovorí, je počuteľný. Ukazuje sa teda, že ide o synestézické spojenie dvoch zmyslových vnemov, zrakového a sluchového.

Konotačne nasýtený je výraz *osvietenie zmierenia* v kontexte tohto sviatku, ktorý vo svojom 39. slove nazval Gregor Naziánsky *svätým dňom svetiel*. V súvislosti s tým sa sviatok pomenúva aj jednotlivým výrazom *Prosvištěníje* (ožiarenie, osvetlenie, preniknutie svetlom). Motív *očistenia od telesných škvrn* takisto zapadá do krstnej náuky, lebo popri primárnom význame úkonu krstného pono-

renia (odumrieť starému a povstať do nového života v Kristovi) je tu aj sekundárny význam: účinkom krstu je očistenie omývaním. Pri výraze *telesnýx škvrn* nejde vyslovene o vonkajšie nečistoty vo fyzikálnom zmysle, ale skôr o hriechy tela, pravda, neslobodno zabúdať, že biblické poňatie človeka neoddeľuje dušu a telo, ale obidve sa vnímajú v jednote. Citát 1 Kor 11,29 o nehodnom prijímaní Kristovho tela má v staroslovienskom origináli slovo *grjexъ* (*hriech*); *ten si je a pije hriech*. Uprednostnili sme výraz *odsúdenie* (ako následok hriechu). Starosloviensky výraz má totiž v treťom význame aj sémantizáciu s inklúziou, teda „odsúdenie“ (porov. Bončev, A., 2002, s. 136).

Po objasnení podmienok prijímania eucharistie nasleduje objasnenie „prijímania“ bohojavlenskej vody s enumeráciou jej účinkov. Nie náhodou sú obidve tieto „prijímania“ umiestnené vedľa seba. V pravoslávnej cirkvi sa odporúča, aby tí, ktorí z akýchkoľvek príčin nemôžu prijímať eucharistiu, prijímali aspoň práve spomínanú vodu. Teologicky sa na Východe táto voda rigorózne neodlišuje od sviatostí ako svätenina v západnom myslení.

5 SLOVO O ROZPRÁVANÍ EVANJELIA V DRUHÝ DEŇ MESIACA FEBRUÁRA NA STRETNUTIE PÁNA NÁŠHO JEŽIŠA KRISTA

Міца февруаріа въ в днѣ на срѣтєннє гѣ нашєго Іс Хѣ слово ѿ сказаннѣ еврѣйскаго.

Се пакы светла прѣзньство наста, прѣзнькѣ прѣзнькѣ прѣспєвелє н свєтєзарнамн лочувамн просєвшанє всего мнра. Вєстѣкѣ бо вєстѣкомѣ, пѣть увєю прнємє, прѣуєскыє гѣлы собою свєрѣшатѣ, ѣкоже рє прѣккѣ: „Вєстѣкѣ нмє кємоу“, н пакы: „Поклоннтє сє гєн вєшьшємоу на нєбє нєсноє на вєстѣкѣ“. Н дрѣугѣ рє: „Вєснаєтѣ звєзѣ ѿ Іакѣва н вєстанєтѣ влѣстєаннѣ кєзыкѣ“, на нѣкє кєзыцн оупѣваюцє спєннє оулоучєтѣ. Тѣго бо спєннѣ жєдѣм блѣжєннѣ Снмєонѣ дѣхѣоноу зарєо прѣзрє тѣщно подєнзѣашє сє на срѣтєннє гнѣ въ црѣковѣ, ѣкоже бѣ кємоу нзвєщєно дѣхѣомѣ стѣымѣ нє прнєтн смѣртн прѣждє дѣжє нє оузрнтѣ Хѣ въ пѣтн. Стѣымѣ жє дѣхѣомѣ дєнжнмѣ потєвє тѣщно въ црѣковѣ н ѣко мѣлѣдєнцѣ [тєворцѣ] вѣкѣымѣ вєсьмѣ прнємѣлєтѣ. Днѣ бо законѣдѣвєць Мѣссєєвѣ собою законѣ сконѣувѣлє н прѣстѣвлѣлє нєго ѣко вєтѣхѣ н ѣко сєнѣ соущѣ законѣдѣвєцоу новѣымѣ людємѣ нєнзрєннѣымѣ нєго сннтнємѣ вєновлєннє дѣлєтѣ. Днѣ мрѣкѣ егѣптѣйскаѣго ѣгѣонє прншѣстєнємѣ сн єжє кѣ нѣмѣ, агглѣомѣ сѣоннѣмѣ прѣвѣзѣвшѣтѣ Нѣвснѣфѣонѣ вѣзєрѣцєннє пакы въ Ієрѣлѣмѣ, Нрѣдѣоу оумѣртннє пѣвѣдѣлє ємоу, ѣкоже рєчє євѣлѣстѣ: „Оумѣршѣоу бо Нрѣдоу сє агглѣ гнѣ ѣлєн сє Іѣвснѣфѣоу въ Егѣптѣ глє: вєстѣлє поннѣмѣ отрѣчє н мтєрѣ нєго н ндн въ зємѣю Інѣвоу.“ Тѣоу бо бѣѣшє блѣжєны сє Снмєонѣ, жєдѣно чѣлє оутѣштєлѣлѣ Інѣлєн, ѣкоже бѣ кємоу рєно дѣхѣомѣ стѣымѣ нє вєдѣтн смѣртн прѣвѣжє дѣжє нє внтѣ Хѣ въ пѣтн. Н прнѣдє въ црѣковѣ стѣымѣ дѣхѣомѣ дєнжємѣ н блѣтнѣ оукрѣплѣлємѣ, нєсномоу прѣстѣолѣ зємѣлѣнѣмѣ роуцѣмѣ стѣорн. Ієгожє бо трєпєшоутѣ сѣ стѣрѣхѣомѣ н гѣвѣннємѣ хєроуєнѣмѣ н сєрѣфннѣмѣ, тѣго прнємѣлєтѣ прѣстѣрѣвшн сє роуцѣмѣ Снмєоннѣ, прншѣлѣшѣ на ѣпоуцєннє грѣхѣовѣ || н на вєновлєннє дѣдѣмѣлє соущєстѣлє. Тѣго рѣдн прнѣдє кѣ зємѣлѣнымѣ нєснѣмѣ, кѣ тѣмнѣымѣ нємрѣуєннѣмѣ свєтѣ, кѣ пѣдшнмѣ сє вєстѣлєтѣлє, кѣ адѣєскѣымѣ прѣвѣлѣшннѣмѣ нєсѣ, кѣ мѣртѣымѣ жнвѣтѣ вєсмѣртнѣмѣ; погѣлѣтн зємѣнѣ прннрѣлѣлѣго соупѣстѣлѣ нѣшєго, оумѣртєнтн смѣлтѣ, вєскрѣснтн мѣртѣымѣ, нѣпрѣвнтн стѣпѣ нѣшнхѣ на поутѣ рѣнскѣго вѣхѣодѣ, вєзвѣрѣтнтн прѣвѣздѣннѣго въ прѣвѣнѣ сѣнѣ. Дѣ тѣмѣ н євѣлѣстѣ, скѣзѣнѣ нѣмѣ пѣтѣ-скѣонє мѣлѣствѣо нєго, рєчє: „Ієгѣдѣ нспѣлнншє сє дѣннє вѣнцєннѣлѣ єо.“ Дѣвѣрѣ жє прнрєчє „по законѣ“, по нстннѣмѣ бо нє трѣбѣовѣшє стѣлѣ вѣцѣ дѣдѣтн дѣннѣ вѣнцєннѣлѣ, нжє вѣдѣхоу мѣ моужѣєскѣоу полѣоу рѣжншоу сє. Рєно бо нє въ законѣ: „Жѣнѣ, рє, ѣжє ащє вєсѣмєнттѣ сє н рѣднтѣ моужѣєскѣоу полѣоу, мѣ дѣннѣ боудєтѣ нєчѣстѣ.“ Прѣвѣтѣлѣ жє вѣцѣ нє вєсѣмєншн сє, нѣ ѿ стѣго дѣхѣ прнємшн, нзвѣжѣлѣ бѣтн нєчѣстѣ н по сѣмомоу законѣоу, н по скрѣвѣномоу знѣмєннѣю. А ѣжє рєно в Снмєонѣ, ѣко бѣ чѣлє оутѣшєннѣлѣ Інѣлєо, сє нє когѣдѣ єн вєрѣлѣлѣ дѣхѣомѣ Інѣлѣ оутѣшєннє, вѣрою нєго свѣбѣдоу вєрѣтѣлє ѿ рѣмѣєскаѣго стѣорєннѣлѣ н ѿ ннѣоплємєнѣнѣго цѣрѣствѣлѣ Нрѣдѣоѣлѣ. А ѣжє нє ннѣлѣ ѣпоуцѣлѣшн рѣбѣлѣ тѣонєго, вѣкѣо, по глѣоу тѣонємоу“, в пѣлѣтѣцѣымѣ жнвѣтѣ глєтѣтѣ: „по глѣоу жє тѣонємоу сѣ мнрѣомѣ“ — зѣ ѣвѣтѣ, нжє бѣ прнєлѣлѣ. А понєжє въ тѣмѣ н въ нєрѣдѣоумѣ вѣдѣхоу кєзыцн, дѣмонѣомѣ слѣужѣшє, свєтѣ жє нѣмѣ вѣлѣ Хѣ, ѣкѣрнѣлѣ нстннѣоу соущѣлѣгѣ бѣ — сєбє жє сѣмогѣо н вѣцѣлѣ н стѣго дѣхѣ. Сєго рѣдн рєчє:

«СВѢТЬ НА ѠКРЪВЕННЕ КЪЗЫКЪ». БЫ ЖЕ [САБА] ИНАЮ ХС; Н ПОТОМОУ НМЖЕ РОДН СЕ Ѡ ННХЪ ПО ПАТН, ПРОСАВНАЛЪ ЖЕ ІЕ Н МНОГЫ Ѡ ННХЪ — ТЫ НЖЕ ВЪРОВАШЕ ВЪ НЬ. А ЕЖЕ ІЕ «НА ПАДЕНІЕ Н НА ВЪСТАНІЕ БЫТИ ГН МНОГЫМЪ ВЪ ІНСАНЪ, НЕПОШОУ ІАКО НЕ НЧЕМЪ ПАДАЮЩИМЪ, А ДРОУГЫМЪ ВЪСТАЮЩИМЪ, НЕ ВЪЕМА БО ПАДАНИЕ ЕІНЫ ПОДАВАЕТЪ, А ДРОУГЫМЪ ВЪСТАНІЕ. ПАДАЮЩЕН БО СЕ Ѡ СТОЯННІА, НА НЕМЖЕ ННОГДА СТОАХОУ, ПАДАЮТЬ СЕ. ІДѢВ БО ІЕ, ІАКО ННКОГДАЖЕ НЕ СТОИТЬ НЕВѢРНЫН, НЬ || ПРНО ННЗ СЕ ВЛАУНТЬ. ТАКОЖЕ ДОСТОИТЬ РАЗОУМѢАТИ, ІАКО НЖЕ ДОСТОИТЬ НА ГРѢСѢ, ПОКАЯННЕМЪ ПОДЪЕТ СЕ, Н ОУМНРАЕТЪ Ѡ НИГО, Н КТОМОУ ЖИВЕТЪ ВЪ ПРАВЕДЬ, Н ВЪСТАЕТЪ ХЕЮ ВЕРОУ. «ПАДАЮТЬ БО СЕ, РЕЧЕ, ЗЛАА, ДА ВЪСТАЮУТЬ БОЛШАА.» АЩЕ БО СЕ НЕ ПАДЕТЬ ЛЮБОВАНИЕ, НЕ ВЪСТАЕТЪ ЧИСТОТА. АЩЕ НЕ СКРОУШИТ СЕ. НЕСМЫСЛА, СМЫСЛА ВЪ НАСЪ НЕ ПРОЦѢТЕТЬ. ТАКО ОУБО ІЕ РЕЧЕНОЕ «НА ПАДЕНІЕ Н НА ВЪСТАНІЕ МНОГОМЪ».

«НА ЗНАМЕННЕ ПРЪВРОУ». ВЪСТИНОУ, ЗНАМЕННЕ РАЗОУМѢВАЕМЪ ВЪ СТЫХЪ КНИГЪ ЖИВОТВОРЕЩІИ КЪТЬ. «ПОЛОЖИ БО, РЕЧЕ, МЛВУСН ЗМНО НА ЗНАМЕНІИ, СМЪ НА КЪТЬ, ПОНЕЖЕ ОУБО НЕ ПОНЕАЮТЪ ПРЮЩЕ СЕ Ѡ ВЪУЧЕВЕНІИ ГН — УЕН ГЛЮЩЕ ІАКО ПРНЕЛЪ ІЕ ПАТЬ, А ДРОУЗН ІАКО НН, НЬ ПРНЕНДЪННЕМЪ КЕРОМЪ ІЕ ТЪЛЕСНОЕ СМОТРЕННЕ СВЪРШАЛЪ; А ННН ПРЪСТНО, А ДРОУЗН НСНОЕ ТЪЛО; УЕН ПРЪВѢУЧЪНЪ СОУЩЪ, А ДРОУЗН Ѡ ДѢВ ПРЪТЪКЪ МРНЪ НАТЬКЪ НМОУЩЪ. СЕГО РАДН Н ВЪ «ЗНАМЕННЕ ПРЪВРОУ» ОРОУЖІЕ ГЛЕТЪ СЛОВО НСКОУСНТЕАНО Н НСПЫТАТЕАНО ПОМЫШАННЕМЪ. ПРОДНЧЕТЪ СЕ ОУБО СИМЕОНЪ Н Ѡ СТВѢ САМОИ БЦН МРНЪ, ІАКО СТОИЩІИ ПРН КЪТЬ Н ВНАЩІИ ВЪАВЕНМАА Н СЛЫШЕЩІИ ГЛЪСЪ ОУБНИЦЪ ТѢХЪ ПО ГАВРІАЛОВЪ СВѢТѢАСТЪЕ, ПО НЕДОУМЫСАННЕМЪ РАЗОУМЪ БЖІАГО ЗАТНІА, ПО ІАВЛЕНІИ ВЕАНКЪХЪ УОСЪ. «БУДЕТЬ БО, РЕ, НА ТВОЕН ДШН МНОГА МАБЕА.»

А ЕЖЕ ІЕ «ДА СЕ БН ѠКРНАА Ѡ МНОГЪ СЪЦЪ ПОМЫШАННІА», СКАЗАЕТЪ ІАКО ПО СЪАБЛЖНЕНІИ ВЪШНМЪ ОУЧЕНІКОМЪ ПРН КЪТЬ ХЕВЪ Н ТОИ САМОИ СТВЪ БЦН, ВЪ СКОРЕ ЕТЕРО ВЪ НСЦВАЕНІЕ Ѡ БА, НСВѢЩАЮЩЕ СЪЦА НХЪ НА ВЕРОУ ИГО. ТАКО БО ВНАДЪХОМЪ Н ПЕТРА ПО ХЕЮ ВЕРОУ КЕША СЕ, ЧЕУА ОУБО СЛАБОТА УЕАНУСЪ, ДА СЕ КРЪВОСТЬ ГНІА ІАВЕНТЬ. «ОРОУЖІЕ» РЕ ПРН КЪТЬ ХЕВЪ ТОУГОСТЬ ІЕ СТЫМЪ БЦЕ, НЕЛЪВЕАШОУ ІАКО НЕ БН ТОМОУ ТАКО ПОСТРАДАТИ, ІЕЖЕ БО ВЪАШЕ НМОУ АЕНЕ ВЪСКРОУТН; ІАКО ВЕАНІЕ НЕВѢРО БЪ.

А ЕЖЕ ІЕ «ДА СЕ БН ѠКРЫЛА Ѡ МНОГЪ СЪЦЪ ПОМЫШАННІА», СЕ ІЕ ДА ВСЕХЪ ПОМЫШАННІА ІАВЪ ЧЕАКОМЪ БУДОУТЬ: КТО Н БУДЕТЬ ЛЮБЕВЪ Н ДО СЪМЪТН, || ІАВЛЕНЕ ЛЮБОВЕ ВЪНЪ, КТО ЖЕ БУДЕТЬ ПРНКРЪВЕНУ ВЕРОУ НМЕІЕ ВЪ НЬ Н СЪАБЗНА НСПАЛНАЛЪ СЕ ЗА КЪТЬ, КТО ЖЕ ПРЪДАЕ Н Н НАВОДЕ Н НА КЪТЬ Н НА СЪМЪТЪ.

ПРЪРЦА ЖЕ АННА, Ѡ НЕНЖЕ ТАКО СВѢТѢАСТВОУЕТЪ ЕВАНТЬ, НСПОВѢДАШЕ СЕ ВОУ, СМРѢУ ХЕАЛОУ ВЪЗАДАШЕ, СПИСЕННЕ ВНАЩІИ ВСЕМОУ МНРОУ Н ІСАЮ ПРНСПѢВШОУ. ГЛАСЪ ЖЕ Ѡ НИЕМЪ ІАКО СЪ БУДЕТЬ НЗБАЕНТЕА, СЪ БУДЕТЬ СПЪСЪ, СЪ НАМЪ НА РАДЪ ВЕРАТИТЬ ОУНЫННЕ.

ВЪЗВРАТИШЕ ЖЕ СЕ ВЪ ГААЛІАНО, ВЪ ГРАДЪ СВОИ НАЗАРЕТЬ. АЩЕ БО Н ВНАЛЕЕМЪ БЪ НХЪ ГРАДЪ, НЬ Н НАЗАРЕТЬ СВОИ ГРАДЪ НАРІЦААХОУ, ІАКО ЖИВОУЩЕ ВЪ НИЕМЪ.

А ПОНЕЖЕ НЕ БЕСПЪТНО, НЬ ВЪПЪЩЫШЕ СЕ СЛОВО БЖІЕ, ЕВАНТЬ ВЪВОДЕ РЕЧЕ «РАСТЪАШЕ Н КРЪВПАШЕ СЕ», Н ПРОУАА. СЕГО РАДН СЕ ДЪИТЬ Ѡ ПАТН РАЗОУМѢАТИ, ПАТЬСКО БО РАСТЪЕ Н КРЪВПАШЕ СЕ, ОУДОМЪ ОУТВѢРЖАЮЩИМЪ СЕ ВЪЗРАСТОМЪ. НСПАЛНАШЕ ЖЕ СЕ МОУДРОСТІ, Н БАГЪТН НЕ ПРНЕМАЕ, ПРНО БО НСПАЛНЕНІЕ НМѢАШЕ ІАКО БЪ; НЬ БЖІНО СЛОВОУ ТЪЛЕСНЫМЪ ВЪЗРАСТОМЪ ПРТЕЗАЮЩОУ СЕ ПО МАЛОУ, МОУДРЪИ Н БАГЪТЪ ІАВЛЕНІЕТЪ. ІЕНЕЖЕ Н НЫ ГРѢШННІКЪ ДА БН НСПАЛНАЛЪ Н ДОСТОИНЫ СТВОРНАЛЪ СПОБІТН СЕ ДОВѢРНЫИ ДѢЛАИ Н ОУГАЖАЮЩЕМЪ ТЕМОУ СМНАНТИ СЕ Н ПРНЧЕСТНІКОМЪ БЫТИ ВСЕМЪ СТЫМЪ, Н СЪ НННН ХЕАЛОУ КЕМОУ ВЪЗАДАТИ, ВЪКОУПЪ СЪ ѠЦЕМЪ Н СЪ СТЫМЪ ДЪХОМЪ, ІАКО ТОМОУ ПОВАЕТЪ САБАА Н ЧЕСТЬ ВЪ ВЪКЪ. АМННЪ.

5.1 Preklad

Hľa, už nastal svetlý sviatok! Sviatok so sviatkom sa stretá a svetložiarnymi lúčmi osvecuje celý svet. Vychádzajúci z východu, čo ľudské telo prijal, hlasy prorokov napĺňa, ako povedal prorok: „Východ mu je meno“ a taktiež: „Klaňajte sa Pánovi Najvyššiemu na nebi nebies na východe.“ A iný hovorí: „Hviezda vychádza z Jakuba a s mocou zastane pred pohanmi,“ čím vyšle lúč pohanom, ktorí majú nádej na spasenie. Po tejto spáse túžil blažený Simeon. Preniknutý duchovným osvietením sa ponáhľal na stretnutie s Pánom v chráme, lebo skrze Ducha Svätého mu bolo zvestované, že neuvidí, kým neuvidí Krista v tele. Duchom Svätým pohnutý rýchlo bežal do chrámu a s hlasným volaním prijal Chlapčeka. Lebo on dnes ukončuje zákon daný zákonodarcom Mojžišom, sám Zákonodarcu, vymieňa ho ako starý za nový, čím daruje obnovenie ľuďom pre svoje nevýslovné zostúpenie. Dnes, ženúc pred sebou egyptský mrak, prišiel si k nám, skrze svojho anjela si dal pokyn Jozefovi, aby sa vrátil do Jeruzalema, oznámiať mu Herodesovo úmrtie, ako hovorí evanjelista: „Po Herodesovej smrti sa Pánov anjel zjavil vo sne Jozefovi v Egypte a povedal mu: Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku a choď do izraelskej krajiny.“ Preto bol blažený svätý Simeon, túžobne čakajúci utešiteľa Izraela, keď mu bolo skrze Svätého Ducha povedané, že neuvidí smrť, kým neuvidí Krista v tele. A prišiel do chrámu vedený Svätým Duchom a posilnený milosťou, zo svojich pozemských rúk vytvoril prestol pre Nebeského. Toho, pred ktorým sa s bážňou a úctou trasú cherubíni a serafíni, prijali zostarnuté ruky Simenonove; toho, ktorý prišiel na odpustenie hriechov a na obnovenie Adamovho pokolenia. Preň prišiel k pozemšťanom Nebesťan, jasné svetlo do temnôt, k padnutým obnoviteľ, do podsvetia vošiel ten, čo prevyšuje nebesia, k mŕtvym nesmrteľný život. Premohol nášho pokašiteľa ukrytého v hadovi, aby umŕtvil smrť, (aby) vzkriesil mŕtvych, (aby) upriamil naše kroky na cestu do rajského vchodu, (aby) prvostvoreného prinavrátil do pôvodného stavu. Hľa, aj evanjelista nám rozpráva o ňom ako o nemlúvňati v tele: „Vtedy nastali dni jeho očistenia.“ Dobré, že pridal „podľa zákona“, v sku-

točnosti totiž nebolo nutné očakávať pre Svätého Boha dni očistenia, ako sa ich požadovalo (od prvorodičky) sedem pri narodení chlapčeka. Lebo v Zákone sa hovorí: „Žena, ktorá zľahne a porodí chlapca, je sedem dní nečistá.“ Ale prečistá Bohorodička nepočala zo semena, no zo Svätého Ducha, vyhla sa teda tomu, aby bola nečistá tak podľa zákona, ako aj podľa znamenia krvi (krvnej škvrny). A čo bolo povedané Simeonom, je, že čakal uspokojenie pre Izrael, to jest, akoby našiel potešenie Izraela skrze Ducha, veril, že dôjde k jeho oslobodeniu spod rímskeho jarma a od cudzokrajného Herodesovho kralovania. A čo znamená „teraz prepustiš, Pane, svojho služobníka v pokoji podľa tvojho slova“? Hovorí o telesnom živote: „podľa tvojho slova v pokoji“ ako odpoveď za to, čo prijal. A keďže pohania žili v tme a nerozumnosti, slúžili démonom, svetlom im je Kristus, ktorý zjavil pravého Boha v sebe samom i v Otcovi i vo Svätom Duchu. Preto hovorí: „svetlo na osvietenie pohanov“. Slávou Izraela je Kristus. A pretože on sám sa narodil ako jeden z nich podľa tela, mnohých, čo v neho uverili, oslávil. A čo znamená: „Pán je ustanovený na pád a na povstanie pre mnohých v Izraeli?“ Myslím, že nemáme jedných padajúcich a druhých vstávajúcich, lebo nie obom padanie dáva príčinu, ani tým druhým vstávanie. Lebo padá sa zo stoja. Tí, čo stáli, padajú. Tak sa ukazuje, akoby neverný nikdy nestál, no vždy sa po zemi vláčil. Treba to tak rozumieť, že ten, čo sa ocitol v hriechu a umiera v ňom, pokáním sa pozdvihne, a keď potom žije v spravodlivosti, vstane vierou Kristovou. Hľa, padajú zlí, vraví, aby vstali väčší. Keď teda nepadne necudnosť, nepovstane čistota. Keď sa neodstráni hlúposť, múdrosť v nás nerozkvitne. Preto je povedané „na pád i na povstanie mnohým“.

„Na znamenie, ktorému sa bude odporovať.“ Naisto, znamením rozumieme vo verši tejto knihy životatvorný kríž. „Preves,“ povedal Pán Mojžišovi, „(medeného) hada na (žrd' ako) znamenie, čiže na kríž, lebo neuctieva sa viac prút od Pánovho vtelenia.“ Jedni vraveli, že prijal telo, ale iní, že nie, že jeho telesný výzor bol iba zdanlivý pre iných. A iní, že je zo zeme, druhí zas, že má nebeské telo. Jedni, že je predvečnej podstaty, ale druhí, že ďalej ho vlastnil od Panny prečistej Márie. Pre toto i zo „znamenia priečnosti“ výrazne vyznieva

myšlienka zakúšania a skúšania. Vyslovil sa teda Simeon i o samej svätej Bohorodičke Márii, že bude stať pri kríži a vidieť bičujúcich a počuť hlas vrahov; podľa Gabrielovho svedectva – o rozumom nepochopiteľnom Božom počatí i o mnohých zázrakoch jej povedal: „Tvoju dušu prenikne meč.“ A (verš) „aby vyšlo najavo zmyšľanie mnohých srdc“ hovorí o tom, že učeníci boli pohoršení pre Kristov kríž; o samej svätej Bohorodičke, o niektorých, čo boli náhle uzdravení od Boha, aby potvrdil ich vieru v neho. Tak sme videli aj Petra. Veril v Krista, ale ľudská slabosť sa ukáže, aby sa zjavila Pánova sila. „Zbraň“, o ktorej sa hovorí ako o Kristovom kríži, je pevnosť svätej Bohorodičky, ktorá nepochybovala, že by on nemohol tak trpieť, keď by nemal byť vzkriesený, to by bolo veľmi nesprávne. A (verš) „aby vyšlo najavo zmyšľanie mnohých srdc“ značí, aby všetky rozhodnutia človeka boli viditeľné: kto chce ľúbiť, a to až do smrti, nech prejaví lásku navonok. Kto by skrýval svoju vieru, mal by v nej naplniť bláznovstvo pre kríž, vyznať ju medzi ľuďmi aj na kríži aj cez smrť.

Prorokyňa Anna, o ktorej taktiež hovorí evanjelista, vyznávala sa Bohu, čiže chválu vzdávala, velebila ho, (lebo) uzrela spásu celého sveta a Izraela. Hovorila o ňom, že on bude Vykupiteľ, on bude Spasiteľ, on na radosť premení našu sklúčenosť ducha.

Potom sa vrátili do Galiley do svojho mesta Nazareta. Hoci aj Betlehem bol ich mesto, no Nazaret nazvali svojím, lebo v ňom žili.

A pretože nie beztelesne, ale v tele Božie Slovo viedlo (život), evanjelista povedal: „(chlapec) rástol a mocnel“ atď. Preto sa dojí, čo rozumieme o tele, teda o telesnom raste a posilňovaní, o rozvoji údov rastom. Napĺňanie múdrosťou a milosťou však nemusel prijať, lebo vždy mal ich plnosť ako Boh. Podľa Božieho slova telesným vzrastom sa vyvíjal pomaly, prejavujúc múdrosť a milosť.

On nech aj nás hriešnikov naplní a učiní dôstojnými, aby sme konali dobré skutky, aby sme sa stali jemu milými v súlade s jeho želaním a so všetkými svätými aby sme mali účasť na vzdávaní chvály jemu spolu s Otcom i Svätým Duchom, lebo jemu patrí sláva a česť na veky. Amen.

5.2 Komentár

Normatívny prepis sa nachádza v knihe *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija II*, Sofia 1977, s. 256 – 258.

Klimentovo Slovo na Stretnutie Pána sa výrazne odlišuje od doterajších poučení. Rozdielnosť možno vyčítať z názvu. Je to slovo o slove, totiž reč o evanjeliovom texte, ktorý sa v byzantskej cirkvi číta na sviatok Pánovho stretnutia, čo korešponduje aj s obsahom tejto reči. Východiskovým textom je 2. kapitola Lukášovho evanjelia, pričom jej text je rozdelený na dve perikopy. Prvá má súradnicu 2, 25 – 32. Je to tzv. ôsme začalo (začiatok). Číta sa na utierni sviatku. Druhá, Lk 2, 22 – 40, siedme začalo, číta sa na liturgii, t. j. na eucharistickej slávnosti. V nej sa hovorí o Simeonovom prorocťve, ale aj o prorocťve prorokyne Anny. V Klimentovom komentári nachádzame k nim výklad, preto možno dedukovať, ktorý text a v akom rozsahu sa rozoberá, hoci sa to nikde neuvádza. Prirodzene, obidve perikopy sú zviazané s bohoslužbou sviatku, preto sa o ňom autor zmieňuje hneď v prvých riadkoch.

Plný názov sviatku znie *Srietenije Gospoda Boga i Spasa našego Isusa Christa*, t. j. *Stretnutie Pána Boha a Spasiteľa nášho Ježiša Krista* (porov. Časoslóvnъ, 1962, s. 818). Kľúčové slovo v názve je stretnutie. Ono vyvoláva otázku, o akú udalosť ide. Je to obetovanie dieťaťa Ježiša v chráme, ktoré sa v starozákonnej tradícii uskutočňovalo na štyridsiaty deň po narodení prvého dieťaťa mužského pohlavia. Podľa Mojžišovho zákona prvorodený syn patrilo Bohu, preto rodičia museli dieťa vykúpiť. Výkupná cena bola 5 siklov (porov. Christijanstvo, 1995, zv. II, s. 625). Panna Mária priniesla na obetu pár hrdličiek, pretože ako rodička dieťaťa bola podľa zákona nečistá a musela sa podrobiť rituálnemu očisteniu. Jadrom udalosti je stretnutie Pána so Simeonom, ktorý vedel, že neumrie, kým neuvidí Mesiáša, a s prorokyňou Annou.

Osobitosťou tohto Klimentovho slova je jeho štruktúra, ktorá vyplýva z postupného výkladu evanjeliového textu, a to tak, že autor vyberá verš za veršom, zacituje ho (alebo fragment z neho) a hneď podáva komentár. Ide teda prevažne o exegetický text.

V nadpise tohto slova sa explicitne uvádza aj *druhý deň mesiaca februára*, čo je deň slávenia spomínaného sviatku. Na základe tohto údaja možno konštatovať, že Klimentov text bol zaradený do tzv. Synaxára, nazývaného aj Prológ. Je to zbierka čítaní, ktorých pôvodcami boli autoritatívne osobnosti a svätci zároveň. Obidvoje platí o Klimentovi. Takéto texty sa potom čítali. Obsahovali výkladové časti, ale ich zameranie bolo homiletické. Išlo teda o čítané rečnícke útvary. Tematizovali sa v nich buď životy svätých a pôsobenie anjelov, alebo sviatky Krista a Bohorodičky. Ich miesto v dennom bohoslužobnom cykle bolo na utierni po 6. piesni kánona. Pomenovanie *prológ* dostali preto, lebo boli predslovom, slovnou prípravou do celého dňa, ktorý sa začal už v predchádzajúci predvečer a do ktorého sa veriaci zobudili, aby vo včasných ranných hodinách slávil rannú bohoslužbu (utierení súvisí s cirkevnoslovanským *utro* = ráno). Myšlienky ranného rozjímania z prológu potom sprevádzali veriaceho, najčastejšie mnícha, po celý deň. Jednotlivé čítanie sa teda nazýva *prológ* a zbierka čítaní je *Prológ*.

Exegetický výklad je akoby olemovaný úvodom a záverom, pričom úvod je stručné, štylisticky bohato rozpracované uvedenie sviatku, záver zase je apelom pre poslucháčov so zreteľom na ich duchovné naplnenie a účasť na vzdávaní chvály Bohu, no zároveň má formu prosebnej modlitby k Spasiteľovi (*on nech... nás naplní a učiní...*).

Keďže exegéza textu si vyžaduje vecný komentár, teologickú argumentáciu a určitú interpretačnú metajazykovosť, miestami aj slovná hra pri logickom osvetľovaní pojmov (porov. pasáž o státi, povstávaní a padaní), rečnícka citová predchnutosť si našla miesto iba v úvode Klimentovej reči. Tu sú nahromadené slová z blízkeho vecného a významového okruhu, pričom niektoré z nich sa na seba ponášajú aj zo zvukovej stránky, a to tak v staroslovienčine, ako aj v slovenčine (*svetlo, sviatok, svet, východ, hviezda*), takže prostredníctvom asociácie vytvárajú slávnostnú atmosféru v kombinácii s polyptotom (*sviatok so sviatkom, nebo nebies*) či etymologickou figúrou (*vychádzajúci z Východu*) a zároveň biblickými odkazmi. Tak napr. *nebo nebies* sa opiera o Dt 10,14 a Ž 68,34. Exkluzívne meno pre Ježiša v podobe *Východ* je z pretextu Zach 3,8; 6 – 12 a Lk 1,78.

V rozboře evanjelia osobitné miesto vyplňa Simeonov chválospev, ktorý je zároveň bohoslužobnou piesňou na konci večierne alebo po skončení krstu, keď podľa zvyku na niektorých miestach novopokrstenec býva kňazom prinesený do svätyne (ak je chlapec; ak je dievča, je prinesené iba pred cárské dvere).

6 РОУЧЕНІЕ НА ЗВЕСТОВАНИЕ СВЯТЕЙ БОГОРОДИЦКЪ

Въ тѣ днѣ поученіе на благовѣщеніе стѣи бѣи.

Нынѣ подобно кѣтъ, браѣ, к вамъ вельглно нзрѣши англскаа словеса, ѣкоже аплз Павелз глѣтъ о семь стѣи днѣ. нзвесто твораше стѣи праздыньство. Глѣтъ бо: „Нощь оуспѣ, а днѣ принажи са“. Днѣ бо снѣ бѣи гѣ бѣ нашъ неиздреченно въ плать улевию взмѣщаетъ са, хота творѣ рѣку своєю своимъ възлюбленнемъ обѣнѣти и пакы възсанѣти; днѣ несзданыи въ свое сзданіе взмѣщаетъ са; днѣ невзмѣстимыи въ неса въ урвео взмѣщаетса дѣуко; днѣ невндимыи вндимъ звѣчатъ; днѣ ско бѣи плоть приемлѣ; прѣже есъ въкъ ѡ оца безъ мѣри на несхъ рожиаса нынѣ же страшно и днѣно на земан бѣ[зъ] оца нз матере въ дѣу възплащаетса, сугубъ кѣтъствомъ — бѣ и улекъ, разумѣванмъ и сказаемъ с нами бѣ, улево рода спѣти хотѣ, приидѣ на землю, есъ сын на нѣхъ съ оцмъ и дхмъ, и есъ на земан равнопрославляемъ и спокла[на]немъ, и црѣвѣи страшно рѣтомъ въбѣдѣ; не ны бо прѣ въкъ рожиаса ѡ оца безъ мѣре, ни ны въ дѣу възплащает са, нз тѣ ѣднноудын снѣ бѣи, по существу ѡ оца существо възнаеъ, ѣви са намъ себѣ ѡ себѣ, бѣ истиннѣ ѡ ба истина, роженѣ, а не створенѣ, знжтеаъ адамовеъ, приидѣ на землю възвскатъ заблужшаго улѣка; ендѣ впадѣша въ много безеожнаа имениа и пореотнѣша са нмъ, и не тѣрпа зрѣти врагомъ възхыщена стада своего, посла пѣрвое прркы, възвѣщана свое пришестіе, глѣ Исанемъ: Се дѣлаа приметь и роднѣ сѣа, и нарекутъ нма немъ Исманунаъ, еже рѣтса с нами бѣ. И пришѣдшо врѣмени съвѣтнѣи словесъ нхъ, посла с нѣе архнгла Гаврила н рѣ немъ: Нди къ бѣи Мѣри и рѣи іен: Радун са обрѣдованаа, гѣ с тобою; багнѣ тѣи е женахъ и блгванъ плѣдъ чрѣва твоего. Оуже ти правбнаіе клѣта разрѣши са; женою бо процѣвтоша зладѣи и печалнаа, нынѣ же тобою луушана. Се бо зачѣши въ чрѣвѣ и роднѣи сѣа, и нарѣши нма немъ Нсѣ. Тѣ бо спѣ людн свои ѡ грѣхъ нхъ, ѣкоже слышасте ѡнаа гашѣ о провни въсѣде. Та еса помысанмъ, братне, колку блгдѣти приахомъ днѣ, какогѣ добра сподобномса. Днѣ бо супостатъ нашъ днаволъ сзданъ бѣ; днѣ бесовьскаа служба и трѣнѣша нхъ разорена бѣша; днѣ пламеньное оружіе улеукии състаеъ ѡгнашннѣ сзданѣтъ са приемлатъ; днѣ адамъ анкуетъ, приемла с състаеъ свои знжтеаа своего; днѣ юуга змнѣу главу стѣиши горкому іеа прѣлстннику, на веселіе всего мнра съзываетъ || глѣи: Радунте са съ мною, ѣко обрѣтохъ радость неизлѣнѣую и свободу ѡ всехъ снхъ; днѣ, братіе, радости исполн са, и доврѣимъ дѣла оукрасн са, потшнмса достоинно проведнѣти стѣиа днн сна постнѣиа, ѡ пыаства, ѡ плѣтскыхъ похотн и ѡ обнадѣннѣи, гнѣва и клеветы, обнады, іеростн, завнстн, ѡ многа сна; та бо ѡлуучаютъ ѡ ба дшо и омрачаютъ. Тѣмже еса та оставѣ са, подвнгомъ стѣи днн сна мирно скончатн, да не постнгниет насъ днѣ смѣтнѣи в леностн, въ злобѣ, въ грѣсѣхъ; неложно бо кѣтъ рѣкын прркомъ дрѣвле: В немъ та застану, в томъ сужю. Тѣмже моаю еъи нужю тома с любовно: еднмъ постаще са, да бѣи ны е добре обрѣаъ, а не въ зла. Аще же прѣдолжнхъ к вамъ сло о семь днѣ, нз нужа

ѣсть предложити, вѣдающе ѿ васъ всегда цркви праздны, вѣнца готовяща постникомъ,
и купель престоаную омьти хоташа прѣгрѣшенна наша, и трапезу тѣла оупитанаго
нмѣша, за всь мнрѣ закалана, Іса Хъ сна бна, прѣлежаща на немъ и съзывающа вѣрныа
на стое праздньство и на жнеоносно бршно, да всакъ прнемла жнеъ бѣдетъ въ вѣкы,
якоже ре самъ гь: Іадын пазть мою и пна крзеъ мою жнеъ бѣдетъ въ вѣкы; и прркомъ
прнгдають, рекут: Вкусите и виднте, яко блгъ гь. К тому прнадемъ яко незлобени
младенци, вѣтен руками держаща, снре добрыа дѣтелн, зовуще и гаще Ху: Блгнъ градн
въ нма гне, бѣ гь и явен са намъ.

6.1 Preklad

Teraz sa patrí, bratia, (velehlasno) mocným hlasom vám povedať apoštolské slová, ktorými sa apoštol Pavol prihovára na tento svätý deň a objasňuje tento svätý sviatok, keď vraví: „Noc už čoskoro pominie a deň sa priblížil.“

Veď dnes, bratia, Syn Boží, Pán Boh náš nevýslovne sa vkladá do ľudského tela, aby stvorenie svojej ruky, stanúc sa človekom, zbožštil a potom ho voviedol do raja.

Dnes nestvorený do svojho stvorenia sa vkladá.

Dnes nebesami neobsiahnutelný vložil sa do panenského lona.

Dnes neviditeľný stáva sa viditeľným.

Dnes nehmatateľný počal sa v lone Panny a stal sa hmatateľným.

Dnes Božie Slovo prijíma telo.

Pred všetkými vekmi z Otca bez matky na nebesiach rodený teraz pokorne a podivuhodne sa na zemi vteluje v Panne, súc dvojakkej prirodzenosti Boha i človeka. (To) poznávame a spolu voláme: S nami Boh! Aby spasil ľudský rod, prišiel na zem. Celý Syn na nebesiach s Otcou i Duchom a celý na zemi, rovnako oslavovaný a uctievaný. Ten, ktorý kraluje, vzbudzujúc bázeň, narodený je vo viditeľnosti. Nie iný však je ten, čo sa pred vekmi rodí z Otca bez matky, nie je iný ten, čo sa vtelil v Panne, on je jednorodený Syn Boží, čo do podstaty s Otcovou podstatou je jedno, zjavuje sa nám svetlo zo svetla, pravý Boh z Boha pravého, zrodený, nie stvorený Stvoriteľ Adamov prišiel na zem získať zablúdeného človeka. Lebo videl nás vpadnuvších do mnohobožstva a podrobivších sa im a nemohol strpieť pohľad na nepriateľom ulúpené svoje stádo. Poslal najprv prorokov, aby ohlasovali jeho príchod, i hovoril prostredníctvom Izaiáša: „Hľa, Panna počne a porodí Syna a pomenujú ho Emanuel, čo znamená ‚S nami Boh‘“. A keď nastal čas uskutočnenia týchto slov, poslal z neba svojho archanjela Gabriela a kázal mu: „Choď k Panne Márii a povedz jej: ‚Raduj sa, radostiplná, Pán s tebou. Požehnaná si medzi ženami a požehnaný je plod života tvojho!‘“ Už je kliatba nad tvojou prababou zničená! Lebo cez ženu skrslo zlo a žiaľ, teraz však cez teba povstáva to najlepšie.

Cez ženu sme boli vyhnaní z (rajskej) záhrady, cez ženu znova sa vraciame do raja. „Hľa, počneš v živote a porodíš Syna a dáš mu meno Ježiš, lebo on vykúpi svojich ľudí z ich hriechov,“ ako ste o tom počuli evanjelistovo ohlasovanie v besede.

Nuž, uvážme všetci, bratia, kolkú milosť sme prijali dnes, aké dobro nám je učinené.

Dnes bo náš zvodca diabol bol okovaný.

Dnes služba besom a ich obetištia boli zničené.

Dnes rajske dvere a ohnivý meč, ktorý vyhnal človeka, s radosťou ho naspäť vítajú.

Dnes Adam jasá, lebo do svojej prirodzenosti prijíma svojho Tvorca.

Dnes Eva šliape hlavu zmije, jej zlú prelstiteľku, a pozýva celý svet, nech sa veselí, slovami: „Radujte sa so mnou, lebo dnes som našla nevýslovnú radosť a oslobodenie od všetkých hriechov.“

Dnes, bratia, naplňme sa radosťou a skrášlime sa dobrými skutkami, starajme sa, aby sme dôstojne prežili tieto pôstne dni. Zdržme sa pijanstva, telesnej žiadostivosti a prejedania, hnevu a ohovárania, urážok, roztopašnosti, závisti a dlhého spánku. Lebo tieto skutky odvádzajú od Boha a zatemňujú dušu. Keď ich teda odvrhneme, budeme pripravení v pokoji prežiť tieto sväté dni, aby nás deň smrti nezastihol v lenivosti, v zlobe, v hriechoch. Veru nie je nepravda, čo kedysi dávno povedal prorok: „V tom, v čom ťa nájdem, budem ťa súdiť.“

Preto vás prosím a pozývam s láskou: bedlite v pôste, aby vás v deň smrti našiel v dobrom, a nie v zlom.

Ak som dnes predĺžil slovo na tento deň, tak veru sa žiada ešte viac ho predĺžiť, lebo často vídam bez vás prázdnu cerkov, ktorá pripravuje pôstnikom vence a ponúka pre prítomných kúpeľ na očistenie z hriechov. Ponúka aj stôl s vykúreným býčkom, ktorý bol zaklaný za celý svet. To Ježiš Kristus Syn Boží leží na ňom a pozýva všetkých veriacich na sväté slávenie a živonosný pokrm. Nech každý, kto prijíma, bude živý naveky, ako hovorí sám Pán: „Kto je moje telo a pije moju krv, bude žiť naveky.“ A prorok dopĺňa: „Okúste a viďte, aký dobrý je Pán.“

Kiežby sme k nemu pristúpili ako nevinné deti, čo držia v rukách vetvy, čiže s dobrými skutkami, volajúc ku Kristovi: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom! Boh je náš Pán a zjavil sa nám.“
(Jemu nech je sláva teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.)

6.2 Komentár

Poučenie na sviatok (Blaho)zvestovania našiel A. I. Sobolevskij r. 1905. Z rozpätia od 12. do 17. storočia je známych 31 prepisov (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 131). Text, ktorý interpretujeme, je z normalizovaného prepisu vydaného v Sofii r. 1970. Nachádza sa v 1. zväzku diela *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 545 – 546.

Významové jadro názvu sviatku je v pomenovaní (blaho)zvestovania. Pri preklade sme ponechali eventualitu k bežnému slovenskému názvu *Zvestovanie* so zreteľom na starosloviensky text, v ktorom je obsirnejší názov v podobe kompozita, utvoreného juxtapozíciou: *zvestovanie blaha (dobra) – blahozvestovanie*; porov. aj dvojslovné pomenovanie *dobrá zvesť*, ktoré je synonymné s výrazom *evanġelium*.

Úvod s oslovením *bratia* obsahuje citát z Rim 13,12, v ktorom sa hovorí o časovom prelome noci do dňa. V čisto denotatívnom význame tu môže ísť o reálny čas príhovoru počas utierne sviatku, t. j. zavčas ráno, ale môže tu ísť aj o symbolický zmysel.

Oslovenie *bratia* sa opakuje a rečník hneď uvádza šestnásobné *dnes* na začiatku symetrických výpovedí s antitézami. Rytmizovanie rozprávania mu dodáva slávnostnosť, emocionálne pohýna poslucháča k obdivu a umožňuje mu v kairologickom zmysle hľadieť na tajomstvo sviatku ako prítomné teraz a tu.

Nasledujúca pasáž je náročnejšia na vnímanie. Obsahuje dogmatické formulácie, v ktorých sa ozývajú jednak biblické a hymnografické alúzie, ako aj formulácie z Nicejsko-carhradského vyznania viery.

Staroslovienske slovné spojenie v tejto pasáži *carbstvuje strašġno* by mohlo byť v doslovnom preklade, hoci možnom, nezrozumiteľné: *kraľuje strašġne*. Výrazy *strach*, *strašġný*, *strašġne* majú v súčasnej slovenčine zúžený rozsah. Ich staroslovienske ekvivalenty sa významovo stretávajú s našim *bázeň*, *bázlivý*, ale aj *bázneplný*, *vzbudzujúci bázeň*, *bázlivo*... Aj pomenovanie *bázeň* (a jeho odvodeniny) má pôvod v seméme pôvodne súvisiacej s „báť sa“, „mať strach“, no v nábo-

ženskom vyjadrovaní sa postupne prehodnotili na výraz vyjadrujúci veľkú prečnievajúcu (porov. aj výraz čnosť) mieru úcty. Tak napr. sa aj meno *Metod* ako latinizmus (od *metus* „strašný“, a nie z gréckeho *methodios* „cieľavedomý, metodický“) vykladá ako „vzbudzujúci bázeň, t. j. úctu“.

Pozdrav archanjela Gabriela, adresovaný Márii, je v starosloviencine etymologickou figúrou: *Raduj sa, obradovanaję čiže Raduj sa radostiplná*. Výraz *milostiplná* je významovo posunutý od dôsledku k príčine. Nezvyčajne znie pomenovanie Evy ako *prababy*, ktoré je náprotivkom staroslovienského výrazu, tu v podobe posesívneho adjektíva *priebabynaje kľetva*, t. j. *prababina kliatba*. Starosloviencina disponuje aj pomenovaniami matky, no autor sa rozhodol vyjadriť filogenetickú hĺbku ľudského rodu frapantnejším výrazom, ktorý však nie je ojedinelý, ale rovnako ako slovo *pradedo* (Adam), pomerne často vystupuje aj na iných miestach.

Po antitíze *cez ženu* (= Evu) *sme boli vyhnaní z rajskej záhrady, cez ženu* (Máriu) *znova sa vraciame do raja* nasleduje komentár o evanjelistovom ohlasovaní akéhosi rozhovoru (besedy). Ide o rozhovor archanjela Gabriela s Máriou, ktorý sa opisuje v druhej perikope svitaku, t. j. na liturgii (Lk 1, 24 – 38). Prvá perikopa, hoci obsahuje vyššie veršové čísla, sa číta pred ňou na utierni. Je to Lk 1,39 – 49,56.

Po výklade rečník znova oslovuje poslucháčov výrazom *bratia* a prekvapivo uvádza ďalšiu sériu výrokov a či skôr obrazov, začínajúcich sa anaforickým slovom *dnes*.

Záverečným tretím oslovením sa uvádzajú rečnícke optácie (rečnícke želania) prostredníctvom sloviess v tvare imperatívu 1. osoby plurálu. Autor dbá na pozornosť poslucháčov a ich vnútornú aktívnu zaangažovanosť na obsahu reči, a tak používa dvojité deprekáciu (*vás*) *prosím a pozývam*, ku ktorej pridáva úprimné príslovkové určenie *s láskou*.

Zdalo by sa, že tu by reč mohla vyvrcholiť a doznieť. Lenže rečník sa – dosť nezvyčajne až prekvapivo – rozreční v osobnej dikcii. Jednak komentuje čas trvania svojej reči, pripúšťa, že ju predĺžil, ale dosadzuje „kartu“ silnejšieho argumentu: nazdáva sa, že ju treba

predĺžiť ešte viac. Potom nasleduje klasická kazateľská kritika nízkej návštevnosti cirkvi... Realitou je, ako vidieť z textu, že k pôvodnej téme rečník naozaj pridal ešte pasáž o eucharistickom pokrme, čím reč ešte po druhý raz predĺžil. Záverečná optácia sa spája s krátkou oslavnou modlitbou.

Sviatok Blahozvestovania je pohyblivý a často pripadne na veľkôpôstne obdobie, ako je to zrejmé aj v prípade napísania tohto poučenia, čo vysvitá z vety *starajme sa, aby sme dôstojne prežili tieto pôstne dni*. Reálne sa tento sviatok môže vyskytnúť v období od štvrtka tretieho týždňa Veľkého pôstu do stredy svetlej sedmice, t. j. svetlého čiže veľkonočného týždňa, ktorý nasleduje po nedeli Paschy. Aj keď sa sviatok slávi v pôste, vždy ho sprevádza radosť a pôst mu neuberá na slávnostnosti. Motív radosti sa viac ráz explicitne tematizuje aj v Klimentovom poučení.

7 POCHVALA ŠTVRTODŇOVÉMU LAZÁROVI OD SVĚTÉHO OTCA NÁŠHO KLIMENTA

Слѡ. стго Ноанна еуанганста. похвала в четвьрьднєвнємь Лазорѡ.

Г҃И БЛ҃ГО.

Се прѣдѣтєчєть свѣтозарѣное тѣржєство х҃ва вѣскрєсенна, вѣрѣзъ покѡзѡ. Се свѣто-
зарѣнаѡ памать вѣсна х҃ва юдєса прочѣтающа. Се четвьрьднєвнєное вѣстаннє Лазорєво
люды носѣть трднєвнаго вѣстаннѡ х҃ва. Се вѣторѣн прѣдѣтєча Лазорѣ ѡвєн сѡ сѣдѡ-
дннѣмь вѣ тѣмє н сєнн сѡмѣртѣнѣн. Свѣтодавѣца нзбавѣтєла х҃а повѣдаѡ днѣ прѣз-
дѣнєстєоу Лазорєоу пѣрѣва вѣна вѣавєн сѡ. Днѣ бо юдєсєн прѣднєвнѣн нспѣанѣтѣ х҃сѣ
зѣмѣртѣноу снѡу сѣвазѣвѣ четвьрьднєвнаго вѣскрѣшѣнѣтѣ мѣртѣвца. Днѣ пропнѣсѣтѣ
мѣрѣзъ трѣсѣвѣлаго сѣоєго вѣстаннѡ, оучєннѣкомѣ сн н вѣсємоу мѣроу ѡвєлаѡ четвьрьднєв-
нѣмь сн мѣртѣвѣмь сн мѣртѣвѣцѣмь. Днѣ ѡко н на послѡушѣство сѣвѣра сѡ народѣ нюдѣ-
нскѣ, кѣ грѡвѣ Лазорєоу шѣдѣшє, вѣдѣвѣшє нєго снѡу бжѣствєноу н вѣластѣ на жн-
вѣхѣ н на мѣртѣвѣхѣ нмоуща, да не начѣноутѣ глѡтн коє знаменнє покѡзѡ намѣ тн
снцѣваѡ творѣшн, нѣ да вѣдѣтѣ снѡу н вѣластѣ бжѣствєноу н гѡтѡвєн бѡудѡутѣ вѣроу
ѡтн нмѣ на вѣскрєсеннє х҃во. Тѣмь бо чюдѣмь пѡчє народѡ хотѡ оутѣрдѣтн, оучєнн-
комѣ сн нзвѣстѣно тѣвѡ сѡнє вѣстаннє, ѡндє вѣ Нюдѣю да бєж* нєго сѣ сѣтѣорѣнѣтѣ сѡ
сѣмѣртѣ Лазорєва, да не рєкоутѣ ѡко прнєндѣвннємь нєтѣрѣмь оумѡрєтѣ н пѡлы вѣстѣвн,
нѣ да бѡудѡутѣ сѡмѡвѣдѣцн сѣмѣртн нєго н погрѣбєннєю н вѣскрєсеннєю, ѡко жє нѡвѡнѣ ювн-
гѡнстѣ ѡсно нспѡвѣдѣнѣтѣ, глѡ: „ѡко бѣ нєтѣрѣ бѡла Лазорѣ вѣ вѣнѡннн, нєгожє ѡвѣшє
їсѣ. Послѡстѡ жє сѣстрѣ нєго кѣ нємоу, глѡшн: „Сє нєгожє ѡвѣншн, бѡнтѣ.“ Рѣчє жє їсѣ: „Сн
бѡлѣзнь нѣстѣ кѣ сѣмѣртн, нѣ в сѡлѣвѣ бжнн, да прѡслѡвнѣтѣ сѡ снѣ бжнн нѣѡ рѡдн.“ Прѣ-
вѣстѣ жє оубѡ на томѣ мѣстѣ .в. днн. н глѡ оучєннѣкомѣ: „Сн Лазорѣ дрѡугѣ нашѣ оусѣпє,
нѣ ндѣмь кѣ нємоу да н вѣзбѡуднмь.“ Рєкошѡ жє нємоу оучєннѣцн нєго: „Г҃И, ѡцє оусѣпє,
спѣсѣтѣ сѡ.“ Мѣнѣшѡ бо ѡко в оусѣпєннн глѣтѣ сѣна. Тѣгда рѣчє нмѣ: „Нѣвѣнѡнѡ сѡ,
Лазорѣ оумѣрѣтѣ, нѣ рѡдоу сѡ вѣсѣ рѡдѣма. Да вѣроу мѣтѣ, ѡко не бѣхѣ тоу, нѣ ндѣмь
кѣ нємоу да н вѣскрѣшѣо.“ Рѣчє жє Фѡмѡ, нарѣцѣнѣмь блѡннѣцѣ: „Г҃И, нѣвнѣ нскѡхѡу тѣбє
нюдѣвн кѡмєннємь пѡсѣтн н пѡкѣзѣ лн тѡмо ндѣшн?“ Рѣчє жє їсѣ: „Не дѣвѣ лн нѡдѣсѡтѣ
гѡдннѣ нмѡтѣ днѣ? ѡцє кѣтѡ хѡдѣтѣ вѣ ношн, потѣкнѣтѣ сѡ, ѡко свѣта нѣстѣ в
нѣмь. ѡцє лн кѣтѡ хѡдѣтѣ днѣю, не прѣтѣкнѣтѣ сѡ.“ Сн рѣкѣ, прнѣдѣ вѣ вѣнѡннн н
вѣрѣтѣ н четвьрьн днн нмоуща оужє вѣ грѡвѣ. Сѣрѣтѣ жє н Марѣѡ н пѡдѣ нємоу на ногѡу,
глѡшн. „Г҃И, ѡцє бѣ сѣдѣ бѣлѡзѣ, то не бѣзѣ оумѣрѣлѣ брѡтѣ мѡн Лазорѣ нѣнѣ н ѡ вѣмь
нєгожє прѡсншн оу бѡ, дѡстѣ тн бѣ.“ Рѣчє жє нєн їсѣ: „Вѣскрѣснѣтѣ брѡтѣ тѣон.“ ѡвѣщѡ
нємоу Марѣѡ: „Вѣмь, г҃И, ѡко вѣскрѣснѣтѣ вѣ послѣдѣннн днѣ.“ Рѣчє жє нєн їсѣ: „ѡзѣ
нємь вѣскрѣшєннє н жнзнь. Тѣкѣмо вѣроу н оубѣрѣшн сѡлѡоу бжнѡ.“ ѡнѡ жє тѣкѣшн,
вѣзѣва сѣстрѡу сѡю Марию, рѣкѣшн: „Оучнѣтѣлѣ прншѣлѣ нѣстѣ н глѡшѣнѣтѣ тѡ.“ ѡнѡ жє
ѡко оусѡзѣшѡ, вѣстѡ скѡро потѣчє. Нюдѣн жє прншѣдѣшѣ кѣ нєн оутѣшнѣтѣ нѣѡ. Н в

БРАТЕ ЮЮ ВНАДѢВШЕ ЯКО СКОРО ВЪЗКОЧИ, ПО НЕН НДОША. МЕНЬША БО ЯКО НА ГРЕБЪ НДЕТЬ
 ПЛАКАТЪ СА. ІСЪ ЖЕ ВНАДѢВЪ Ю ПЛАЧЮЩЮ СА. Н ПРИШЪДЪША КЪ НЕН НЮДѢА ПЛАЧЮЩА СА СЪ
 НЕЮ. ВЪЗМОУТНЕВЪ СА ПРОСАБЪН ІАКО НЕ ВЕДЪН Н ВЪПРАШАШЕ КЪДЕ ПОЛОЖИТЕ Н. БАШЕ ЖЕ
 ПЕЦЬ Н КАМЕНЬ НА НЕН АЖАШЕ. ПОВЕЛЪ ЖЕ НМЪ ІСЪ: „КАМЕНЬ ВЕЛАНТИ.“ Н РЕЧЕ ІЕМОУ СЕСТРА
 ОУМЪРШАГО МАРНА: „ГН, ЧЬТО ХОЩЕШН, УНЪ ОУЖЕ СМЪРДНТЬ, ЧЕТВЕРЪДНЕВНЪ БО ІЕСТЬ.“
 РЕЧЕ ЖЕ ІЕН ІСЪ: „ВСАКЪ ВЪРОУАН ВЪ МА АЩЕ ОУМЪРЕТЬ, ТО ПАКЪТЪ УЖНЕВЕТЪ, ТЪКЪМО ВЪРОУН.
 Н ОУЗЪРНІІН СЛОВОУ БЖНО НА СЕ БО ПРИДОУЪ ДА ЖНЕВІМН Н МЪРТЕВІМН ВЕЛАДАДО.“ РЕЧЕ ІЕМОУ
 МАРНА: „ВЪРОУЮ, ГН, ІАКО ТЪН ІЕН СНЪ БЖІН, ВОЛЕЮ ВЪ ПЛЪТЪ ВЕБАКЪВН СА НАСЪ РАДН ДА
 Н СОУЩІН ВНАДЪТЬ СВЕТЪ.“ ІСЪ ЖЕ ВЕРАЗЪ ПОКАЗАА НАМЪ ІАКО ДА Ѡ НЕСЪКАГО БЖСТВА ПРИ-
 НЕСЕТЪ ВСА СЛОУЖЕНІА. ВЪЗВЕДЪ НА НБОУ ІЩН Н РЕЧЕ: „ХВАЛЮ ТА, УЧЕ, ІАКО ВСЕГДА
 МЕНЕ ПОСЛОУШАЕШН. НЪНА НАРОДА РАДН РЪХЪ ПРВСТОІАЩА ДА Н СН ВЪРОУ НМОУТЬ ІАКО ТЪН
 МА ПОСАА.“ Н СН РЕКЪ ГЛАСЪМЪ ВЕАНКЪМЪ, РЕЧЕ: „ЛАЗОРЕ, || ГРАДН ВЪНЪ“ Н АВНЕ СЪ ПРСТЫМЪ
 ГЛАСЪМЪ ТЪМЪ РАСКЪПЪВЕШЮ СА ПЛЪТН ВЕНОВЛЕНІЕ ПРИНІМЪШН, ВЪСТА. Н ПОВЕЛЪ ІСЪ РАЗ-
 ДРЪШІТН ІЕМОУ СЪВЪЗАНЪН РОУЦЕ Н НОЗЪ. НАРОДЪ ЖЕ ПРСТОІАН Н ВНАДѢВШЕ ЧУДО ДНЕВНО,
 ВСН ІЕДНІВМН ОУСТЪН ВЪЗДАША ХЕУЛОУ* ВЪН, ГЛЮЩЕ: „ВЪ НСТНОУ СЪН БОЖІН ІЕСТЬ СЪ.“ Н
 ВЪРОВАША ВЪ НЪ. СТАРЪН ЖЕ ВРАГЪ ДНАВЪЛЪ ВЪЗОРН СЪРДЦЕ ПРОТНЕВНІМЪ. ІАКО АЩЕ СЪ
 НЕ ОУМЪРЕТЬ, ТО ВСЪ МНРЪ НМАТЪ ВЪРОВАТН ВЪ НЪ. Н АВНЕ СЪВЪРАША СА АРХІЕРЪВН Н КЪНІ-
 ЖЫНІЦН Н СЪВЕТЪ ТЕОРАХОУТЬ НА НЪ ІАКО ДА НЕ ІЕДНОГО ІСА ОУБНЕМЪ, НЪ Н ЛАЗОРА, ПО-
 НЕЖЕ ЕГО РАДН МЪНОЗН ВЪРОВАХОУТЬ ВЪ НЪ. ТОГО АН РАДН ЗА ВЪ ОУЧІТЕЛЪ БЫ, БЕЗАКОНЬ-
 НІН, ДА НА ЗАКОНОДАВЪЦА ВЪСТАСТЕ. ТОГО АН ДЪЛА НА БА ВЪСТАСТЕ ЗАНЕ ВЪН НЪВЕДЕ
 НЪДРАБОТЪ ІГУПЪТЬСКЪН, МЪНОГІМН КЪЗНЫМН ПОКАЗА ФАРАОНА. ЗА ТО АН НА НЪ КОВЪ КОУЧЕТЕ,
 Ѡ БЕЗАКОНЬНІН, ЗАНЕ ВЪН СКЕОЗЕ МОРЕ ПРВЕДЪ КЪРМН ВЪ ПОУСТЫНН ІАДНО НЕСЪНОЮ .М.
 ЛЪ. НЪНА АН Н АЛЪСТЕЦЪ НАРЕЧЕШН, Ѡ ПРВСТОУПНІЧЕ, ЗАНЕ ТН МЪРТЕВЦА НАМЪ ВЪСКРЪ-
 ШАІЕТЪ Н ІЩЪАЕНІА ВСА ТВОРНТЬ. Н ІГДА ВЪН МАНОУ СЪ НЕСЕ ПОУШАШЕ, ТО БАГОСЛОВАСТЕ
 Н. НЕ СТЫДІТЕ АН СА, ЗАКОНОПРСТОУПНІЦН НЮДЪН, ВЪ ХЛЪБА МЕСТО КОЕЪ КОВАСТЕ НА
 ТВОРЦА СВОЕГО; ІГДА ТН ДОСТОІАШЕ ХВАЛОУ Н ЧЕСТЬ ІЕМОУ ВЪЗДАТН, МЪРТЕВІА ВНАДІЩЕ
 ВЪСТАЮЩА, СЛЪПЫА ПРОСВЕЩАЮЩА. СІСТЪ ПРИШЪДЪША РОДА ЧЛЪЧЬСКАГО, НЪ ДА УСТАВЪШЕ
 ЮДЪНСКО БЕЗАКОНІЕ. ЛАЗОРЕВО БАГОДАРЪСТВО ДА ПОХВАЛІМЪ, ЛАЗОРЪ БО СЪ СТОІЕ ВЪМЪСТН-
 АНЩЕ ПРСТОУМЪ ДХОУ. ЛАЗОРЪ КРАСАНА АВТОРАСАЪ БЖНА САДА. ЛАЗОРЪ СОРДОЧЪНАА
 КАПА МОУДРОСТЪ, БЖНА. ЛАЗОРЪ ІСТОЧНІКЪ БАГОДАТН ДХОВЫНІА. ЛАЗОРЪ НЕ ОУВЕДАЮЩІН
 ЦЕВЪТЪ РАНКАГО САДА. ЛАЗОРЪ НЕПАРЪНЪН УРЪЛЪ ВЪШЫНАА ПРМОУДРОСТЪ. ЛАЗОРЪ НІЩЕЛЮБЪ-
 НОЕ СЪКРОВІЩЕ БЖНА ПРИАТНА. ЛАЗОРЪ ВЪТОРЪН ПРДТЧА СЕДАЩІМЪ ВЪ ТЪМЪ Н СВІН ЛА-
 ЗОРЪ ГОРЬКЪВН АДОВЕ СНАЪ ПОСАМЪНІКЪ. ЛАЗОРЪ САДЪКЪВН ХЪН ВЪЗАВЪЛЕНІКЪ. ЛАЗОРЪ
 ПЪРВЪН ПРОВОРАЗЪНІКЪ ТРІДНЕВНОМЪ ВЪСКРЪСЕНІЮ ХЕОУ. ЛАЗОРЪ СВЕТЪЗАРЪНЪН АНГЛОМЪ
 СЪПРНЧАСТЪНІКЪ. ЛАЗОРЪ ГОРЬКЪВН НЮДЪВІМЪ ВЕАНЧЪНІКЪ, || ІЕГОЖЕ ВНАДѢВШЕ НАРОДН ЧЕТЪ-
 РЪДНЕВНА НЪ МЪРТЕВЪХЪ ВЪСКРЪШЕНА, ВЪРОВАША ВЪН Н ПОЧЕСТЬ ІЕМОУ ТВОРАЩА ПОДОБНОУ
 ІАКО ТВОРЦЪ СВОЕМОУ. ПО ПОУТЪМЪ РІЗЫ СЪЛАХОУ, КЪТЕН ЛОМАХОУ СЪ МАДЪЕНІЦН ВЪ-
 ПНОЩЕ: „УСАНА БАГОСЛОВЕНЪ ГРАДЪВН ВЪ НМА ГНЕ ЦРЬ НЪАВЕЕ. МНРЪ НА ЗЕМАН Н СЛАВА ВЪ
 ВЪШЫННЪХЪ, БАГІНЪ ПРНШЪДЪВН ВЕНОЕНТЪ ЧЛЪЧА ІЕСТЪСТА Н СІСТН ПОГЪМЪШАГО. УСАНА ВЪ
 ВЪШЫННЪХЪ САВЕНМОМОУ ВЪ ТРЪХЪ СОБЕСТВЕХЪ КОУПНО СЪ ІЩЪМЪ Н СЪ СЪТЪМЪ ДХЪМЪ НЪНА
 Н ПРНСО Н ВЪ ЕВ.

7.1 Preklad

Hľa, blíži sa svetložiarne víťazstvo, ukazujúce udalosť Kristovho vzkriesenia. Hľa, svetložiarna pamiatka sa rozžihá, predznamenaávajúc Kristove zázraky. Hľa, štvrtodňové Lazárovo vstanie prináša plody tretodňového vstania Kristovho. Hľa, druhý predchodca Lazár sa ukazuje sediacim v tme a v smrtnom tieni, zvestuje darcu svetla a vykupiteľa Krista. V dnešnom sviatku Lazára sa odkrýva prvá (pravá) príčina, prečo dnes Kristus koná predivné zázraky, smrteľnú moc zväzuje, štvrtodňového umrlca kriesi. Dnes totiž predznačuje obraz tretosvetlého svojho vzkriesenia svojim učeníkom a celému svetu prostredníctvom štvrtodňového umrlca. Dnes, počujúc to, schádza sa židovský ľud a prichádza k Lazárovmu hrobu, aby sa presvedčil, že on má božskú moc nad krajinou živých i mŕtvych. Nemôže začať rozprávať: „Aké znamenie nám ukážeš, že môžeš toto robiť?“ No nech vidia moc a božský pôvod a nech sú schopní s vierou poňať Kristovo vzkriesenie.

Týmto zázrakom pre ľud chcel (on) utvrdiť svojich učeníkov v poznaní svojho (zmŕtvych)vstania. On odišiel do Judey, aby smrť Lazára nastala bez neho, nech nemôžu povedať, že zdanlivo ho usmrtil a potom vzkriesil, no nech sami vidia jeho smrť i pochovanie i vzkriesenie, ako evanjelista Ján jasne vyznáva, hovoriac: Bol istý chorý Lazár z Betánie, ktorého Ježiš miloval. Jeho sestry mu poslali odkaz: „Hľa, ten ktorého máš rád, je chorý.“ Ježiš povedal: „Táto choroba nie je na smrť, ale na Božiu slávu, aby ňou bol oslávený Boží Syn.“ Na tom mieste teda zotrval dva dni a povedal učeníkom: „Tento náš priateľ Lazár usnul, no prídeme k nemu, aby sme ho prebudili. Učeníci mu povedali: „Pane, ak spí, ozdravie.“ Mysleli totiž, že hovoril o zosnutí ako o spánku. Vtedy im povedal: Nepochybujem, že Lazár umrel, no teším sa pre vás, aby ste mali vieru, že som tam nebol. Teraz poďme k nemu, aby vstal. Tu povedal Tomáš, nazývaný Dvojčaťom: „Pane, nedávno ťa chceli židia ukameňovať a zase ťa ideš?“ Ježiš povedal: „Či vari nemá deň dvanásť hodín? Len ten, kto chodí v noci, sa potkne, lebo v ňom niet svetla.“ Keď niekto chodí vo dne, nepotkne sa. Keď dohovoril, prišiel do Betánie a našiel už štyri

dni ležiaceho v hrobe. V ústrety mu vyšla Marta a padla mu k nohám, hovoriac: „Pane, keby si bol býval tu, môj brat Lazár by nebol umrel. Aj teraz však viem, že o čokoľvek poprosíš Boha, Boh ti to dá.“ Ježiš jej povedal: „Tvoj brat vstane.“ Marta mu odvetila: „Viem, Pane, že vstane v posledný deň.“ Ježiš jej povedal: „Ja som vzkriesenie a život. Len ver a uzrieš slávu Božiu.“ Ona odišla a oslovila svoju sestru Máriu, rieknuv: „Učiteľ sem prišiel a volá ťa.“ Ona, len čo to počula, vstala a šla k nemu. Židia, čo ju prišli potešiť kvôli jej bratovi, videli, že rýchlo vyskočila, išli za ňou, mysliac si, že ide k hrobu vyplakať sa. Ježiš, keď videl, ako plače a plačú aj židia, čo prišli s ňou, s chvením zaplakal a vzrušene sa spýtal: „Kde ste ho uložili?“ Bola to jaskyňa zavalená kameňom. Ježiš im rozkázal odvaliť kameň. A povedala mu sestra mŕtveho Marta: „Pane, čo to chceš, on už smrdí, veď je už štvrtodňový.“ Ježiš jej povedal: „Každý, kto vo mňa verí, hoc aj umrie, potom ožije. Len ver a uzrieš slávu Božiu. Lebo preto som prišiel, aby som vládol živým i mŕtvym.“ Povedala mu Mária: „Verím, Pane, že ty si Syn Boží, blahovoľne si sa obliekol do tela pre nás, aby aj tí, čo sú vo tme, uvideli svetlo.“ Potom im Ježiš zreteľne ukázal, že od nebeského božstva pochodia všetky dobrodenia. Pozdvihol oči k nebu a povedal: „Otče, chválím ťa, že vždy ma vypočuješ. Toto som teraz povedal pre okolostojaci ľud, aby mal vieru, že si ma ty poslal.“ A zvolal veľkým hlasom: „Lazár, poď von!“ A na tento presvätý hlas sa rozkladajúce telo obnovilo a mŕtvý hneď vstal. A Ježiš im rozkázal rozviazať ovinuté ruky a nohy. Ľud, čo tam stál a videl divný zázrak, všetok jednými ústami vzdával chválu Bohu, hovoriac: „Naozaj, tento je Syn Boží.“ A uverili v neho.

Odveký nepriateľ diabol zatvrdil srdce protivníkom: „Keď tento (Ježiš) nezomrie, potom celý svet v neho uverí.“ A hneď sa zišli veľkňazi a zákonníci, aby sa o ňom poradili: „Nezabíme len samého Ježiša, ale aj Lazára, lebo kvôli nemu mnohí uverili v neho.“ Či preto ste sa postavili proti Zákonodarcovi? Či preto sa búrite proti Bohu, že vás vyviedol z egyptského otroctva, že mnohými ranami potrestal faraóna? Či zato kujete okovy, ó, nespravodliví, že vás zázračne previedol cez Červené more a v púšti vás štyridsať rokov krmil nebeským pokrmom? Či teraz nazývate klamárom toho, čo nám vzkriesil

mŕtveho a všetko uzdravuje? Keď vám mannu z neba zosielať (púšťal), vtedy ste ho velebili. Či sa nehanbíte, priestupníci židovského zákona, namiesto (prípravy) chleba okovy kuť na svojho Tvorcu? Veď jemu patrí vzdávať chválu a česť, lebo mŕtveho ste videli vstať, slepých, ako vidia, on prišiel spasiť ľudský rod.

No zanechajme židovskú bezzákonnosť, Lazárovu blahodarnosť pochváľme.

Lazár bo sa stal svätým stánkom Presvätého Ducha!

Lazár, krásny výhonok v Božom sade!

Lazár, medonosná kvapka Božej múdrosti!

Lazár, prameň duchovnej milosti!

Lazár, nevädnucci kvet rajskej záhrady!

Lazár, orol letiaci k nebu za Premúdrostou výsosti!

Lazár, pokladnica Božieho pohostinstva s láskou k chudobným!

Lazár, druhý predchodca pre sediacich v tme a v tieni (smrti)!

Lazár, mučiaci zahanbiteľ pekelnej sily!

Lazár, sladký miláčik Kristov!

Lazár, prvý predzobraziteľ Kristovho vzkriesenia na tretí deň!

Lazár, svetložiarny spoločník anjelov!

Lazár, prísny žalobca židov!

– ktorého ľud videl štvrtodňového z mŕtvych vzkrieseného, uverili Pánovi a vzdali mu náležitú česť ako svojmu Tvorcovi. Postieľali šatami cestu, mládež lámala vetvy zo stromov, spievajúc: „Hosanna! Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom, Kráľ Izraela! Pokoj na zemi a sláva na výsostiach.“

Požehnaný, ktorý prichádza obnoviť ľudskú prirodzenosť a zachrániť, čo zomrelo. Hosanna na výsostiach Oslavovanému v troch osobách spolu s Otcom i Svätým Duchom teraz i vždycky i na veky. (Amen.)

7.2 Komentár

Text objavil V. M. Undolský, jestvuje v 120 prepisoch a vo dvoch redakciách. Normalizovaný prepis sa nachádza v diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 573 – 575.

Názov textu veľa vypovedá jednak o žánri, jednak o autorovi. Explicitne sa tu uvádza, že pôvodcom je sv. Kliment Ochridský. Pravda, sám by pravdepodobne nevkladal svoje meno do názvu, to-bôž nie s prívlastkom *svätý*. Ide o neskorší dodatok prepisovateľov, ktorí informáciu z ústneho podania zaznamenali písomne.

O literárnej forme vypovedá prvé slovo na začiatku názvu výrazom *pochvala*. Toto je univerbizované pomenovanie z dvojslovného *pochvalné slovo*. Ide teda o názov špecifického žánru, text je rečnícky útvar, ale v jeho obsahu je istý aspekt „pochvaly“. Je to paregoreticko-panegyrická homília. Okrem toho v byzantskej bohoslužbe sú známe trojaké pochvaly. Najprv sú to krátke spevy typu tropárov, ktoré sa spievajú alebo kantilujú po každom verši 17. katizmy na utierni Veľkej soboty. Pochvalami sa nazývajú aj modlitby protodiakona pri slávení liturgie, v ktorej sa spomína svätá synoda, panovník a jeho dvor, metropolití, arcibiskupi, vojenstvo a všetci pravoslávni kresťania, pričom záver je *na mnogaja lieta*. Tretí prípad je tzv. veľká pochvala, ktorú protodiakon prednesie po zaspievaní *I vsjech i vsja* (porov. Djačenko, 1993, s. 470). Uvedené pochvaly sú oslavné, hymnické a možno ich spievať.

Prečo sa teda Klimentov text nazýva pochvalou, keď to je vlastne homília? Je to tak preto, že autor do svojho textu zakomponoval 13 invokácií, ktoré sa začínajú apostrofou *Lazár* a sú zostavené poeticky a rytmicky tak, že ich možno spievať podobne ako napríklad akatist. Pochvala Lazárovi je teda žáner v žánri, poetizovaný útvar v rečníckom útvaru. Možno predpokladať, že Kliment je aj jeho autorom. Tak ako spomínané pochvaly v bohoslužbách utierne alebo liturgie sú vložené do istého celku, pričom vyznievajú akoby spontánne výkriky uprostred zvyčajného chodu, tak aj v Klimentovej prozaickej reči sa prednes zrazu pozdvihne do poetizujúcej sféry. V rámci homílie sa pochvalná pasáž uvádza na jej štylistické ozvláštnenie.

Tu môže vzniknúť otázka, prečo sme do výberu Klimentových rečí na témy sviatkov Krista a Bohorodičky, ktoré sú čo do významu zviazané s Dodekaortonom, t. j. s dvanástimi sviatkami sviatkového radu, zobrazujúcimi dvanásť najväčších sviatkov v roku, zaradili sviatok, v ktorého centre je svätec Lazár. Treba uviesť, že nejde výlučne len o osobu Lazára. Sviatok sa nazýva Lazárova sobota. Agensom tajomstva tohto sviatku je Ježiš, Lazár je iba paciens. Lazárova sobota sa slávi v deň pred Kvetnou nedeľou a týždeň pred Paschou, preto sa vníma ako predzvesť Kristovho vzkriesenia (porov. hneď prvú vetu Klimentovej reči). Jánovo evanjelium o Lazárovom vzkriesení býva zaradené aj na koniec pravoslávneho pohrebu ako nadhrobné evanjelium. Číta sa ako napätá narácia, pri ktorej príbuzní zomretého prestanú plakať a zaujatí motívmi tejto udalosti spájajú s Lazárom svojho zosnutého. Napokon aj ikona uvedeného sviatku oddávna býva zaradená do sviatkového radu, a to najmä v ruských chrámoch. Tak bola napríklad v sviatkovom rade v 15. storočí v chráme Zosnutia Bohorodičky v monastieri v Kirillove (porov. Lichačov, D. a kol, 1984, s. 310).

Exkluzívne znie preklad staroslovienskeho výrazu *čtvrjedybnev-ně* v podobe *štvrtodňový*, ktorý sa zjavuje hneď v nadpise v spojení *štvrtodňový Lazár*. V celej reči sa iba raz vyskytuje opisný výraz *našiel už štyri dni ležiaceho v hrobe*. Kompozitum, obsahujúce časovo-číselný významový komponent, je úsporné, ekonomické. Popri adjektíve *štvrtodňový* je tu aj *treťodňový*. Tieto podoby konkurujú adjektívam s časťou *troj-*, *štvor-*. Je medzi nimi určitý rozdiel: *treťoročný* má význam „ktorý je v treťom roku“ (porov. SSJ IV, 1964, s. 571), *trojročný* má význam „majúci tri roky, trvajúci tri roky“, podobne ako *trojtýždňový* (porov. SSJ IV, 1964, s. 591). Analogicky k *treťodňový* je utvorené *štvrtodňový* v týchto spojeniach: *štvrtodňové Lazárovo vstanie*, *štvrtodňový umrlec*, *štvrtodňový* (substantivizované): ľud videl štvrtodňového z mŕtvych vzkrieseného; a so sponou je *štvrtodňový*.

Výrazy *štvrt-* a *treťodňový* majú v texte semiotickú funkciu odlišovať, ale zároveň uvádzať do komplementárneho vzťahu postavu Lazára a Ježiša, keďže Lazár bol štyri dni v hrobe a Ježiš tri dni.

Číselný údaj je aj v spojení *druhý predchodca*. Kazateľ tak nazýva Lazára, ktorý je svojím vzkriesením predchodcom Ježišovho vzkriesenia. A prečo druhý? Lebo vo východnej cirkvi sa Ján Krstiteľ nazýva aj *Predteča*, t. j. (Pánov) Predchodca. Ten je prvý. V liturgii ho symbolizuje sviečka, ktorú nesie akolyta pred evanjeliom v rukách kňaza, pričom zase evanjeliár symbolizuje samého Krista. Lazár predišiel Ježiša v smrti a vzkriesení, preto je jeho predchodca, avšak v poradí druhý. Nie je to však Lazárovo obligátne prímeno. Takto ho nazval Kliment iba príležitostne, aby dodal svojej reči väčšiu pôsobivosť. Iba jediný raz je použitý výraz *tretosvetlý* v spojení *tretosvetlé vzkriesenie*. Pomenúva sa ním Kristovo vzkriesenie na tretí deň.

Jadro reči tvorí voľné, dramatizujúce prerozprávanie evanjeliového perikopy sviatku (Jn 11, 1 – 45). V závere narácie autor zapája päť rečníckych otázok, uvedených anaforicke výrazom či, čím vtáhuje poslucháčov do virtuálneho dialógu. Hoci reční sám, monologicky ich vnútorná zaangažovanosť, vnímanie a prežívanie sa takto dostávajú do stavu „horiacich srdc“ (výraz je evanjeliový a vzťahuje sa na emauzských učeníkov, ktorým pri Ježišovom výklade horeli srdcia). Spomínané rečnícke otázky sú však poetologicky prepracované na vyššiu kombinačnú úroveň. Kladie ich totiž v podobe apostrofy neprítomným evanjeliovým postavám, ktoré mali podiel na Ježišovom odsúdení, mučení a ukrižovaní, čím ich zároveň sprítomňuje vo svojom priestore. Tieto rečnícke otázky negatívnym evanjeliovým postavám nesú v sebe aj komunikatívnu funkciu výčitky – teda situácia by mala byť opačná a nie za dobrá od Boha sa odplácať zlom.

8 SLOVO NA KVETNÚ NEDELJU OD SV. KLIMENTA, VELICKÉHO BISKUPA

СЛО СТОГО Ноана Злаоустаго на светоноснѣю неаю. ГИ БАГЕН ѿче.

ДНЬ СЪЗЫВАЕЪТЪ НЫ, БРАТНІЕ, СВЕТОЗАРЬНИИ АПЛЪ ПАВЕЛЪ НА РАДОСТЬ ДУХОВНОЮ, ВЕЛ-
ГЛАСНО ЕПНІА И ГЛА: „РАДОУНТЕ СЯ В ГИ ВСЪГДА И ПАКЪ РЕКОУ РАДОУНТЕ СЯ.“ СЪМО-
ТРЕНІЕ БО СЕ БЖІЕ ВСЕМЪ ЧАКОМЪ РАЗОУМНО ДА БОУДЕТЬ. ГЪ БАНЪ ДА НИ В ЧЕМЪ ЖЕ
ННОМЪ ПЫЦВЕ СЯ. НЪ ПОНАБАЛУШЕ СЯ ПОСТЪМЪ И ДОБРЪМЪ ДѢЛЪ, ДНЬ ДНѢ МОУЖЬСКИ ПРѢ-
ПОСАВЕШЕ ЧРЕСА СВОЯ ВЪЗДЪРАНІЕМЪ ІАКО И ВЕЗЛОБНЕМА ДѢТИ ПО ДУХОВНЫХЪ ВЕЩЕХЪ ПО-
САВЕДСТВОУНМЪ И ѿ ЧОДЕСЪ КЪ БОЛЬШИМЪ ЧОДЕСЪМЪ ТЪШНО ПОДВІГНЕМЪ СЯ. ВЧЕРА БО ГЪ
НАШЪ ІСЪ ХЪСЪ ЧЕТВЕРОДНЕВНАГО МЕРТЕЦА ВЪСКРЕШЪ ЛАЗОРА, БЛГОВЕРЬНИХЪ ДШЪ ЧОДЕСЪ
ВЪЗВЕСАИ И ЗЛОВЕРНА И ЗАКОНПРЕСТОУНА СЪВОРА ЖИДОВСКА ВЕЛНАЧАЕТЪ, РАЗАРАИ СВОИИ
НМЪ ДѢТМЪ ПРЪЧЕСТЕ ДѢДОВО СЪВЕРШАИ, ІАКОЖЕ РЕЧЕ ИЗ ОУСТЪ МАДЪНЬЦЪ И СЪОУЩНХЪ
СЪВЕРШНАЪ ІСН ХЕАЛОУ, ВРАГЪ ТВОИХЪ РАДИ ДА РАЗДОУЩИШИ ВРАГА И МЕСТЬНИКА, СНРѢЧЪ
ДИАВОЛА, ТОИ БО ІЕСТЪ ЧЪСТИ НАШЕИ ВРАГЪ И ПРИШЕВЪТНИКЪ ПАГОУБЕ ІАКЖЕ ПЛЪТЪ МНѢ СЯ
ПРЕВЪНДЪВЕЪ ТОЮ ЖЕ ПОПЪРАЪ СМЕХОУ ЗЪРНМЪ ІЕСТЪ ВЪЗВЕЛОКЪ БО Ю НА СЯ ГЪ БЪ НАШЪ
СЪМЪВРЕНІЕМЪ СВОИМЪ, МЪНОГО КЛЮЧАВНОЮ ІЕГО ГЛАГОУ СЪТЪРЕ И КОРЪСТЬ ИСПОВЪРЖЕ КОРЪСТЬ ЖЕ
ГЛА ДЪРЖИМЪНА НМЪ ДША ВЪ АДЪ, ЗАКЛЕПЪ БО ІЕГО ВЕРѢИ ВЕЛАСТНО РАСТЪРЪГЪ ЧЕТВЕРДНЕВ-
НАГО СОУША МЕРТЕЦА ЛАЗОРА ВЪСКРЕШЪ, ІОУЖЕ РАДОСТНО ИСПЛАННИША СЯ БЛГОЧЪСТНЕМА ДѢТИ
СЪ ВАНІЕМЪ ПРѢДЪТЕКОУЩЕМЪ ЕПНІАХОУ ІЕМОУ: „УСАНА ВЪ ВЪШЫННХЪ. БЛГОСЛОВЕНЪ ГРАДЪИИ ВЪ
НМА ЦРЬ НЪЛЕВЪ ВЪ НМА ГНѢ. КЪТО ОУБО СЪ ІЕСТЪ || ГРАДЪИИ ВЪ НМА ГНѢ И ѿКОУДОУ КЪТО АИ СЪ
ІЕСТЪ ЦРЬ НЪЛЕВЪ.“ ТОЛЬМА ЖЕ БАХОУ ЗАВЪСТНО УМРАЧЕИ, ІАКО ПО ВСА ДЪИ ЧЪТОУЩЕ ВЪ ЗА-
КОНѢ И ПРЪЦЕХЪ В ПРИХОДѢ ІЕГО ПЛЪТНЕМЪ, ІЕГОЖЕ НАСЪ ДВА СЪДВА, А ВНАЩЕ ПОСРЕДѢ
НХЪ ЧОДЕСА ТЕОРАША. ТИ НЕ ПРИИМАХОУ ІЕГО, СЛЪПЪНА ВНАЩЕ ПРОСЕВШАЮЩА, НЕДОУЖЪНИА
ИЦЕЛАЩА, БЪСЪИ ИЗГОНАЩА, МЕРТЕМА ВЪСКРЕШАЮЩА ПАЧЕ ЖЕ СЕГО ЧЕТВЕРДНЕВНАГО ЛАЗОРА
ВНАЩЕ ВЪСТАВЕЛА, ТО ГЛАХОУ: „КЪТО СЪ ІЕСТЪ, НХЪЖЕ СВОИА ДѢТИ ВЕЛНАХОУ БЛГОДАРЪ-
НИМА УИИМА ПРОЗЪРАШЕ ІЕГО ІАКО НА ХЪРОВНѢ СЕДАЩА НА ЖРѢВАТИ УСАИ И ЕПНІАХОУ
СЪ ВАНІЕМЪ ПРѢДТЕКОУЩЕМЪ И ГЛАЩЕ: „УСАНА ВЪ ВЪШЫННХЪ. БЛГОСЛОВЕНЪ ГРАДЪИИ ВЪ НМА
ГНѢ. БЪ ГЪ НАВН СЯ НАМЪ. МНРЪ НА ЗЕМАН И САВА ВЪ ВЪШЫННХЪ.“ ВЕН ЖЕ ѿ НАРОДА
РНЪИ СВОИА СЪЛАХОУ ПО ПОУТИ, А ДРОУЗНИ ѿ ДРВЕА ВѢТВИЕ ЛОМАЩЕ ПЪТЬ КРАСАХОУ ПРѢДЪ-
НИМЪ, ВЕН ОУБО НХЪ ГЛАХОУ ІАКО ПРЪКЪ ПРІДЕ ВЪ НМА ГНѢ, А ДРОУЗНИ ГЛАХЪ: „СИ ЗНАМЕ-
НИА НЕ СОУТЬ ПРЪЧЕСКАИ.“ НЪ БЪ ІАВН СЯ ВЪ ЧАВЪ ВЕБРАЗЪ, ІАКО ЖЕ РЕЧЕ НСАИА В НЕМЪ:
„ДѢА ВЪ ЧРЕВѢ ПРИИМЕТЪ И РОДИТЬ СНА И НАРЕКОУТЬ НМА ІЕМЪ НИМАНОУНАЪ.“ И ПАКЪ ТЪ
ЖЕ НСАИА: БЪ НАШЪ НА ЗЕМАН ІАВН СЯ И СЪ ЧАКЪЪ ПОЖИВЕ. ТЪ ІЕСТЪ ВЪ ИСТИНОУ БЛГОСЛОВЕ-
НЪ ВЪ НМА ГНѢ. УСАНА СНОУ ДѢДОКЪ.

ПРИСТОУПАШЕ ЖЕ КЪ НЕМОУ АРХИЕРЪИИ, РЕША: НЕ СЛЫШИШИ АИ ЧЪТО СИ ГЛАЮТЬ, НЪСТЪ АИ
ТИ ТАЖЪКО ІАКО БОУ СЛАВНОМОУ НМЪ. УНЪ ЖЕ РЕЧЕ: СІ СЛЫШЮ, НЪ ВЕДЪЧЕ АЩЕ СИ ОУМЪЛА-
ЧАТЬ, ТО КАМЕННЕ ВЪЗЪПНТИ ИМАТЬ. УИИ ЖЕ ЗАВЪСТНО ТАЖЪКОЮ УДЪРЖИИИ СОУЩЕ, СЪВЕТЪ
ТЕОРАХОУ И ОУВНИСТЕЪ ІЕГО, ІАКО ДА НЕ ТЪКЪМО ІСА ОУВНИЮТЬ, НЪ И ЛАЗОРА, ЗАНЕ МНОЗИ ІЕГО

РАДНЪ ЕВРОПАХОУ ЕЗЪ НЪ Н СЛОВО СЛОВАХОУ ТЪ Н ЕЗЪ САВЪДЪ ИГО ИДОУШЕ, ДЕБИЦЮ ХЕАЛОУ СЪ МААДЕНЬЦИ ЕЗДАЮЩЕ ИЕМЪ КАКО БОУ ВЕСЬМЪРЪТНОМОУ.

ТѢМЪЖЕ, БРАТНА, СТАРЪНА ИДЕЛЪ И ВЕЫЦА ИВЪРГОУШЕ, НЕЗЛОБЕНЪХЪ МААДЕНЬЦЪ ХЕАЛОУ ВЕСИ ПРИНЕМЪ Н СЪ ПРРКЪМЪ ДЕБЪМЪ ВЕЫЦЮ ПЕ ЕЗЪЗПНЕМЪ, РЕКОУЩЕ: „БЛАГОСЛОВЕНЪ ГРАДЪ ДИН ЕЗЪ ИМА ГНЪ. БЪ ГЪ ИЛИ СА НАМЪ.“ НЕСЪЛЪ БО ИИ АИГЪЛЪ ПРИДЕ СПАСТЬ НАСЪ, ИЗЪ САМЪ ПРВЕВЪЧЪНИ СИЪ БЪЖИ Н, СЪИ ЕЗЪ ИДРЪХЪ ИЧНХЪ НЕРАЗДЪЛНО ПРИСНО СЪИИДЕ КЪ НАМЪ, ПАЗЪТЪ ПРИИМЪ ВСЕВЪМЪНО И ДЕЪ ПРЕЧЕСТЪ ПОЧНЕАИ НА РАМОУ || ХЕРОВИМОУ ЕЗЪИМОУ, ИЗЪНА ЖЕ КАКО НА ПРЕСТОЛЪ ИГНИ НА ЖРЪВАТИ УСЪАИ ИЗДАТИ. И НЕЧИСТОТЪ СКОТЪСЪКИ ХОТА ИЧНИ ТИТИ РОДА ЗЕМЪНА И СЪВЪРШАИ ПРОРЕЧЕНА ДРЕВЕ ПРОРОКЪ СИ ТВОРИТЬ. РЕЧЕ БО СА ЗАХАРИЕМЪ: „РАДОУ СА, ДЪИ СИ СНИВОЕ, ПРОПОВЕДАНЪ ДЪИ СИ ИЕРУСАЛИМОВА. СЕ БО ТВОИ ЦРЪ ГРАДЕТЬ, СЪДА НА ИЗЪРЪМЪНИЦЕ И ЖРЪВАТИ МААДЕ.“ УЛЕ ТАИНА СТРАШЪНА, УЛЕ ПРЕДНЕВЪНА ВЕЩЪ, ЦРЪ ЦРЪМЪ И ГЪ ГЪДЪСТВОУЮЩИМЪ СТРАШЪНЪ СЪИ БЕСЪПАЗЪТЪИМЪ СИ И ВЪСЪМЪ НЕИЗЪГЛАИ БЪЖТЕМЪ. ВЪ КОЛКО СЪМЪРЕННЕ И ЕЗЪ КОСТЬ ПРИДЕ, ИМЪИ АН ПРЕСТОЛЪ НЕВЪСКОТВОРЕНЪ И СТРАШЪ НИ И ЖИВОТЪНИ И ЧЕТВЕРОУЗЪЧЪНИ И ШЕСТОКОНЪИ ХЕРОВИИ И СЕРАФИИИ НА ТЪХЪ ЕЗЪИМОУ СЛА ВНИМЪ НЕПРЕСТАНО ТРЕСТЪИМЪ СИ ГЛАСЪМЪ. ТИ ИЗЪНЕ КАКО ПРОСТЪ УЛЪКЪ НА ЖРЪВАТИ ИЗДАТИ. ПОЧЪТО ПОНЕЖЕ ЧЪКЪ ИСПАДЕ ЦРЪСАГО САНА И ПРИЛОЖИ СА СКОТЕХЪ НЕСЪМЪСЪАИИ И ОУПОДОБИ СА ИМЪ ДЕЛЪИ СКОТЪСЪКИМЪ, ДА ТОГО РАДНЪ СЪИИДЕ КЪ БОЛОЦНИМЪ ВРАЧЪ КЪ ПЪВЪНИКОМЪ СВОБОДНЪТЪ КЪ ИМЪРАЧЕНЪИМЪ ГРЕХОМЪ ПРОСВЕТИТЕЛЪ. КЪ СЪДАЩИМЪ ЕЗЪ ТЪМЪ И СЕИ СЪМЪРЪ ТЪНИ САИЦЕ ПРАВЪДАНОЕ НИКОИ ЖЕ НЕИСУХОДА, КЪ МЪРЪТЕМЪ ЖИВОТЪ ВЕЧЪНИ, А НЕ МОУЧИ ТЕЛЪ ОУПАСТИ ХОТА И ВЪРАТИТИ ИЗЪДАРАНА, ТЪКЪМО, ИЗЪ ВЪСА ИЗЪКИ ЗАБЛОУЖЪШАИ ПРЕЛЪ СТИЮ. ТОГО РАДНЪ ПРРКЪ ДЕБЪ ПРОЗЪРА, РЕЧЕ: „БЛАГЪ ГРАДЪИ ЕЗЪ ИМА ГНЪ.“ ИЗЪИАСИ ЖЕ ИМЪ И РИЦИ ИДЕВЪ И ПРРЧЕ. КЪТО СЪ ИЕСТЪ ГРАДЪИ И КОУДЪ? ПЪРЪИ ОУБО РЕЧЕ ПРРКЪ СТРАШЪНЪ СЪХОДЪ ИГО. ИЧИ ЖЕ ВЕАТЪ НЕИЗЪРЕЧЕНЪ, ИЖЕ СЪ ИБЪСЕ СЛОВО СЪИ ВЕЗНАЧАЛЪНЪ И ПРЕ ВЕЧЪНЪ. БЪ И БА, СВЪТЪ И СВЪТА. РЕКЪИИ ДРЕВЕ КАКО И ПЛОДА ТВОЕГО ПОСАЖОУ НА ПРЕ СТОЛЪ ТВОЕМЪ ЕЗЪ ЦРЪСТЕ И ПРАВИТИ И ЗАСОУПИТИ И СОУДЪМЪ И ПРАВЪДОЮ И ВСЕА И ЕЗЪ ВЪКЪ. И ТОМЪ БО РЕЧЕ ИСАИ: „ИЗДАДЕТЬ ЖЪЗЪ И КОРЕНЕ НИСЪВЕО И ЦВЕТЪ И КОРЕНЕ ЕЗЪИДЕТЬ.“ ТЪ ИЕСТЪ ГРАДЪИ ЕЗЪ ИМА ГНЪ, БЪ СЪИ ЕЗЪ ИМА БЪЖИ, СИЪ ЕЗЪ ИМА ИЧЕ БЛАГЪ ГРАДЪИ ЕЗЪ ИМА ГНЪ, БЪ НА ДИАВОЛА, ЦРЪ НА МОУЧИТЕЛА РАЗДРОУШИТЬ ВРАГА И МЪСТЪНИКА, ВРАГА ЧЪСТИ И МЪСТЪНИКА ПАГОУБЕ. ВЪ ВЪШЪИИ И АИГЪЛЪСЪКИМЪ СИ И САДНИМЪ, А НА ЗЕМЪИ МААДЕНЬЦИ СЪ ВОНЕМЪ ЕЗЪХЕАЛАИЕМЪ.

ТѢМЪ ОУБО, БРАТИ, МААДЕНЬЦЕМЪ ОУПОДОБИМЪ СА, ЕВЪСАКОУ ЕЗЪЛОБОУ ИВЪРИОУЕВЪШЕ И И СЕБЕ. || НЕЗЛОБЕННИ БО РЕЧЕ: И ПРАВИ ПРИИПЛАХОУ СА МЪИ ПРИБЪЖИИМЪ СА ОУБО ДОВЕРОДЪ ТЕЛЪИ КЪ БОУ ЧИСТАЩЕ СА ДНЪ ДНЪ ПОСТЪИМЪ И МАТВОИ, ПОСТЪ БО И ТЕЛО И ДШЮ ИЧНИТИ, А МАСТЪИИ ВЕПЪИВЕШИ, ОУМА НА ИБО ЕЗЪИНОСИТЬ И ВЪШЪИИМЪ СИ И САВЪШЪИИКА СТВОРИТЬ МАСТЪИИ И ПОСТЪ ДОВОРА ПОСОБИИКА ИЕТА НА ПРОТЪИВЪНО ЕВЪСА. ТЪМА ОУБО ЕЗЪ УРОУЖЪШЕ СА ПОДЕИИЧЕМЪ СА ТЪЩИНО, ЕЗЪ ЧИСТОТЪ ПРЪПРОВОДНЕВЪШЕ СИ ПОСТЪИИ ДНИ.

АЩЕ КЪТО БОЛЪЗНИ РАДИ ѿПАДЕ НАЧАТЬКА НАН ЛЪНОСТНО УДЪРЪЖИМЪ И СЛАСТОЛЮБИЕМЪ УСЛАБЕНЪ СЯ, НЕ ЕЪХОУЕЪ ЕЪНИИ ЕЪ ЧИСТОТЪНОЕ ПОЩЕНІЕ, НЪ ЧУЕВЪИМЪ . . . ЛАСКЪРЪДЪСТ-
 ВЕНЕМЪ СЯ ЕЪДАЕЪ УСЛАБЕЪ, ТО ПОНЕ НЪНА ВСЕЮ ДЪШЕЮ И КРЕПОСТНО ПОДЕНГЪ СВОИ ТЪЩИНО
 ІАВН. МОЛА СЯ ОУПОДОБИТИ ЕЪ ДІ. ЧА НАРАТЪИМЪ ДЪЛАТЕЛЕМЪ ЕЪ ВНОГРАДЪЕ ДА ПРИИМЕТЬ СЪ
 ПРАВЕИИИ РАВНОУ МЪЗДОУ И СТРАСТЪМЪ ХВАМЪ ПОКЛОНИТИ СЯ ДОСТОИЪ БОУДЕТЬ. ТЪМЪЖЕ НЕ
 УСЛАБААНТЕ, БРАТИИ, НЪ СЪКРОУШИШЕ СРЪЦА СВОІА СЪ ОУМНАЕНІЕМЪ ПРИПАДЪИМЪ КЪ МАСРЪДНО
 ЕЪЖНО, ІЕСТЕ БО БАГЪ И ГЪ И ДЪАГОТЬРЪВАНЕЪ И КРОТЪКЪ, КАІА СЯ У ЗЪЛОБАХЪ НАШНХЪ. НЕ
 ХОЩЕЪ БО СЪМЪРТИ ГРЕШЪИИКОМЪ, НЪ НАШЕГО КАІАНИІА ЖАДАЕЪ, НЕ ХОТА ДА НИКЪТОЖЕ ѿ
 НАСЪ ПОГЪИЕНЕЪ, ДА ВСИ ПОКАІАНИЕМЪ УЧИСТНЕШЕ СЯ, КЪ НЕМОУ ПАКЪ ДА ЕЪЗЕРАТИМЪ СЯ,
 НЕ ПОНОСИТЬ БО ИСТИНЪИМЪ ПОСТЪИИКОМЪ У ПРАВЕИИ ГРЕСЪЕХЪ. НЪ СЛАСТНО ПРИИМАЕЪ ПОДЕНГЪ
 НХЪ, БАНЪЗ БО ІЕСТЕ СЪКРОУШЕНЪИМЪ СРЪЦЪМЪ, РОУЦЕ ПРОСТЪРЪТЕ ДЪРЖА УПЪОУПАЕЪ ИСТИНЪЕ-
 НЪНА ПОСТЪИИКИ, СПЕХЪ ЛЮБА ПОДЕНЖЪИИКЪ ПРАВЕИХЪ И ПОСЛЕДЪИИХЪ ЗАМЕДЪАВНИІА ЖАДАІА
 ПОДЕНГА ПОРОДЪНАГО НАШЕГО ЕЪХОЖЕНІА ЖАДЕТЬ.

ТЪМЪЖЕ, ЧАДА ЕЪЗАЮБЕНАІА, СИЦЕО ЧЪКОЛЮБИЕ, ІЕГО ЖЕ СЪВЪШАВШЕ, ДО КОЛЕ ЕЪ ЛЪНОСТИ
 ГРЕХОВЪИИ ПРЪЗЪИАЕЪ ІАКО ОУМОРЕИИ САМОХОТНО, ЛИШАЕЪ СЯ МАСТЪИИ ЕЪЖИИХЪ, НЪ ПОНЕ
 ѿСЕА ЕЪСПРЪНЕТЕ, ПОНЕ ѿСЕА ОУБОУДИТЕ СЯ КЪ ЗАПОВЪДЪМЪ ЕЪЖИИМЪ И ЕЪВОЮ ОУКРАШИШЕ
 СЯ ДОБРОПЛОДЪИИА ЕЪТЕН ЕЪЗЪМЪШЕ НА СЪРЪТЕНІЕ ІЕМОУ ПОТЪЦЪИМЪ, ІЕДНОГОДАНО ХЕАЛОУ
 ІЕМОУ ЕЪЗДАЮШЕ И ЕЪПНОУШЕ: „БАГЪИ ГРАДЪИИ ЕЪ НМА ГЪЕ. ЕЪ ГЪ НАЕИ СЯ НАМЪ“, ПАКЪ
 ХОТА ПРИИТИ ЕЪ СЛАВЕ ЕЪЖЪСТЕА СВОЕГО СОУДИТИ ЖНЕИМЪ И МЪ || РЪВЕИМЪ, „БАГЪИ ГРАДЪИИ
 ЕЪ НМА ГЪЕ“ СЛАВНИИ ПРИИНО СЪ УЦЪИМЪ СЪА И СЪ СТЪИМЪ ДЪХЪИ, ТОМОУ СЛАВА И ДЪРЖАВА
 НЪНА И ПРИИНО И ЕЪ ЕЪКЪИ ЕЪКОМЪ.

8.1 Preklad

Dnes nás, bratia, svetložiarny apoštol Pavol pozýva na duchovnú radosť, (keď) velehlasne volá a hovorí: „Radujte sa v Pánovi ustavične!“ (Fil 4, 4 – 9) Znova hovorím: „Radujte sa! Toto Božie videnie nech bude známe všetkým ľuďom: Pán je blízko, preto nebudte o nič ustarostení.“ (Fil 4, 5 – 6) No obnovujte sa pôstom a dobrými skutkami. „Deň čo deň si statočne prepásavajte bedrá zdržanlivosťou.“ (1 Pet 1, 13; Ef 6,14) Ako poslušné deti sa usilujme o duchovné veci a od divov k väčším divom dychtivo sa rozbehnime.

Veď včera náš Pán Ježiš Kristus vzkriesil štvrtodňového Lazára a potešil blahoverné duše zázrakom, ale aj obnažil neverné a zákon prestupujúci židovský spolok, pričom ústami jeho vlastných detí naplnil Dávidovo prorocstvo, lebo hovorí: „Z úst detí a dojčiat si si urobil chválu, aby si proti svojim nepriateľom umlčal odporcu a nepriateľa, čiže diabla.“ (Ž 8,3) Lebo on je nepriateľ našej dôstojnosti (cti) a osnovateľ našej záhuby. Ten, čo sa do tela zmije priodel, bol porazený a uzrel posmech. Keď však náš Pán Boh vo svojej pokore sa vtelil, rozšliapal jeho mnohochytrú (prefíkanú) hlavu a vyrval mu korisť. Korisťou nazývame ním držané duše v podsvetí. Závery a jeho veraje mocou rozbil, aby štvrtodňového umrlca Lazára vzkriesil, takže radosťou sa naplnili zbožné deti, s ratolesťami ho predchádzajú a prespevujú: „Hosanna na výsostiach, Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom, Cár Izraela.“ Všetok ľud sa znepokojil a vravel: „Ktože je tento, prichádzajúci v mene Pánovom, a odkiaľ je? Akože je kráľom Izraela?“ Natolko boli omráčení závisťou, že po všetky dni čítali v Zákone a v Prorokoch o jeho vteleení, ktoré kvôli nám učinil. A hoci ho videli vo svojom strede konať zázraky, neprijali ho. Videli, že slepí vidia, chorí sa uzdravujú, besovia sú vyhánaní, mŕtvi vstávajú, navyše videli štvrtodňového Lazára zmŕtvychvstaného, no hovorili: „Ktože to je?“ Ich vlastné deti ich usvedčili (odhalili), keď ho videli Bohom osvietenými očami akoby sediaceho na cherubínoch, keď sedel na oslom žriebäti, ospevovali ho a s vetvami ho predchádzali, hovoriac: „Hosanna na výsostiach. Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom. Boh je Pán a zjavil sa

nám. Pokoj na zemi a sláva na výsostiach.“ Ktorýsi z ľudu svoje šaty prestrel na ceste. A iní zo stromu vetvy lámali, (nimi) cestu zdobili pred ním. Jedni hovorili: „Prišiel ako prorok v mene Pánovom.“ Ale druhí vraveli: „Tieto znamenia nie sú prorocké, no Boh sa zjavuje v ľudskej podobe preniknutej jeho božstvom, ako o ňom povedal Izaiáš: ‚Panna v lone počne a porodí Syna a dá mu meno Emanuel,‘ čím sa povedalo: s nami Boh.“ A potom (ten istý) Izaiáš povedal: „Boh sa zjavuje na zemi a žije s ľuďmi. Tento je naozaj prichádzajúci v mene Pánovom. Hosanna Synu Dávidovmu.“

Pristúpili k nemu veľkňazi a povedali mu: „Vari nepočuješ, čo títo rozprávajú? Či ti nie je nepríjemné, že ťa oslavujú ako Boha?“ On odpovedal: „Áno, počujem. No keď oni zmlknú, tak kamene budú kričať.“ Oni potom, zachvátení ťažkou závišťou, uzniesli sa, že ho zabijú. Ale nie že iba samého Ježiša zabijú, ale aj Lazára, lebo mnohí vďaka nemu uverili v neho a oslavovali a nasledovali ho a spolu s deťmi mu vzdávali chválu ako nesmrteľnému Bohu.

Preto, bratia, odvrhnime staré mravy a obyčaje, osvojme si chválu poslušných detí a spolu s prorokom Dávidom pejme pieseň a hovoríme: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom, Boh Pán sa nám zjavil.“

Neprišiel nás spasiť posol ani anjel, no sám predvečný Boží Syn. Syn v ňadrách Otca odvekovo neoddeliteľný zišiel k nám, bez semena prijal telo z prečistej Panny ten, čo ustavične spočíva na krídlach cherubínov. A teraz sŕa na ohnivom prestole ide na oslom žriebäti. On chce očistiť pozemský rod od živočíšnej nečistoty, čím naplňuje dávne predpovede prorokov. Tak o ňom povedal Zachariáš: „Raduj sa, dcéra Siona, jasaj, dcéra Jeruzalema, hľa, tvoj cár prichádza, vysadol do sedla na chrbte mladého žriebäta.“

Ó, úžasné tajomstvo! Ó, predivná vec! Cár cárov a Pán panujúcich! Ty naplňaš bázňou beztelesné sily a všetkých svojím nevýslovným božstvom. S akou veľkou pokorou a miernosťou prišiel ten, čo má nerukoustvorený a bázeň vzbudzujúci (strašný) prestol nad štvorokými zvieratami a šesťkrídlými cherubínmi a serafínmi, neprestajne ho oslavujúcimi Trojsvätou piesňou. On teraz ako obyčajný človek vezie sa na žriebäti. Prečo? Pretože človek odpadol od

kráľovskej hodnosti a primkol sa k nerozumnému dobytku a pripodobnil sa mu vo zvieracom konaní. Áno, pre toto zostúpil k chorým ako lekár, k prenasledovaným ako osloboditeľ, k omráčeným hriechom ako osvietiteľ, k sediacim vo tme a smrtnej tône ako slnko spravodlivosti, nikdy nezapadajúce, k mŕtvym ako život večný. On je dobrý Pastier, a nie mučiteľ. On chce zachrániť nielen (ľud) Izraela, no všetky národy, poblúdené pre lesť. To (všetko) prorok Dávid predvídal, a preto povedal: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.“ Nuž, osvieť ich a povedz im, ó, prorok: „Kto je tento, čo prichádza, a odkiaľ (je)!“ Predovšetkým teda, ako vraví prorok, je hodné bázne (strašné) zostúpenie jeho, nikým neobjateľné a nevyšloviteľné. On je Slovo z nebies, bezpočiatčné a predvečné. Boh od Boha, svetlo zo svetla. O ňom bolo dávno povedané: „lebo (ten, čo vzíde) z plodu tvojej útroby, zasadne na tvojom prestole v tvojom kráľovstve, aby ho zaštitil a potvrdil svojím súdom a spravodlivosťou od teraz až naveky.“ O tom hovorí Izaiáš: „Vzíde žezlo z koreňa Jesseho a kvet z koreňa vzíde.“ Tento je prichádzajúci v mene Pánovom. Boh v mene Božom. Syn v mene Otca. Požehnaný, prichádzajúci v mene Pánovom. Boh proti diablove. Kráľ proti mučiteľovi. Zničil nepriateľa a pomstiteľa. Nepriateľa cti (hodnosti) a pôvodcu záhuby. Na výsostiach je anjelskými silami oslavovaný a na zemi deťmi s vetvami chválený.

Preto teda, bratia, pripodobnime sa deťom, všetku zlobu odvrhnime od seba. Lebo bolo povedané: Nevinnosť a statočnosť nech ma ochránia. Priblížme sa teda k Bohu dobročinnosťou, očisťujúc sa deň čo deň pôstom a nábožnosťou. Lebo pôst očisťuje dušu i telo a pobožnosť okrídľuje um, dvíha ho k nebu a robí nás spoločníkmi mocností na výsostiach. Pobožnosť a pôst sú dobrí pomocníci proti diablove. Touto výzbrojou sa rýchlo uberajme v čistote prežiť tieto pôstne dni. Keby niekto pre chorobu upustil od začatia alebo lenivosťou zdržiavaný alebo sa spustil v rozkoši, nechcejúc vojsť do očistného postenia, no oddal sa pôžitkom brucha a ukázal sa slabým, tak aspoň teraz nech z celej duše a sily usilovne prejaví námahu, s prosbou, aby bol pripodobnený robotníkom najatým do vinohradu o jedenástej hodine, aby mohol dostať mzdu rovnú

najatým od prvej hodiny, aby sa stal dôstojným klaňať sa Kristovým strastiam.

Preto teda neustávajte, bratia, no v skrúšenosti svojho srdca s dojatím padnime pred Božím milosrdenstvom. Veď Pán je dobrý a trpezlivý a mierny, on sa kajá za naše neprávosti. On nechce smrť hriešnikov, ale čaká na naše pokánie. Nechce, aby ani jeden z nás zahynul, ale aby sme sa všetci očistili pokáním a potom aby sme sa k nemu (pri)navrátili. On neodsudzuje námahu opravdivých postiacich sa za predchádzajúce hriechy, ale radostne ju prijíma. Veď on je blízko srdciam skrúšeným, vystiera ruky, aby objal skutočných pôstnikov, miluje náhlivosť prvých robotníkov, ale túži po posledných oneskorencoch, otvára dvere a čaká na naše rozhodnutie vstúpiť.

Preto teda, milované deti, toľko sme počuli o (Božej) láske k človeku, dokedy budete prebývať v hriešnej lenivosti? Sťa dobrovoľne umŕtvení, dokedy sa budete vyhýbať Božej milosti? Nože aspoň odteraz sa pohnite ďalej! Aspoň odteraz sa prebuďte pre Božie príkazy! A vierou sa vyzdobiac, vezmite dobroplodné vetvy a bežme mu v ústrety vzdať mu úctu! Jednohlasne mu chválu vzdávajme a volajme:

Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom, Boh je Pán a zjavil sa nám. Znova príde v sláve svojho božstva, aby súdil živých i mŕtvych. Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom, povždy oslavovaný s Otcom i Svätým Duchom, jemu sláva a moc teraz i vždycky i na veky vekov. (Amen.)

8.2 Komentár

Slovo na Kvetnú nedeľu objavil I. I. Sreznevskij r. 1867 a má dvanásť prepisov, pričom v jednom z nich sa explicitne uvádza meno sv. Klimenta ako autora (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 145). V diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, je na s. 594 – 596 v normalizovanom prepise.

V nadpise textu sa meno sv. Klimenta uvádza s údajom, že je veľký biskup, preto sa niekedy k jeho krstnému menu pridáva aj prímeno *Velický*. Veľická oblasť sa nachádza v Macedónsku severne od Ochridského jazera v okolí rieky Velika (dnes Treska). Najčastejšie je jeho prímeno Ochridský, ale aj Bulharský alebo Sloviensky.

V úvode sa uvádza charakteristické *dnes* ako prostriedok aktualizácie. Táto nedeľa má radostnú náplň, hoci po nej nasleduje Strasná sedmica (Veľký týždeň), ktorá však vyvrcholí do paschálnej radosti. Kazateľ citátmi apoštola Pavla tematizuje túto radosť a blízkosť najväčšieho sviatku roka: *Radujte sa...* (Fil 4, 4 – 9); *Pán je blízko...* (Fil 4, 5 – 6). Centrálny slovný obraz jeho reči je sústredený na rozprávanie evanjelií, a to Mt 21, 1 – 11 (na utierni) a Jn 12, 1 – 18 (na liturgii).

Do didaskalickej (poučnej) časti sa rečník odráža od predchádzajúceho sviatku Lazárovej soboty: *včera náš Pán... vzkriesil...* Udalosť Ježišovho vstupu do Jeruzalema charakterizuje ako napĺňanie Dávidovho proctva (Ž 8,3) ústami detí a dojčiat. Deti spomína aj v súvislosti s paralelou dvoch obrazov: (Ježiš) *sediaci na cherubínoch... sedel na oslom žriebäti*. Neskôr pridá ešte ďalší obraz v podobe prirovnania *sta na ohnivom prestole* – tu je narážka na obetu, ktorá Ježiša čaká v nasledujúcich dňoch v Jeruzaleme, resp. na oltár pre zápalné obete. Výrazom *prestol* sa pomenúva jednak nebeský trón (tu *nerukoustvorený prestol*), jednak prestol vo svätyni (v latinskom obrade *oltár*). Zložené slovo *nerukoustvorený* je v slovenčine viac známe ako cirkevno-slavizmus z oblasti ikonografie (*nerukoustvorený obraz*, t. j. odtlačok Kristovej tváre do šatky pre kráľa Abgara).

Táto časť výkladu sa uvádza dvoma zvolaniami s citoslovcom údivu, neudržateľného pohnutia: *ó!* (v staroslovienčine *ole*). Ódic-

ká pasáž má poslucháčov vytrhnúť z pasívneho počúvania kázne, má nimi akoby potriasť, vnútorne ich pohnúť. Čoskoro po tom totiž predloží ďalší obraz z perikopy, presahujúci do morálnej oblasti. Je tu vysvetlenie žriebäta v príbehu: (Ježiš) *ako obyčajný človek vezie sa na žriebäti*. Pomenovanie zvierata mu posluží ako odraz na morálnu aplikáciu: *človek sa primkol k nerozumnému dobytku a pripodobnil sa mu v zvieracom konaní*. Tu sa motív morálneho úpadku opakuje. Už zaznel vo vete *On chce očistiť pozemský rod od živočíšnej* (t. j. nízkej, smilnej, dobytčej) *nečistoty*. Zaznieva tu odvolávka na Zach 9,9 a Mt 21,5. Podobný motív aplikoval aj Konštantín Cyril v Proglase – výraz *skotskij* je od *skot* „dobytok“ (porov. Pavlovičová, K., 2016, s. 60). K týmto ľuďom, *omráčeným hriechom*, teda hriešnikom (čo sú všetci ľudia), kazateľ privoláva a vyzýva proroka, aby im on objasnil, kto je pre nich Ježiš. Robí to technikou apostrofy: *Nuž, osviet ich a povedz im...* Kliment zámerne takto modeluje výklad vážnejších teologických obsahov. Keby používal iba simultánnu argumentáciu v tzv. ICH-forme, teologická zložitosť by rýchlo unavila poslucháčov, takže by ich opustila pozornosť. V nasledujúcom podávaní argumentu dokladá, že ide o citáty z Izaiáša (Iz 11,1).

Napokon za vzor kresťanského života predkladá obraz detí vo výzve: *pripodobnime sa deťom!* Znova teda tematizuje motív detí, čo mu poskytuje evanjeliový text perikopy, komentovaný na začiatku reči. Deti spája s nevinnosťou, a tak uvádza citát, ktorý sa začína týmto slovom (Ž 24,21).

Kliment sa až do konca drží leitmotívu, signalizovaného pomenovaním *dietťa*: Posledné oslovenie poslucháčov pred uvedením výzev vo forme otázok (*dokedy budete prebývať v hriechnej lenivosti? Dokedy sa budete vyhýbať Božej milosti?*) znie už nie *bratia*, ale *milované deti*. Túto malú zmenu treba oceniť ako dobrý zmysel pre utváranie celku prostredníctvom detailov.

9 РОУЧЕНІЕ НА СВЯТЎ ПАСХУ

Роученіе на святоу пасху.

Паслоушанте, братеі н снѡвѣ: възлюбленн, да съкажемъ вы слазу н чысть сего дѣне, въ нѣже гѣ въ нашъ польра дѣлазола н съмъртн дѣржаву раздрѡушнѣз, въскресе ѡ гроба іако бесъмъртнѣз, н вса оумьршлѣ правѣдннкѣ съ собою въскреси, н нѣна прркѣмъ нѣз призываетъ, глѡ: Придѣте: въздѣдоу імѣ са гѣн, въсканкнѣмъ гѣн боу спснтелю нашѣмъ, варнмъ лице его исповѣданнѣмъ, н въ псалмѣхъ въсканкнѣмъ немюу; іако съннде съ нѣсе понскатъ завлоужьшаго н спѣтъ погьвѣзшаго члѣка. Бѣхомъ бо іако вебца нѣнмѣюще пастырѣ, въ расхъщненнѣ възкомъ, рекъш: бевомъ поработнѣше са. Да того не могън тѣрпѣтн гѣ нашъ ісѣ хсѣз, прѣклонъ нѣса съннде къ намъ н въ пазтѣ нашу велече са, хотѣ ю нсцѣлантн ѡ нстѣвннѣ, іаже прнмѣтъ прѣгьтн прѣдѣдъ нашъ. Адамъ, прес[т]оупнѣз заповѣдъ бню въ рѡн прѣлещннѣмъ змнннѣмъ; н ѡтолѣ съмъртъ въ нѣз ѣннде, н бѣхомъ поработнѣн са грѣховн. Да того радн прнде къ болашнмъ врагѣ, къ плѣнннкѡмъ свѡбоднтелѣ, къ сѣдѡцнмъ въ тѣмѣ незаходѡн свѣтѣ, къ мъртѣмъ жнѡтѣ бесъмъртнѣн, да оумьршен ѡ Адамѣ: ѡ хѣ ѡжнѡутѣ. Тѣ бо нѣтъ мнрѣ нашъ, прнмнрнѣнн нѣз къ ѡцю своѣмъ въплъщннѣмъ своѣмъ н стѣастъ вольнѣдѡ насъ радн пострадѡ, пазтнѡ бѣстѣастнѣнн. Не въ бо како в[с] страстн пазтн сѣна ѡннстнтн, стѣртѣмъ себѣ н тѣлѡ повннѡчѣзша. Того радн прнговозѡн са на крѣтѣ н жѣлѡн н ѡцѣта въкоусн, да горькаго въкоуса нзѡвѣнтѣ н, неже сътворн прѣдѣдъ Адамъ || въ рѡн дрѡвѣлѣ. Дрѡвѣнѡю бо сънѣдѡнѡ нпадохомъ не породѣ, да того радн въсхѡтѣ на крѣтѣ прнговозѡнтн са въ бѣстѣртнѣн, дрѡвѣмъ нцѣлѡлѡ дрѡвѣнѡю клѡтѡу нашу; н съмъртъ въкоушѡктѣ пазтнѡ по насъ, бѣстѣастнѣз сън ѣжѣствѡмъ, ѡжнѡнтн нѣз хотѣ н раздрѣшнтн нѣз ѡ оузы съмъртнѣнѣнѡ. Ісѡже ендѣ сѡнѣ распнѡнѣмѡ прѣложн са въ тѣмюу, н лоуѡн въ крѣвѣз, н землѡ потрѡсе са, н камѣннѣ распадѣ са, н грѡбн ѡвѣрзоша са, н многа телѣса стѣхъ оусѣпъшнхъ ѡ гдѣ въстѡша н ѡвншѡ са мѡногѣмъ. Съшьдѣ дѣржаву его раздрѡушн н нзѡвѣдѡ плѣнннкѣ: его н съ собою въскреси вса правѣдннкѣ ѡ прѣваго Адамѡ. Тѣмъ, братнѡ, блѡго врѣмѡ нѣтъ прѡрока прнвѣстн н възпнтн съ ннмъ, рекоуше: съ днѣ, нже стѡврн гѣ, въздѣрѡдоунмъ са н възвѣсанн са въ нѣ. Лѣпо бо нѣтъ радѡватн са прѣднѣвнѣнн его мнѡлстн, юже сътворн днѣ насъ радн. Днѣ съмъртнѡ своѣю польра врага н въскрѣсе іако ѡ сѣна, ненстѣвннѣ н жнзнь нстѡчѡ родѡу члѣвѣскоумюу; днѣ ѡдѡвнѡлѡ врата съкѡроушншѡ са н дѣржнмъ въ немъ ненздрѣченнѣмъ свѣтѣмъ ѡзарѡемн въстѡша, съ анѣглѣз лнкѡюще поютъ: Слава въ вѣшннхъ боу, н на землѡн мнрѣ, въ члѡвѣцѣхъ блѡговоленнѣмъ; днѣ радѡстнѡ прѣдѣдъ нашъ Адамъ прѣвою поппрактѣ клѡтѡу: н роуцѣ прѡстѣрактѣ съ ісѣвѡю, въстѡшнѡ немюу ѡ гдѣ; днѣ нѣо н землѡ радѡстнѡ нсѣпъѡнншѡ са, вебѣщннкѣ сътворѣшѡ: на радѡстѣ бѣспѡзнѣнѡ слѡз, члѣвѣскаго родѡ сънѡрѡктѡ; днѣ пѡвѣлѡ аплѣз възпнѣтъ глѡ: Пасха нашѡ, за нѣз пожѣрѣнъ бѣз хсѣз; днѣ црѣкѣз възпнѣтъ зѡвоушн съ вѣсокѣмъ прѡповѣданнѣмъ глѡщнн: Придѣте, чѡдѡ, н паслоушанте менѣ, да стѣрахѡу гнѡю наоучѡ вы. Коупѣлѣ оугѡтовн

СА ВЕБЪТЪШАВЪШИН ГРЕХЪМЪ РОДЪ ВЕНАВЛАЮЩЪ; ТРАПЕЗА БЖІНА ОУГОТОВИ СА, ПРЕДЛА-
 ГАЮЩИ АГНЕЦА БЖІНА, ВЪЗЕМАЮЩАГО ГРЕХЪ ВЪСЕГО МИРА ХА БѢ НАШЕГО, ЗАКОЛЪШАГО СА НАСЪ РАДН,
 И ПОДАКМА ВЪСЪМЪ ВЪРЪНЫМЪ НА ПРОЩЕНІЕ ГРЕХОМЪ И НА ЖИЗНЬ ВЪЧЪНОЮЮ. ТЪМЪЖЕ, БРА-
 ТНІЕ, НЕ МОЗЕМЪ СА АНШТИ ЗА МАЛОЮ ПОХОТЬ НАН ЗА ГНѢВЪ СИЦЕНА СТРАШЕНЪНА И НЕИЗ-
 ДРЕЧЕНЪНА ТАИНЫ, СЪТВОРЕНЪНА НАШЕГО РАДН СПСЕННА, НЪ УНСТОЮ ДШЕ И ТЪЛЪМЪ СЪ СТРА-
 ХЪМЪ ПРИСТОУПНМЪ И СЪ МИРЪМЪ, И ТАКО НАСАДНМЪ СА ПРЕСТАГО ТЪЛА И КРЪВЕН || ХЪЪ.
 ПРИНМЪШЕ ЖЕ УНСТИ ПРЕБЪВАНМЪ, Ѡ ВЪСЕГО УНСТАЩЕ СА, А НЕ ВЪЗВРАЩАЮЩЕ СА НА ПЪРВЕНА
 ВЕЧУРА, ІАКОЖЕ ПЪСІ НАН ІАКО СВІННА НЪМЪВЪШИ СА И ПАКЪ ЕЪ КАЛЪ ОУКАЛЪВЪШИ СА.
 НИ, БРАТНІЕ! НЕ МОЗЕМЪ ТАЦН ІАВЕНТИ СА, НЪ ІАКОЖЕ НЪ ХЪСЪ ИСКОУПИ СВОЕЮ КРЪВЕНЮ, УНСТЪ,
 НЕПОРУЧЪНЪ, СЪВЪРШЕНЪ ЕЪ ЛЮБЕВЪ БЖІНО: НЪ ДА ПРЕБОУДЕМЪ СЛАВІЩЕ КОУПНО ѠЦА И СНА
 И СТО ДХА НЪНА И ПРИСНО! —

9.1 Preklad

Počúvajte, bratia a synovia milovaní, nech vám porozprávam o sile a vznešenosti tohto dňa, v ktorý náš Pán Boh premohol diabla a zničil moc smrti. Vstal z mŕtvych ako nesmrteľný a spolu so sebou vzkriesil všetkých spravodlivých zosnulých. A teraz nás pozýva ústami proroka, ktorý hovorí: „Podďte, radujte sa v Pánovi, jasajte Pánu Bohu nášmu Spasiteľovi.“ Nech stojíme pred jeho tvárou s vyznávaním a v žalmoch nech mu prespevujeme: lebo zišiel z nebies hľadať zablúdeného a spasiť zahynutého človeka. Lebo sme boli ako ovce bez pastiera za korisť vlkom, takpovediac diablom (besom) porobení. Keďže to nemohol strpieť Pán náš Ježiš Kristus, naklonil nebesia, zišiel k nám a obliekol si naše telo, chcjúc ho uzdraviť z porušiteľnosti, ono, v ktorom padol náš prvý praded Adam, keď prestúpil Boží príkaz v raji, preštený zmijou. Odvtedy smrť vošla do nás a stali sme sa otrokmi hriechu. Preto prišiel k chorým lekár, k prenasledovaným osloboditeľ, k sediacim vo tme nezapadajúce svetlo, k mŕtvym nesmrteľný život, aby tí, čo umreli skrze Adama, ožili skrze Krista. On je náš pokoj, (on) nás svojím vtelením zmieril s Otcom a trpel za nás v tele, hoci podľa svojej božskej prirodzenosti nemôže byť podrobený bolesti (je bezbolestný). Keďže nemohol bez bolesti očistiť naše telo, ktoré si zaslúžilo bolesť a rozklad, tak sa dal pribiť na kríž a okúsil žlč a ocot, aby nás zbavil horkého sústa (pokrmu), ktoré privodil kedysi v raji náš praded Adam. Skrze jedenie zo stromu sme boli vyhnaní z raja, preto sa dal na kríži pribiť Boh, ktorý nemôže znieť, žeby nás na dreve nezbavil odvekej kliatby, on v tele okúsil smrť za nás, hoci súc bez utrpenia svojím božstvom, aby nás oživil a vyslobodil zo smrteľných okov. Keď slnce uzrelo Ukrižovaného, premenilo sa na tmú, luna sčervenela sťa krv a zem sa zatriasla, kamene sa pukali a hroby sa otvárali a množstvo tiel zosnutých svätých vstávalo a oni sa zjavili mnohým. Zostúpil do podsvetia, zničil jeho moc a porazil jeho ničiteľa a spolu so sebou vzkriesil všetkých spravodlivých počnúc od Adama ako prvého.

Preto, bratia, nastal blažený čas pripomenúť proroka a volať spolu s ním: „Toto je deň, ktorý učinil Pán, radujme sa a veselme sa

z neho!“ Lebo je dôstojné radovať sa z jeho predivnej milosti, ktorú dnes učinil pre nás.

Dnes svojou smrťou premohol nepriateľa a vstal ako zo sna, prameň nesmrteľnosti a života otvoril ľudskému rodu.

Dnes sa rozpadli dvere podsvetia a tí, čo tam boli držaní (uväznení), vstali ožiarení nevýslovným svetlom, s anjelmi jasajú a spievajú: „Sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj, v ľuďoch dobrá vôľa.“

Dnes s radosťou plesá náš praded Adam, udupáva prvú kliatbu a vystiera svoje ruky spolu s Evou, vstávajúc za Pánom.

Dnes sa nebo a zem naplnili radosťou, vytvorili spoločný zástup, v radošti sa zišli anjelské sily s ľudským rodom.

Dnes apoštol Pavol nadšene zvestuje: Pascha naša, pre nás bol obetovaný Kristus!

Dnes cirkev prespevuje, pohnutou rečou pozýva, keď vraví: Poďte, deti, počúvajte ma, nech vás vyučím v Pánovej básni!

Kúpeľ je pripravený, aby sa obnovil (ľudský) rod, ochabnutý v hriechu.

Boží stôl je prestretý, predkladá Baránka Božieho, ktorý vzal na seba hriechy celého sveta, Krista nášho Boha, zabitého pre nás a podávaného všetkým veriacim na odpustenie hriechov a život večný.

Preto, bratia, nemali by sme sa vylučovať pre malú žiadostivosť alebo pre hnev z tohto bázneplného a nevýslovného tajomstva, ustanoveného pre našu spásu. Lež s čistou dušou i telom, s bázňou a pokojom pristúpme, aby sme skúsili sladkosť prečistého tela a krvi Kristovej. Prijímaním čistého nech sa očistíme od všetkého, ale nevracajme sa k starým zvykom ako psy k svojim zvratkom alebo ako prasce, čo sa umyli, ale potom sa vyvália v blate. Veru nie, bratia! Nesmieme byť takí, ale, pretože Kristus nás vykúpil svojou krvou, čistí, bez poškvŕny, dokonale v Božej láske, nech zostávame oslavovať spolu Otca i Syna i Svätého Ducha teraz i vždycky (i na veky vekov. Amen.)

9.2 Komentár

Poučenie na Paschu objavil a publikoval r. 1905 Lubo Stojanovič. Od Klimenta sú známe dve slová na Paschu. Dovedna jestvuje 36 prepisov (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 155). Normalizovaný text je z knihy *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 609 – 610.

V texte poučenia je niekoľko odvolávok na Matúšovo evanjelium, iba jedna na Jána. Autor, prirodzene, citáty neuvádza. K dobovému písaniu patrilo, že pri formuláciách v náboženskom texte mali prednosť biblické pramene, aj keď išlo len o použitie fragmentov.

Kázeň nemusela zaznieť priamo na nedeľu Paschy (v tento deň sa číta Jn 1, 1 – 17). Mohlo to byť na Veľkú sobotu v spojení s krstom, keďže na liturgii Bazila Veľkého sa číta Mt 28, 1 – 20.

Po siedmich anaforách *dnes* s obrazmi radosti totiž nasledujú výzvy: *Kúpeľ je pripravený* (čím by sa mohlo naznačiť, že sa má konať krst) a Boží stôl je prestretý (pozvanie prijať eucharistiu). V byzantskom obrade sa dodnes novokrstencom podáva spolu s krstom aj myropomazanie (lat. birmovanie) a eucharistia, a to aj v prípade dojčiat. V tejto časti s pozvaniami sa Klimentov text ponáša na pozvanie, ktoré podobným spôsobom sformuluva Ján Zlatoústý v *Pouučnom slove na svätý a svetlý deň slávneho a spasiteľného vzkriesenia Krista nášho Boha*. Homília Jána Zlatoústeho sa v pravoslávnych chrámoch dodnes číta na konci paschálnej utierne, po ktorej nasleduje eucharistická slávnosť, preto pozvanie na prijatie eucharistie je časove logické. Kliment pomenúva aj pokrm: *stôl predkladá Baránka Božieho*, pričom sa tu zachováva kontinuita so starozákonným jedením baránka na židovskú Paschu.

Aj pomenovanie sviatku Kristovho zmŕtvychvstania sa na Východe uplatňuje nezmenené. V židovskej tradícii tento sviatok pripomína vyslobodenie národa z egyptského otroctva, v kresťanskom podaní ide o vyslobodenie z hriechu a smrti. Pomenovanie súvisí s výrazom *pesach*, (Pánov) prechod, pri ktorom boli Židia ušetrení pred smrťou vďaka tomu, že mali označené veraje svojich dverí krvou obetovaného baránka. Najdôležitejším obradom židovskej Pa-

schy je séderová večera, na ktorú je pripravený baránok. V kresťanskej tradícii liturgia je tou hostinou, na ktorej sa podáva telo a krv Krista. Forma Klimentovho pozvania je podobná ako v evanjeliovom podobenstve o večeri (Lk 14, 16 – 23). Najprv sa konštatuje, že všetko je už hotové, potom nasleduje priama výzva.

Tematizácia rozpadnutých dverí podsvetia a vystieranie rúk Adama a Evy ku Kristovi nie je náhodná. Ikona Paschy sa nazýva *Sošestvije vo ad*, t. j. Zostúpenie do pekiel (podsvetia). Na nej sú rozlamané dvere a prarodičia, držiaci sa za ruky s Kristom, sú dvíhaní von. V Pasche Východu má táto fáza v troch posvätných dňoch centrálné postavenie.

10 РОУЧЕНІЕ НА НАНЕБОВСТУПЕНІЕ ПАНА НАШО JEŽIŠA KRISTA

Повуеніе на възнесеніе га нше Іс Хъ.

Се наста намъ нше, брае, празникъ Хъ нашего, свѣтаенъ всѣхъ празникъ, и всѣхъ свѣтозарнымъ лоукамъ вѣлѣтаеть. Днѣ ншымъ кроугъ анкьсзтвоя вѣлакѣ подьемаеть Хъ, на нензреченнымъ прѣлѣ оубъ съ плотию възходаща, и вса анкы аггелъскына на веселіе събра, и едноглаго трнствю прѣ възпѣвати повелѣ, гла: „Слава въ вышнѣ боу, и на земань мнрѣ, въ улицѣхъ благоволеніе“. Днѣ невнднымъ вѣсоуе вса лестъ безвожна разроушн са; днѣ анкьсзтвуетъ прркъ Дѣдъ възтан, гла: „Възыде въ вѣсканковѣнн, и гѣ въ гасѣ троченемъ“; днѣ апаскын || съставъ безъ свмненія съ агглы бесѣдѣ, поуто улуьскоую въ плоть прѣмѣ, и вбожнѣ ю, възскрсе нзъ мрѣтвѣ и на небесѣхъ одесною вѣда посади, якоже оучнтъ евантз лоука, гла: „Поемъ, ре, оучнкы своа Іс, нзведе а вонъ до Кнфаніа, и възенгъ роуце и вавн, и яко ѡстоупн ѡ нн, и се облакѣ свѣтелъ пнвѣтъ и прѣ оунма нхъ. Вин же трепетно днѣаще са вндаху горѣ на небо възносима Хъ, и се два моужа стахта посрѣ нхъ въ одежн свѣтаѣ и рѣкоша нмъ: „Моужіе галелѣнстн, что стонте зраше на небо? Се Іс възыде на небо, и пакы прндеть тѣмѣ вѣразѣ, соуднт хота жнвемъ и мрѣтвемъ, и въздѣсть комужо по дѣлаѣ его; тому бо дасть вѣць соу нметн на до всѣмн.“.

Тѣмже, брае, поденгнем са на добраа дѣла, унѣтаще са ѡ всакого зла; унѣтота бо на небо възводнтъ и равна агглаѣ твоир, а злоба съ ласкордѣствомъ || въ моужѣ възводнтъ. Ставнтн бо са нматъ въ мѣрнлѣ есако дѣло, слово добро и зло протнею себе, да нже прѣтагнетъ, то тѣмъ ан вѣнѣает са, нан всоуднт са. Тѣмже, братіе, понеже жѣть насъ бесконечныа моужа, поденгнем са оубѣжати ена матнею оучрежающе ннцаго, страднн прѣмѣающе, алуна напнтающе и нага вѣдѣающе, въ цркви бжію тѣщаще са, заповѣдъ бжію съ страхѣмъ съблюдающе, црѣіа бжія просаще вѣрою, якоже реуе гѣ: „Не пецѣте са что вамъ насѣти, нан что пнтн, нан тѣлоуе вашімъ въ что вѣлѣцѣте са; всѣхъ бо снхъ невѣрнн просатъ. Проснтѣ бо, ре, црѣіа бжія и правды его, и сна вса приложат са вамъ. Вѣсть бо вѣць вашъ ншымъ трѣвоуе снхъ всѣ, да и бесъ прошенія подасть еа.“ Но егѣ испроснш прѣже црѣіе бжіе, а сн вса приложат са еа. Всакѣ бо просан вѣрою прѣмѣае, и нша ободашѣ и тѣлѣкѣшнмъ ѡвѣзѣе са ѡ Хѣ Ісѣ гѣ нашѣ, емѣ са съ вѣцѣ.

10.1 Preklad

Hľa, teraz nastal nám, bratia, sviatok nášho Krista, sviatok zo všetkých najjasnejší, čo všetkých osvecuje svojimi svetložiarnymi lúčmi. Dnes nebeský okruh jasá, že oblaky nesú Krista, ktorý v tele vystupuje na nevýslovný Otcov prestol, zhromažďuje všetky anjelské zástupy, aby sa veselili, a nariaďuje im, aby jednohlasne prespevovali Trojsvätú pieseň, volajúc: „Sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj, v ľudoch dobrá vôľa.“ Dnes sa zničila všetka bezbožná leš neviditeľných besov. Dnes sa vo svojom vnútri teší prorok Dávid, vraviac si: „S jasotom vystupuje Boh, Pán, za hlaholu polnice.“ Dnes apoštolské zbory bez pochybností besedujú s anjelmi, prečo Boh prijal ľudské telo a zbožštil ho, vstal z mŕtvych a sedí po pravici Otca, ako učí evanjelista Lukáš, hovoriac: „Potom pojal Ježiš svojich učeníkov a vyviedol ich von do Betánie, zdvihol ruky a požehnal ich. A keď sa od nich vzdialil, pred ich očami sa vzniesol a oblak im ho vzal spreď očí. Oni s chvením hľadeli na Krista, ako odchádza do neba. A hľa, zastali pri nich dvaja muži v bielom odeve a povedali: „Mužovia galilejskí, čo stojíte a hľadáte do neba? Tento Ježiš vystúpil do neba, ale potom príde tým istým spôsobom (ako odišiel), aby súdil živých a mŕtvych a odmenil každého podľa jeho skutkov, lebo jemu odovzdal Otec súd nad všetkými.“ Preto teda, bratia, povzbuďme sa konať dobré skutky, očistiť sa od každého zla. Lebo čistota dvíha na nebo a robí rovných anjelom, no zloba a chamtivosť vedie k mukám. Lebo každý skutok bude položený na váhy, dobré i zlé slovo proti sebe, aby prevážilo (rozhodlo sa), či preň príde ovenčenie alebo odsúdenie. Preto teda, bratia, keďže nás čakajú nekonečné muky, poponáhľajme sa odvrátiť ich milosrdenstvom, starajúc sa o chudobného, cudzinca prijímúc, hladujúceho nasýtiac, nahého zaodejúc, do Božej cirkvi sa ponáhľajúc, Božie prikázania s bázňou plniac, Božie cárstvo si s vierou vyprosujúc, lebo Pán povedal: „Nestarajte sa o to, čo budete jesť alebo čo budete piť, ani o svoje telo, čo si oblečiete, lebo o všetko toto prosia neveriaci. Veď váš nebeský Otec vie, že všetko toto potrebujete, preto aj bez prosenia vám to dáva.“ No vtedy, keď si predo všetkými vyprosujete Cárstvo nebeské, všetko

ostatné sa vám pridá. Lebo každého, čo prosí s vierou, prijme. Kto hľadá, nájde. A klopajúcemu sa otvorí skrze Krista Ježiša, Pána nášho, jemu sláva s Otcom!

10.2 Komentár

Poučenie na Nanebovstúpenie má podnes 12 prepisov, najstarší z r. 1328 zhorel r. 1941 v Belehradskej národnej knižnici. Normatívny prepis v diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I.* na s. 618 sa opiera o Rumjancevov zborník, ktorý obsahuje dosiaľ najstarší prepis.

Sviatok Nanebovstúpenia je pohyblivý, slávi sa vždy vo štvrtok na štyridsiaty deň po Pasche. Svätý Kliment sa v tomto poučení obracia na publikum, oslovené výrazom *bratia*. Cituje evanjelióvu perikopu sviatku určenú na liturgiu (eucharistickú slávnosť), ale kombinuje ju aj s prvým začalom (začiatkom) z Apoštola, t. j. s perikopou Sk 1, 1 – 12. Za učiteľa o tajomstve sviatku pokladá evanjelistu sv. Lukáša, ktorý je autor nielen Evanjelia podľa Lukáša, ale aj Skutkov apoštolov.

V logicky a jazykovo úhľadnom prejave nechýba kairologický prvok *dnes*. Zaujímavé je, že pri tejto udalosti, ktorá je posledná čo do pozemského účinkovania Ježiša, komentuje ustrnutie apoštolov, hľadiacich do oblakov, z čoho ich vytrhnú dvaja muži, anjeli, oblečení v bielom. Dej sa tým dramatizuje, ale aj pre poslucháča onoho evanjelia tu vzniká otázka: čo bude ďalej na zemi a čo na nebi, kam Ježiš vystúpil. Kliment dopĺňa onen obraz nebeského uvítania Ježiša, pričom sa drží kontextu Svätého písma a bohoslužobných textov, ale aj náuky svätých otcov o anjeloch. Anjeli spievajú pri jeho príchode Trojsvätú pieseň tak, ako je to pred prepočítaním svätých darov chleba a vína v liturgii. Druhé doplnenie neznámeho a pozemšťanmi nevideného deja na nebi je beseda apoštolov s anjeli o vtelení, lebo v tradícii sa pád časti anjelov a ich premena na diablov (v preklade používame synonymum *besov* kvôli súzneniu so staroslovienskou predlohou) viaže s motívom ľudského tela: keď sa dozvedeli, že Boh by sa mal vo svojom nekonečnom majestáte ponížiť na úroveň telesného človeka, vzopreli sa Bohu... Popri dejovej línii reči sv. Kliment predkladá povzbudenie na správne morálne rozhodnutie, vedúce do neba. Tu využíva motív Kristovej cesty do neba, ktorú možno zopakovať v osobe každého poslucháča dobrými

skutkami a cez očistenie. Charakteristické sú tu skutky milosrdenstva podľa evanjelia.

Doxológia v závere je nezvyčajná, keďže obsahuje vyhlásenie slávy Ježišovi Kristovi a Otcovi, Svätý Duch chýba. Je možné, že prepisovateľ pokladal formulku za chronicky známu a opakovanú, preto iba naznačil jej znenie, ktoré čitateľ textu sám doplní. Tak to býva aj v bohoslužobných textoch východnej cirkvi.

11 ПОУЧЕНИЕ НА ПЕНТИКОСТИУ

Поучение на Пентикостин.

Гн̄ баген̄ ѿче.

Присно¹ жадаман̄ бѣ нашего сп̄сннн̄а възсхотѣ своимъ мѣрданемъ обновити нѣстество наше грѣхъмн̄ сущѣ шестшано. Темъ н̄ в нашу плоть истинно шелече са хота на правентн⁴ ногы наша на поутѣ истинннн̄ыи [Лук. 1, 79], не тѣрпаше бо своего шераза въ тѣмнѣе епадъша зрѣти, негоже испѣва в ранствн̄ пищѣ [Бит. 1, 29; 2, 9; 3, 2] вѣкоу есен̄ тварн̄ оустранѣз бѣ, завнствю же дѣяболоу прѣльщена н̄ болю за ны пострада, оумершѣла прегрѣшенна наша. Н̄ възскрѣ нз̄ мертвн̄хъ възнде пакы на нѣо н̄ сѣде в десю ю ѿца [Кол. 3, 1] н̄ въ н̄. нн̄н̄ днѣ днешннн̄ стн̄н̄ дх̄х̄ присла огненн̄ы ѣзыкы оученнкомъ своимъ, раздѣла ѣкоже бѣ нмъ шѣщала по възскрнн̄и своимъ, гла: „Возсхожу къ ѿцю моему н̄ ѿцю вашему [Йоан 20, 17]. Оуче бо нѣсть вамъ да азъ ндоу. Аще бо азъ не ндоу, паракантѣ не прндетѣ къ вамъ, еже нѣсть оутѣшитель. Аще ли ндоу, то оумолоу ѿца нного параканта дасть вамъ н̄ въ васъ боудетѣ дх̄х̄ истинннн̄ыи. Н тѣ наочнтѣ еы н̄ възпоманетѣ еса, кѣлко азъ глахъ вамъ“ [Йоан, 14, 16; 16, 7]. Н̄ възденгъ роуце баген̄ на н̄ рече: „Шедъше садете въ керамѣ възкоупѣ дондеже шелечете са слюу сэвыше“ [Лук. 24, 49—51]. Н се рекъ, прѣд̄ нмн̄ възнесе са на нѣо днѣже прнаша слюу стго дха апан̄ н̄ начаша глти есемн̄ ѣзыкы, ѣкоже дх̄х̄ дааше нмъ прѣвѣщати [Деян. 2, 1—4]. Н̄ шедъше прндѣша есъ мнѣз̄ ѣко моаннн̄а, оуачше н̄ наставающе еса на разоумъ бнн̄ кождо ѣзыкѣ своимъ.

Така тн̄ нѣсть матѣ бнн̄а на насъ н̄ чтѣ || сего днѣ, ѣко не хощетѣ смртн̄ грѣшннкомъ, нз̄ паче шеращенню н̄ покаянню [Йез. 18, 23; 33, 11]. Рѣ бо самъ: „Не трѣвѣють сдравенн̄ врача, нз̄ болашнн̄. Не прндѣхъ бо прнзѣват̄ праведнн̄хъ, нз̄ грѣшннхъ на покаяннѣ“ [Мат. 9, 12—13; Марк. 2, 17; Лук. 5, 31—32].

Темже н̄ мнѣ не лѣвннмъ са таково матѣа нмоуще вѣку, нз̄ есакоу злобу ѿвергъше ѿ себе: завнствю, клевету, стѣудодѣяннн̄е н̄ есе неподобное дѣяннн̄е, н̄ сѣ чтою шѣвствю прндѣмъ въ бню црквѣ н̄ страхомъ в̄ неи стоѣще прснмъ ѿ него ѿпуста грѣхѣвъ н̄ вѣчннн̄а жнзнн̄, да достоннн̄ боудемъ прнстоупнтн̄ къ прчтнмъ таннамъ тѣлоу н̄ крѣвн̄ гнн̄. Темъ достоннн̄ творнтѣ шѣщннка нѣнаго цртѣна. А̄ нже не шннцнше са прннмають, то повннн̄н̄ соутѣ шгненн̄ вѣчному. Самъ бо рѣ гъ въ нашъ: „Идѣнн̄ пѣть мою н̄ пѣа крѣвь мою жнвѣ боудетѣ въ вѣкы [Йоан 6, 54, 58] н̄ негоже с̄ вѣроу прснтѣ дамъ вамъ“ [Мат. 7, 7; Йоан 14, 13; 15, 16; Мат. 21, 22].

То еси слышаше, браты, възпрѣнемъ н̄ не тоцю сло||вомъ кртннн̄ наущающе са, нз̄ подвнгрнмъ са добраа дѣла стажати смѣреннѣе н̄ любовь къ есемъ, кротость, пошннн̄е то бо шннцнать дшю н̄ тѣло н̄ англамъ раены стваряетѣ н̄ на нѣо възводнтѣ. Мѣтню же бес̄ престанн̄ творнтѣ, та бо шмѣвають еса прегрѣшенна ѿ насъ н̄ нѣнаѣа врата ѿверзаетѣ н̄ ѣрѣсть бню на кротость н̄ на матѣ прѣтваряетѣ, мѣтнн̄ бо бес̄ трѣуда на нѣса

ЕЗВОДНТЬ Н СЪ ДЕРЗНОВЕННЕМЪ ОУ ПРЕСТОЛА БНІА ПОСТАВЛАЕТЬ. МАТНН БО РЕ НА СУДЪ ХВА-
АНТЬ СА [Як. 2,13]. Н БЛЖНН МАТЕН ЯКО ТН ПОМНЛОВАНН БОУДОУТЬ [Мат. 5,7] Н НЕ МАТВЕНЪ СУДЪ
НЕСТЕОУШЕМОУ МАТН [Як. 2,31].

ТЪМЪ ЖЕ ПОДЕНГНЪМЪ СА БОУГОДНАА ДЪЛА ТВОРНТН, ТЪМН БО ДЪЛЪ СНОБЕ БНН НАРЕ-
ЧЕМЪ СА Н СНОУ ЖИЗНЬ ДРЕВЕ ПОЖИВШЕ Н БОУДОУЩНХЪ БАГЪ СПОДОБНМЪ СА СЪ ВСЪМН Ѡ
БЪКА БОУГОУГОДНЕСННН Ѡ ХЪ ІСЪ ГЪ НАШЕМЪ ІЕМОУЖЕ СЛАВА Н НЪНА Н ПРНСО Н ЕЗЪ БЪКЪ
БЪКОМЪ АМННЪ.

11.1 Preklad

Pane, požehnaj, otče!

Náš Boh vždy chcel vo svojom milosrdenstve obnoviť našu prirodzenosť, ktorá bola porušená skrze hriech. Preto (sa obliekol do nášho skutočného tela) prijal naše skutočné telo, aby upriamil naše nohy (kroky) na pravú cestu, lebo nestrpel pozerat' sa na svoj obraz, ktorý stvoril on, Vládca všetkého tvorstva, v začiatkoch upadnutý do rozkladu pre rajský pokrm, prelstený diabolskou závišťou. On dobrovoľne trpel a umrel a zasadol po pravici Otca. A na päťdesiaty deň, v dnešný sviatok, zoslal Svätého Ducha svojim učeníkom v podobe ohnivých jazykov. Dal im dary, ako im prisľúbil po svojom vzkriesení, keď povedal: „Odchádzam k môjmu Otcovi a k Otcovi vášmu. Je pre vás lepšie, keď ja odídem. Lebo ak ja neodídem, Paraklét, čiže Utešiteľ, nepríde k vám. Ale keď odídem, pošlem ho k vám. Budem prosiť Otca a on vám dá iného Utešiteľa, aby prebýval vo vás Duch pravdy, ktorý vás vyučí vo všetkom a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal.“ I zdvihol ruky, požehnal ich a povedal: „Chodte a spolu zostaňte v Jeruzaleme, aby ste sa obliekli silou zvyše.“ Keď toto hovoril, pred nimi sa vzniesol na nebo. Dnes, hľa, prijali apoštoli silu Svätého Ducha a začali hovoriť všetkými jazykmi, ako im Duch dával hovoriť. A rozíduc sa išli do celého sveta ako zvestovatelia, učiac a napravujúc všetkých na pravú cestu, každého v jeho jazyku.

Aká milosť a česť to v dnešnom dni! Veď (Pán) nechce smrť hriešnika, ale jeho obrátenie a pokánie. Sám povedal: „Nepotrebujú lekára zdraví, ale chorí. Neprišiel som pozvať spravodlivých, ale hriešnych na pokánie.“

Teda nebudme ani my leniví, keď sme obsiahli toľkú milosť, ale odvrhnime od seba všetku zlobu: závišť, ohováranie, hanebnosti a všetky nepekčné skutky, s čistým svedomím vstupujme do Božieho chrámu a s bážňou v ňom stojac vyprosujeme si u neho (Boha) odpustenie hriechov a večný život, aby sme sa stali hodnými pristúpiť k prečistým tajomstvám Pánovho tela a krvi, a tak aby sme si zaslú-

žili prisľúbené nebeské kráľovstvo. Lebo tí, čo ho nehodne prijmú, zasluhujú si večný oheň. Veď sám Pán Boh náš hovorí: „Kto je moje telo a prijíma moju krv, živý bude naveky“ a „o čo s vierou prosíte, dám vám.“

Toto všetko počúvajúc, bratia, nie iba slovom kresťanmi sa nazývajúci, nože sa pohnime konať dobré skutky a (prejavovať) lásku k všetkým, miernosť, postenie, lebo toto očisťuje dušu i telo a činí anjelom rovných a do neba vynáša. Milosrdenstvo konajte bez prestania, lebo ono zmýva všetky naše prehrešenia a otvára nebeské brány (dvere), Boží hnev pretvára na zmier (miernosť) a milosť. Lebo (ten, čo je) milosrdný bez námahy vyjde na nebesia a smelo predstúpi pred Boží prestol. Bolo povedané, že milosrdní budú na súde pochválení. A blažení milosrdní, lebo oni dosiahnu milosrdenstvo. Nemilosrdní nemôžu očakávať milosrdenstvo.

Preto teda začnime konať bohumilé skutky, lebo vďaka týmto skutkom budeme nazvaní Synmi Božími a tento život prežijeme dobre a zaslúžime si budúcu blaženosť spolu so všetkými cez veky spravodlivými v Kristovi Ježišovi, našom Pánovi, jemu nech je sláva i teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

11.2 Komentár

Preklad je z normatívneho prepisu v diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija II*, Sofia 1977, s. 344 – 345

V názve poučenia sa nachádza názov sviatku. Jeho pôvod je židovský, používať sa začal v 3. storočí pred Kristom. V gréčtine znel *Pentēkostē*. Pomenovanie má súvis s radovou číslovkou *pentēkostos*, t. j. *päťdesiaty* (porov. Varšo, M., 1998, s. 214).

Sv. Kliment použil cudziu, hoci slavizovanú podobu *peťikostii*, čiže ide o grécizmus v staroslovienčine, hoci staroslovienčina má vlastné pomenovanie, a to dokonca vo variantoch: *peťidesętnica* i *peťdesętnica* (porov. Bončev II, 2012, s. 113). Podobne, s gréckym základom, sa dodnes pomenúva aj špeciálna bohoslužobná kniha pravoslávnej cirkvi, ktorá má dva cirkevnoslovanské názvy: 1. *Triod' cvietnaja* (ako pendant k *Triod' postnaja*) a 2. *Pentikostarion sijest' Pjatdesjatnica* (porov. napr. vydanie Moskovského patriarchátu r. 1992). Táto kniha obsahuje texty bohoslužieb od Svätej a veľkej nedele Paschy po Sobotu Päťdesiatnice. V spomínanom vydaní sa aj sám sviatok Zostúpenia Svätého Ducha pomenúva s grécizmom: *Nedelja svjatyja Pentikóstii*, hoci sú k dispozícii názvy *Päťdesiatnica* aj *Zostúpenie Svätého Ducha*. Ale hneď v prvej stichire, teda v samom bohoslužobnom texte, na malej večerni v sobotu sa vyslovene uvádza onen sviatok v slovienskej podobe, a to aj pokiaľ ide o základ slova: *Pjatdesjätnicu prázdnuiṃb...* Možno teda usúdiť, že v teologickej terminológii sa v tomto, ale aj v iných prípadoch viac uplatňovali grécizmy, kým v bohoslužobných textoch určených pre ľud sa dôslednejšie hľadali staroslovienske výrazové prostriedky. Výnimočnosťou v tomto poučení je to, že za nadpisom sa zachovala výzva k predsedajúcemu slúžiteľovi, ktorá býva podľa rubrik určená pre diakona alebo čteca (lektora), aby si ňou vypýtal požehnanie pred čítaním. Zaujímavé je, že je tu zdvojené oslovenie predsedajúceho: tak *pane*, ako aj *otče*. Redundancia mohla vzniknúť neskôr pri ručnom prepisovaní z nepozornosti pisateľa, a to práve preto, že ide o obligátny, triviálny fragment, často sa opakujúci v rozmanitých textoch. Nie je pravdepodobné, že by do prvopisu svojho poučenia

vpísal túto vetu sám autor Kliment. Písaná forma jeho reči v prvopise bola prípravou na živý prednes. Až neskôr sa pre jeho autoritu text začal šíriť ako vhodný na príslušný sviatok, pravdepodobne ako prológ na rannej bohoslužbe.

V prvej časti výkladu postupuje chronologicky od raja až po zostúpenie Svätého Ducha: *na päťdesiaty deň v dnešný sviatok zosla Svätého Ducha*. Spásne udalosti vkladá do deja, pričom parafrázuje evanjeliové texty (Jn 20,17; Jn 16,7; Jn 14,16 a Lk 24, 49 – 51, no najmä Lukášovo podanie podľa Sk 2, 1 – 11). Aj v tomto výklade pri pomenovaní Svätého Ducha biblickým výrazom používa ako termín grécizmus *Paraklét*, no hneď ho parafrázuje domácim výrazom *Utešiteľ*.

Kým názov sviatku *Zostúpenie Svätého Ducha* možno uviesť do súvisu s bezprostrednou udalosťou v novozákonnom podaní, názov *Pentekostia* zasahuje hlbšie do starozákonnej tradície. Päťdesiatnica označuje sedem týždňov, vyúsťujúcich do Sviatku týždňov na päťdesiaty deň. Je to symbol plnosti a hojnosti. Ale je tu aj Päťdesiaty rok (Lv 25, 10 – 11), ktorý je časom milosti. Číslo 50 je symbolom odpustenia vín, pričom podľa predpisu sa mali odpustiť aj dlhy a otroci židovského pôvodu mali byť prepustení na slobodu (porov. Varšo, M., 1998, s. 213 – 214). Práve v tejto súvislosti môžeme hľadať príčinu, prečo Kliment tematizuje *obrátene a pokánie* a prosbu o *odpustenie hriechov*.

V tomto Klimentovom poučení sa Svätý Duch pertraktuje ako Božská osoba zoslaná, ale aj prichodiaca a prijatá (najprv apoštolmi). Ide o udalosť v historickom čase, nie o predvečné vychádzanie Svätého Ducha z Otca. Východ aj pri opise tejto udalosti, do ktorého zapadá aj pomenovanie sviatku, uprednostňuje výraz *sošestvije, zostúpenie* oproti západnému *zoslanie*, aby sa tak naznačila jeho aktivity ako (Božskej) osoby.

V doxologickom závere reči by sa očakávalo, že bude pomenovaná Trojica, aby zaznelo aj meno Svätého Ducha. Kliment však aplikoval kratšiu formu s vyslovením slávy Kristovi Ježišovi.

12 SLOVO O SVĀTEJ TROJICI A O STVORENÍ I O SÚDE, NAPÍSANÉ KLIMENTOM

Въ тѣ днь сѡ д. в стѣн трѣи н в тварѣ н о сѡдѣ

Повно ꙗ намѣ, браѣа, присно сѣнрающе въ цркви с любовно, чть н клананіе н хвалоу воздавати, въ трѣе собствѣе соушоу, срѣчь нпостасѣ, еже са н лица н состави могуць разоумѣти, н въ тѣ бо трѣ ежтео нераздѣльно еднною властню н силюу н въдѣржа вса н строа, еднна держава въ трѣ, еднно црство, еднно гство, еднна власт н поклонъ равенъ воздавае прино ѡ всаа тварн, бга же реки, мна, ѡца н сна н стго дха, ѡ него[н] „нмже вса быша“ н в соуществѣмъ быти, пребывають; того бга ѡца всемоу сдѣржателя, исповѣдаа нерожена н несотворена, несозданна, безначальна, бесконечна, бесмртна, превѣчна. ѡ него безначальна н безвременна, купнооро восна гѣ нашъ іу хс, свѣтъ ѡ свѣта, въ истиннын, ѡ ба истинна роженъ, а не створенъ прѣже всѣ вѣкѣ. Іако ре аплѣ, іако тѣмъ створн вѣкы, неизмѣненъ ѡ ѡца соущества, н чть н въразъ || н подобне ѡче, славою н честню спрестоленъ сы, іа ѡ него роженство нмѣа безвѣтно н безвременно н безъ есакого годѡ н днн.

Іако самъ ре: „Дзъ во ѡцн, а ѡцъ во мнѣ, н слава моа, слава ѡца моего ꙗ.“ Тѣ бо вса ѡ невытна въ бытне прнедошаса, бга же жнвотворащаго дха велчаш, нмже ре аплѣ: „Жнемъ н денжемса н есмь не въ трѣ бгы, раставааъ еднного ежтеа, но въ трѣе свершена нпостасѣ еднно ежтео исповѣдаю равнопртально.“ Не бѣ бо ннколн ѡцъ безъ сна, нн безъ стго дха, но купно ѡцъ, купно нснъ, ѡ него роженъ, купно н стын дхъ, нсходан ѡ ѡца, ѡжнеае же н дыханіе даа всакон вѣщн, доухновеннѣмъ бо жнван всѣ н раздѣлаа дары на властн протнеоу вѣрѣ комужо, іако хоцеть пребывающа выноу купно со слово во ѡчнхъ іадрѣ неѡстоупно. Тѣма бо оустрон ѡцъ внднмво тварѣ, іаже рече прркъ „Слово гннмъ нса оутверднша н дхомъ оустъ его вса снаа его.“

Требезначальнаго того ежтеа пресвершена сна несоставна нпостасн, ѡца прмдрость, невнмн мнръ ѡ своего соущества бесплотна сна свѣтлостню оукрашъ, ставъ слоужителя, оустрон въторна первомоу свѣтоу н на тѣ || почнеаю, трѣстѣмн гласы хвалнм ꙗ присно. ѡ тѣ же бѣ едннъ земномоу чнноу стронтель поставаеъ бгомъ, нже гордынею своею н оумомъ злымъ превознесса, рече: „Поставлю пртѣз свои на влаацѣ н боудоу подобенъ вышнему.“ Н того радн нзверженъ ꙗ ѡ сана своего н свѣтлостн лншнса, бѣ тмѣ начальникъ. Н со ѡстоупнымъ с нн аглаы н своего вакаы ѡстоупше, бѣсмн переменнша по свои нмъ злобѣ.

Пото пакы въ внднмоу тварѣ мнра сего восхотѣ створнтн, іакоже стое писанне послоужествоуетъ, гла, іа исперѣа створн въ небо н зѣлю, но невнма н неоутворена бѣша. Н ре бѣ: „Да боутѣ свѣ, н бѣ свѣ. Н наре въ свѣ днь, а тмоу нарече ноцъ.“ Свѣтѡ вѣрошн прѣваго днн. Во вторын днь твердь створн, несем са нарекъ. Н поставн воды на нен прѣвышна, оунмъ ѡ водъныхъ составѣ, ѡ нн же сходаѣ дожовѣ, хлабен немна. Н по-

велѣ бѣ собратиса водѣ въ снѣ единѣ и ѡбнѣтн соушн. И наре бѣ соушоу землю, а составы водныя наре море.

Въ третій же днь повелѣ нзвѣстн нсѣ себе травоу свменнтоу, и скоты на роды, птнца и пресмыкающася по земан. Въ четвертый || днь створи бѣ свѣтла нманя, снцѣ и мцѣ и звѣзды, повелѣвъ нмъ снати во днн и въ ношн. Въ пятый днь повелѣ бѣ водамъ нзнестн нсѣ себе всако животно, рыбы же и птнца и гады. И въ шестын днь, въземъ бѣ ѡ землю перьсть, созда чѣка по побноу. И доушоу на лице его доушновенне жнео и бы чѣкѣ въ дшоу жнеоу. И наре нма емоу адамъ. И поставн его по собою яко царѣ земны вѣще, рекъ емб: „Товѣ да работаютъ свѣ и тма, снцѣ и мцѣ, земля и море, звѣрне и скотн, гадн и птнца, трон страхъ и трепетъ надо есѣмн да бoudеть.“ И насаднвъ бѣ породоу на вѣстоцѣхъ, възвѣде тоу чѣка и заповѣда емоу, гла: „Ѡ всего древа яждь; а ѡ сего древа не яднтя, ни прикасантеса емоу, да не оумрета.“

Вндѣвѣ же пронрынемн вѣсѣ чѣка тако любнма и почтена бгомъ, покоушн ѡ многымн лѣстѣмн превабнтн его и створнтн и престоупннка завнстню, еже створи. Вскочн въ змнѣ и възспнѣ са лочкавѣствомъ, възгладѣвъ золъ свѣтъ, незлобнен соущѣ нство, превабѣ нашн свѣзѣ, и ре: „Что вамъ заповѣда бѣ ѡбн, тн что.“ Внѣ же ре: „Ѡ сего тн ѡ сего древа яднтя, ре. А еже древо посредѣ райа, то то, ре, не прикасантаса и не възкоушантѣ его, || да не оумрета.“ Ѡвѣщавъ же днѣволъ, ре ен: „Нн, оубо не оумрета смртню, но пачѣ, аще възкоушнѣ ѡ него, то бoudетѣ яко и бѣ, разоумѣвающѣ добро и зло.“ Внѣ же, яко слабѣншн соушн и жьднж пачѣ ражагаема, змнѣвъ свѣтъ прнем'шн, прнстоупн ко древоу разоумномоу. И вндѣвѣшн красотоу въ зракъ его и възем'шн, снѣсть. Ѡ него дастъ и моужж своему съ собою. || ѡ възжнста, разоумѣста аене ѡ нага еста. Възатъ во са ѡ нѣа свѣтъ благодѣтннн. И разоумѣста ѡ нага еста и начастѣ лнстѣнѣ смоковьны творнтн сн прѣпоасанѣа.

И вблече ѡ бѣ въ рнзы кожены и нзнншоу ѡ конъ нз райа, смртню всоуднвъ, и ре адамоу: „Понѣ послуша гла жены твоѣа и прѣствпн заповѣдѣ моѣа, снѣдоста ѡ древа, ѡ него тн не велѣ ѡбн, то проклѣта земля да бoudѣ въ тродѣ твоѣн, тернынѣ и ѡстада прозѣбнеть тн, тн да въ потѣ анца твоего ѡсн хлѣвъ трон и смртню да оумрешн. И яко ѡ земля есн, въ землю пакы да ндешн.“ Ѡ толе бы тѣло се наше слазно и старостн повнннѣно, смртн же и тан и стрѣмѣ н нападѣемы печалн. лочкавннн тн бѣшн лѣстѣмн мерсканн бозн са нарнчающе, прннендѣннѣа твораша, вбо во снѣхъ, вбо явѣ. И тако советѣкоша || чѣка с поутн нстова, да яже емоу бѣ теарѣ в работѣ, створѣна бгомъ, то внѣ бгы прозва ѡ: слѣца и мца, и звѣзды, водѣ и огнь, всѣтннн польжоущнн гады. И емоу томоу поработнвса, нзнѣможе и паде яко мртѣв.

Не могѣ зрѣтн въ тоанко зло вѣпашаго, но поустн емоу на помощь и на нсцѣленѣ, законъ напнсавъ, и пррѣко давъ дара цѣлѣбнаго, и рекъ: „Не створнтѣ собѣ нногѣ, развѣн

мене, ни на неси, ни на земан, ни въ вода. Азъ бо есмь гъ въ ваши, нз небытна въ бытїе створен вса и даиа дыханіе есѣмъ. Славы мояа оубо нномуу не да, ни нзволениі мой дѣло неприазнины. Но ни смни оубо словеса, ни ннѣми ващѣши и того не возмогоша прѣци, ни законодавецъ Моисн, ни ннз ннкоторыи ѿ патриархъ возденнгоути чѣка ко нщѣленію, мнозини стръми соуща оуизвѣна, и ѿ вбоуморѣна лежаща, да се тѣвнїе.

Самъ мѣрдын чѣкоаквецъ, сынъ гъ въ нашъ, не могъ зрѣти созданиа своего, злымъ въсомъ повннуевише и теми годавлѣми, аѣне оустрон вса шедротамн своимн на нзбавленїе наше. И преклонивъ несеа, снаде іако и дождь, провѣрзобанын дрѣвѣ Гедевиноу роуномъ. Слово непорочныа двы и прѣтына, не ѿ плоти, ни ѿ крове заченъ са, но есѣсѣмнѣно и безначално, родство нмѣа ѿ ѿца, безъ мѣре на неси прѣже, въторое же родство нензгланно на ра прнѣмлетъ есѣмече ѿ двы прѣтына, безъ ѿца на земан. Не нщи оубо емоу на неси мѣрь, безначаленъ бо іе ѿ ѿца, ни на земан емоу нщи ѿца, нензрѣчно бо зачатїе его. Слово бо сы ежнїе во нпостасн своен волею плоть бы. И всаіса въ ны и бы въкоупе соугубъ іество, въ и чакъ. Не възвгноуша бо са прѣстоупленїе въ тѣвнїн лежаща челоуѣка, но іако и рнзюу на са възвѣтїе плоть чѣчѣ и вѣтвомъ вѣвновнѣз баню бытнскою, снрѣчь стымъ крщеннѣ ымывати повеаѣ стртн дшѣвнныа. И ннѣж хрнзїюу помазала стртн наша, нѣныа снаы позва, рекъ: „Рѣунтѣ со мною іако вѣрѣтъ нзвгыбъшее мн вѣвѣча прѣстоупленнѣ.“

Такого мѣрдаго вѣкоу и бга нмѣаѣ, вратїе, потшн са добрымн дѣлы оугодны емоу іавнтнса. Не рѣуетъ бо са ѿ паденнн грѣховнѣмъ, но ѿ покаіанн нашѣмъ веселнтса. Тѣмъ же не таи оубо прѣгрѣшенн нашн, но нсповѣдающе іа, нщѣленнѣмъ ѿ ба прнѣмлемъ. Ре бо самъ: „Не требуютъ здравнїи врачѣ, но болащн, тѣмъ же не прндо прнзвати праведннкы, но грѣшннкы на покаіаннѣ.“ Воле, вратїе, врачъ нѣны позываетъ ны, врачѣство || створѣ стое крщенїе! и поканнѣмн слезамн ымывала собаазны наша. Да не потаи оубо вѣредѣз, снрѣчь грѣхъ нашн, ни с ннмн оумнраѣ, іаже вса въ вѣсть. Очн бо ежнн тѣмамн тѣмы свѣтаѣншн слнца. А како ан хошѣшн того тантн, его же дрѣухновннѣ и зракъ въ тебѣ іе. Да аще жъ зде танмъ, то непѣшнмо ан тамо оутантн ю. И зде же іавѣтса дѣла наша и словеса и помышленнїа. А на страшнѣмъ соуднщн, ндѣже всн назн прѣвѣтанѣ, бгати и оубозн, рабн и свѣбоднн, црне и снабнн, протнѣмъ дѣлоомъ кождо прнѣмлюще, ан цѣтѣво, ан всоужѣннѣ. Іако бо соуть ѿрадин грѣсн, тако ѿрадинѣнша моуы тамо. Іакоже стое нпсанїе оучнт ны, гла, ннака са мочѣть блѣуднщн, а дрѣругое іако прѣблѣуднщн. Прѣблѣуднщн же соуть мнозѣмъ жентѣвамъ прнѣтѣпнщн и вѣс покаіаннїа оумнрающе. Ннако пакы татнѣ, а дрѣругое іако раззоннщн и пннѣнщн. Тоу бо оуже не боудѣтъ помощн ни ѿцѣ сноу, ни братъ вратоу, ни рабъ гноу.

Но аще боудѣмъ зде покаіаннса, нан мѣтына створанн нщн, нан страннны въвѣан въ домы своа, то веселн прѣстанѣ вѣдѣсноуж прѣла ежнїа, възнрающе нензрѣчнѣныа радостн, іаже сн зде прнвѣрѣтъше покаіаннѣ, мѣтыноу. Покаіаннѣ бо іе свѣтнабннкѣз дшн, то бо дасть

НАМЪ БЪ || НА НЦЪЛЕНІЯ ДШЕВНЫ ВРЕДОМЪ. ТЪ БО РАЗБОНИКОУ ѠВЕРЪЗЕ ХЪ ПОРОДЪ, МАЛА СЛОВЕСА РЕКШОУ ТОКМО: „ПОМАН МА, ГИ, ВО ЦРТЕН ТВОЕ.“ ТЪМЪ БЛОУДНЫМ СМЪ ПРНТАТЬ БЫ, ВОЗПНЪЗЪ КЪ БОУ: „ѠЧЕ, СОГРЪШЪН НА НБО ПРЪ ТОВОЮ. ОУЖЕ НЕСМЪ ДОСТОИИЪ НАРЪЩЕН СМЪ ТВОИ, ПРЕСТОУПНЪЗЪ ТВОЯ ВСАЕННА, НО СТВОРН МА ІА ЕДНОГО Ѡ НАМНИ ТВОИ“. ТЪ БЛОУНИЦА ПРОСВЕТН ИМЫЕАТН НОЗЕ ІСОВЕ Н ВАСЫ СВОИИИ УТНІАЮШН. ТЪМЪ МЪЗДОИМЕЦЪ ПРНТАТЬ БЫ, ИЖЕ ВО ЦРКВН СТОАШЕ, НЕ СМЪАШЕ НА НБО ОЧНО ВОЗВЕСТИ, НО ВНАШЕ ВЪ ПЕРЪСН, ГЛА: „БЖЕ, ПРОСТН МА Ѡ ГРЪ МОИ.“

ТЪМНЖЕ СЛОВЕСЫ ДОЛЖИИ ЕСМЫ Н МЫ, БРАТІЕ, ВОЗПНТИ КЪ БОУ НЕПРЕСТАИНО, СЛЕЗАМИ ИМЫЕАЮШЕ ГРЪХЫ СВОИ, ПОСТО ДША Н ТЕЛЕСА УЧНШАЮШЕ, МАТЪИНОЮ Н МАТЪЕЮ ДШЕВНЫЯ СВЪЩА ВЪЖИГАЮШЕ. ІАКО РЕ ГЪ: „БОУДОУТЬ ЧРЕСА ВАША ПРЕПОСАНА Н СВЕТНАИИЦИ ВАШН ГОРАШЕ, СИРЪЧЪ ДОБРАІА ДЪЛА, БОУДЕТЕ ОУВО ПОВНИ ДОБРИ РАБОМЪ, ИЖЕ ЖДЪТЬ ДО ПОЛУОНОЦИ, НЕОУСЫПАЮШЕ ДО КОУРОГАШЕНІА ГНА СВОЕГО, КОГДА ПРНДЕТЬ С ВРАКА ЖЕ. БАЖЕНН БО, РЕ ГЪ, СЪТЬ РАВН ТИ, ІАЖЕ ПРНШЕ ГЪ, ВЪРАЩЕТЪ ТЕОРАШЕ ПОВЕЛЕНІЕ ЕГО. АШЕ АН, РЕ, ЗАЫН РАВЪ ВО СРЦН СВОЕ НОУДАНТЕ МОИ ГЪ ПРНТИ, ТИ НАЧНЕТЪ ПНТИ Н ОУПНЕВАТИ. ПРНДЕТЬ ГЪ ЕГО ВЪ ДНЬ, ЕГОЖЕ НЕ || ОУВЪДЪ, Н ВЪ ЧА, ЕГОЖЕ НЕ РАЗОУМЪ, Н АШЕ ВЪРАЩЕТЪ Е НЕГОТОВА, АБНЕ ЕМЪ Н, РАСТАШЕТЪ Н ПОУМА Н ЧАСТЬ ЕГО ПОВЕРЪЖЕТЪ С АНЦЕМЪРН ЗЕМНЫИ. ТОУ БОУДЕТЬ, РЕЧЕ ГЪ, ПЛАЧЪ Н СКРЕЖЕТЪ ЗОУВО. СОУТЬ ЖЕ ОУВО Н НИЧЕ МНОЗИИ АКОМЪСТВОМЪ УМРАЧЕНІИ, НЕ ВОЗДЕРЪЖАШЕ НИ Ѡ ЧЕІСЖЕ, НО ГЛЕТЪ: „ТО ПОЧТО МИ ДАЛЪ БЪ БГАТЬСТВО ПО ВЪЗНАЮ, ДА ЕГО НЕ ПНИ, НИ ІАМЪ.“ НО ТЪМЪ РЕМЪ: „ДАЛЪ ТИ ІЕ БЪ ДА ХВАЛОУ ЕМОУ ВОЗДАЕМЪ, ТИ ДА СТРОИШН Е ДОБРЪ, А НЕ СКОТЪСКИ ВЪ НЕ ЖИВЕШН, ОУПНЕВАЮСА Н НЕПОВНАІА ТЕОРА, НО ДА КОРЪМШН НИМЪ АЛЪЧЮШАІА, ЖАДЪЗНЫА, НАГЫА, СТРАНЬНЫА, СИРЪА. ТЕХЪ БО РАДН ДАНО ТИ БЫ, А НЕ СОВОЮ Е ПРИВЕРЪТЕ. ТЪМЪ ЖЕ СВОЕГО ЕМОУ ДАЖЕ, ДА ТЪМЪ ПОЛЬЗА БОУДЕТЬ. ЕЖЕ БО ТЪМЪ ТВОРИТЕ, РЕ ГЪ, ТО МИЧЕ ТВОРИТЕ. ТО БО ІЕ ІАКО СКРЫТИЕ ЗДЕ, ЕЖЕ ТЪМЪ ДАТИ, ИГДЕЖЕ ТО НИ ЧЕРВЕНЕ, НИ МОЛНЕ ІАДАТЬ, НИ ТАТНЕ КРАДОУТЬ. НО ВНАМО СОУГЖЕВО ВЪРАЩЕ НЕТАВЪИНО Н ВЪ ВЪКЫ ПРЕБОУДОУШЕ. ІАЖЕ РЕЧЕ: „НЕ ПОВН ЖЕ СА ОУВО НЕВЕРЪНЫИМЪ, ГЛЮЩН: „ТО ПОЧТО ИМЪ ТАКО ТЕОРА.“ ТИ БЛОГОДАТЬ ІЕ Н ДОБРЪ ЖИВЕТЪ, ТО КАА ТОВЕ ТЪМЪ ЕСТЬ. КОЖО БО ПОЖНЕТЪ, ЕЖЕ ВОСНАВЪ. ТОГОЖЕ ОУВО, ЖИНОУЩАГО ЗДЕ ЗАВЪ, ЖДЕТЬ БЪ ВЪРАЩЕНІА ЕМОУ Н ПОКАНИА. ДА АШЕ БЕЗ НЕГО ОУМРЕТЬ, ТО ВНАМО ПРИИМЕТЪ МОУКОУ ВЪЧНОУЖ ПРОТНВОУ || ДЪЛОМЪ СВОИ. НО ТЫ ПРАВА ТЕОРН ТЕЧЕНІА НОГАМА СВОИМА, ДА ВОЗМОЖЕШН ОУБЪЖАТИ ВСЕХЪ ЗАВЪ, ПОСЛОУШАТИ ОУВО БА, ЧТО ТИ ВЪ ЗАКОНЕ НАПИСАВЪ, ПОВЕАНТЬ ТВОРНТИ Н ХРАНИТИ, РЕ: „НЕ ОУВНИ, НЕ ОУСКРАДН, НЕ ПРЕЛОБЫСТВОРН, НЕ АЖИ, ПОСЛОУ БОУДН, ЧТИ ѠЦА СВОЕ Н МТЪРЬ. ТИ ВОЗАЮЕН БАНЖНАГО СІ ІА САМЪ СА.“ БАНЖНИИ ЖЕ ІЕ ВСАКЪ ПРАВЕВЪРЕНЪ НАИ ВСАКЪ ТОГОЖЕ КЪТЕВА СЫ. ІАКОЖЕ ГЪ РЕЧЕ: „ВСАКОМУ ПРОСАЩЕМЪ ОУ ТЕБЕ, ДАН, Н ХОТАЩАГО ОУ ТЕБЕ ЗАІАТИ, НЕ ѠВРАЩАН, НО БОУДАНТЕ МАТНЕН, ІАЖЕ Н ѠЩЕ ВАШЕ НЕВЕНЫИ МЛЪЗЪ ІЕ.“

ТО ЧТО ІЕ ВЪ ТЪ ЗАПОВЕДЪ, ВРАЕ, ТАЖЫКО, ЕГОЖЕ НЕ МОМЪ СТВОРНТИ. НДЕЖЕ НЕ ПРОСИ ОУ НА НИЧЕІСЖЕ, НО РЕЧЕ: „ІАКО ХОЩЕТЕ ТАКО ТЕОРАТЬ ЕА ЧАЦН, ТОЖЕ Н ВЫ НИМЪ ТВОРИТЕ.“ ДА ІАКО Ѡ НА КОМОУЖО НЕ ЛЮБА ВЕНДА, НИ ПРН КАКОН ЖЕ ВЕЩН, НИ ТАТЪБА, ТО НИ ДРОУГОУ

теорите того. „Въ наже мѣроу мѣрите, ре гѣ, намѣритса вамъ“, снрѣ комуужо протнеоу дѣломъ. Темъ повннемса, брае, тѣшаше друу друуга къ чистотѣ н пощенню дѣховаю, да прѣтагнѣтъ въ мѣроу багтѣ злобою нашуу. Злоба бо, аще н мала бѣдетъ, то еванкою тагость нмать в себѣ. Да того ради соугочево добро стваран, егда что теорншн ба ра“, любо постъ, любо матѣна, любо покаананне, любо смнренне, любо || матеюу. „Мла же са, ре гѣ, не анхо ганте, іакоже поганнн.“ Се је анхоганіе, еже је оу бга прснтн ан канжна, ан сана еванкаго, ан врагомъ оудоленіа, ан бгтеа погвѣающаго. Евъ бо тѣхъ невѣрннн просать. Но проснте, ре, цртвенн бжнна н правды его, да та вса дадатса ба. Евств бо шцѣ вашѣ ненын, іако требоуете евъ сн. Слышавъ же ба нарицающа шца нѣнаго, повннне са оудоднаа створнте емоу, нмн же спобенша достоннн нарѣшнса спснн емоу покаанне н слезамн. Тѣ бо пріатъ дрѣвле блуоднын снъ уставиенне постѣ. Темъ бо вннцаютса грѣшн постомъ, смнреннѣмъ н чнстотою. Темъ бо возносите вонспрѣ на неса дшо н тѣло кротостно н любовно неанцемѣрно. Тема бо покрываетса множество грѣхъ нашн. Таковына бо бжнна оуста блжать, глаша: „Блженн смнренин дѣхомъ, іако тѣ је црство нѣное, блженн плачущѣ, блженн кротыцн, іако тн нѣве бжнн нарекоутса.“

Снн добрыа дѣтѣан слышавъше, брае, іаже нзресоша бжнна оуста, н таковына совѣ сны створнша, повнннемса н мы темъ дѣло оуповнтн, а не ѡпасти ѡ того снезѣста. Ннгеде же бо не блжнтѣ прѣывающн н пнѣнствѣе. Уво есакон злобѣе беспрестанн, но сны рожествоу нгнѣному нарѣтъ. Рѣ бо, червѣ во нхъ не || оумнраетѣ н вгнь не оугасаетѣ. Н пондѣтъ, рѣче, створьшен багаа, въ жнзнѣ вѣчноюу, а створьшен злаа, во вгнь вѣчнын. Да на кын оупѣхъ намъ хощетѣ быти, братіе, жнтнн сего временнаа сласть, еда іако сѣнь прѣходанте н іако вода мнмотѣка естѣ, егоже сз собою оумнрающе. Того, аще не радземъ хѣвѣ братнн, снрѣчѣ ннннмъ, то грѣ его въземъше с нн вознпнѣ, а ннѣмъ ннѣннѣ встанѣтъ. Клевѣтаа на ннскавѣшаго заѣ, гла: „Сен чакъ хыщенне собра, лѣзамн своннн, клеветамн, клатрамн, развоу.“ Се едннъ со грѣхы токѣмо втндетѣ, а заѣ вса встанѣтъ. Шцѣ бо не поможетъ сноу оумнрающоу, нн братъ братоу, нн мтн дщѣрн. Дѣтн встанѣтъ, братіа встанѣтъ друужнна, сверстннцн встанѣтъ, а дѣла еднна не встанѣтъ. Но поемъше дшоу, во оуготованное мѣсто поведаутѣ, ндѣже прѣывааетѣ, ждѣще вѣчнаго воскресеннн, егда прндѣтъ снъ бжнн во слаѣе своего бжтеа, соудантн хота жнѣѣ н мртѣѣ. Жнѣн же соутѣ праведннцн, тѣ дшо въ роучоу бжню соутѣ, н не нмать косноутнса нхъ моука. А мртѣѣна, мѣннтѣ, грѣшншн, нже жнтнн сего сластѣмн оудаѣвшн н повннннн моуцѣ створнша. Да того ради градѣтъ с несе, шбоннмъ хота воздатн || протнеоу дѣломъ. Прндѣтъ бо іако млоннн страшна, со славою ннзреченною прѣтекоюще прѣ ннмъ. Н абне ѡ страха его нѣво вострастетса, земля восколеблетѣ, звѣзды нспадоутѣ, безны нсакноутѣ, слнце помѣркнетѣ, луна прѣложнтса въ кровѣ, неса снютса въ сѣнтокъ, агган прѣтекоутѣ, страшны гламъ вопнюше н оуѣжжающе спашаа ѡ вѣка, праведнына н неправеднына. Н абне с трѣпетѣ ставнтѣ земля тѣло, іаково же кожо прнѣмъшн. Н взннде пакы каіажо дша во свон составѣ, грозно

требешоушии и не оузынтѣ кожо перьваго бгатыства, ни слоугы прѣстоища, но дѣла на быша
 точно вѣсаща, яко бремене тажька. И воупь горекъ ѿ всеѣ неходаща, кожо во возопнѣтъ, гла: „
 W, горѣ мнѣ, вканыномуу, како прельсти ма поустошныи внз свѣтъ, надеже хоудаго
 бгтва и злы похотн наслажѣса, лишнса вѣчныа славы. Се нннѣ соудом повнненз прѣстои и
 вгнѣнен мжцѣ, в нѣмъ же слыша[хъ] стѣна кингы, по вса дни чтомы, не емехъ. вѣры, но
 смѣяхъ са, гла: „Вканыныи, азъ ли хошоу оунни чадн всеа быти, но да са наслаждоу
 похотн вѣка сего.“ Нннѣ же они постннци и страньнопрннмьщи стоиатъ вѣсноую бга, ннзрѣ-
 ньныи вѣнщи оукрашаемн яко снѣгѣ боу. А азъ вканыныи лютеи моуцѣ прѣстои, не
 мнѣхъ || бо, яко вавелена нмоуѣ быти дѣла моя прѣ селнцѣмъ народомъ, нхъ нннѣ на вын
 възрають си всн и повнаа сн грѣшннкѣ глѣущи: Разълучнть ю аггъз прѣтневу дѣломъ
 нхъ, яко разлучатѣ пастырѣ вѣвца ѿ козаншь, и поставетѣ праведннкы вѣсноую бга, а
 грѣшннкы ѿшоуюа. Н рѣтъ црѣ соущи вѣсноуа его: „Прндѣте, блвеннн вца моего, прн-
 мете оуготованное ва цртене. Бы во в мнѣ все жнтне свое стажасте, алзчоще и жажжшн,
 наготову прнмающе, въ пѣснѣ и въ постѣ, и матынами веселашеса. Темъ нннѣ цртена
 наследнтеса. Алзченъ бо бѣ, и напнтасте ма, жаденъ — и напоисте ма, страненъ — прнд-
 сте ма, нагъ — вѣвсте ма.“ Тогда ѿвѣщяють емоу правѣннн, глѣуще: „Гн, когда вндѣ-
 хом та алзчна, нан жадна, нан нага и послуожнхо тн.“ Н ѿвѣщавъ црѣ, рѣ нмъ:
 „Понѣ створнсте темъ братѣ монмъ оубогымъ, то мнѣ створнсте.“

Тогда речеть соущнмъ ѿшоуж его: „Надѣте ѿ мене, проклатнн, надѣте ѿ мѣ, немтнвн
 во вгнѣ вѣчныи, оуготованыи днаволоу и аггавмъ его, понеже того въгодна створнсте
 во смѣсе и въ пннанствѣ, и не покаивашѣ, прѣбысте. Прнмете, яже оуготовасте по нзво-
 ленню вашемоу.“

Се слышашѣ, братне, коль || страшна и грозна моученна жать на, но понѣ ѿсеан востъ-
 пранемъ и оудѣржнмъ са ѿ зла, готовыа¹⁸¹ грѣхы исповѣдающе и кающеса нхъ, а не прѣ-
 тваряюще друугы. Слышасте бо, что прнмають нечтнвнн грѣшннн, нже не покаютса зде.
 Да человека ли са стыда, таншн грѣхы своя, брате, и с нмнн хоцешн въ смрътѣ нтн и
 по смрътн въ моужѣ вѣчноую, а бга са не стыдншн и не боншн, а чѣсѣз законѣ хоуда, нже
 словеса твоа и помышленна во даанн сдѣржнтѣ и прѣ бесчнсленыи аггавы и чакы вѣли-
 чнтн та нмать, и вѣчнѣн моуцѣ прѣдати прѣтневу дѣломъ. Но сннъ нрѣавы поганьскыа
 днаволоу ѿвергъшѣ, егоже не, оубыстрнмса на мать бжню, чнсташеса матынею и по-
 стомъ, и добрымъ дѣлы свѣща сн въжнгающе, да прѣвѣваемъ, выноу жадающе его, и да
 оуслышнмъ стын тон гла, глѣущъ: „Се женнхъ гудѣтъ, нздѣте во срѣтене,“ славаще
 его со щѣмъ, и сномъ и стымъ, дхмъ, нннѣ и прн и вѣ вѣкы вѣкомъ, аминъ.

12.1 Preklad

Patrí sa nám, bratia, vždy sa schádzať v cirkvi, aby sme s láskou vzdávali česť a poklonu a chválu jedinému božstvu, ktoré je v troch vlastnostiach čiže hypostázach, čím sa rozumejú osoby a podstata. A božstvo v týchto troch osobách je nerozdeliteľné. Jednou mocou a silou objíma a tvorí všetko. Jedno a to isté v troch, jedno kráľovstvo, jedno panstvo, jedna moc a jedna sila. Jediná česť a poklona rovnako sa vzdáva Otcu i Synu i Svätému Duchu od všetkého. Keď sa povie Boh, myslí sa Otec i Syn i Svätý Duch, od ktorého a skrze ktorého je všetko stvorené, majúč skutočné bytie. Vyznávame, že Boh Otec, ktorý všetko spravuje (udržiava), je nezrodený a nestvorený, neučinený, bez počiatku, nekonečný, nesmrteľný a prevečný. Z neho bezpočiatčne a mimo času pochádza jednorodný Pán náš Ježiš Kristus, svetlo zo svetla, pravý Boh z Boha pravého, zrodený, nie stvorený pred všetkými vekmi. Ako hovorí apoštol: Skrze neho (Boh) stvoril veky. Nezmeniac sa (v božskej prirodzenosti) je jednej podstaty s Otcom, hodnosťou je obraz a podoba Boha, slávou a ctou je spoluvládca s Otcom, lebo z neho pochádza jeho rodenie, predvečné, mimo času, bez akéhokoľvek roka či dňa, ako sám hovorí: „Ja som v Otcovi a Otec vo mne.“ A ďalej: „Moja sláva je sláva môjho Otca.“ Skrze neho bolo všetko privedené z nebytia do bytia.“ Rovnako velebíme ako Boha životodarného Ducha, o ktorom apoštol hovorí: „V ňom žijeme, hýbeme sa a sme.“ Nerozdeľujeme v troch bohov jedinú božstvo, ale vyznávame jediného Boha v troch dokonalých hypostázach, rovnako velebených a rovnako vládncich. Lebo nikdy nebol Otec bez Syna ani bez Svätého Ducha, no spolu sú Otec, spolu i Syn, z neho rodený, spolu i Svätý Duch, vychádzajúci z Otca, všetko oživujúci a dýchanie dávajúci všetkým veciam (všetkému stvorenstvu), on dýchaním oživuje všetko a svojou mocou rozdeľuje dary všetkým podľa viery ako chce, vždy nerozborne (nerozlučiteľne) prebývajúcí v jednote so Slovom v lone Otca. Lebo skrze nich Otec stvoril všetko viditeľné tvorstvo, ako hovoril prorok: „Pánovým slovom stvorené sú nebesá a všetok ich voj dychom jeho úst.“

Trojbezpočiatočné božstvo prezvrchovanou mocou nestvorenej hypostázy, Otcovej premúdrosti, stvorilo svojou podstatou neviditeľný svet, beztelesné sily, vyzdobené jasom, tak ustanovil druhých slúžiacich prvotnému svetlu. Na nich spočinul, neprestajne chválený trojsvätými hlasmi.

Ale jeden z tých, poverený Bohom na zostavenie pozemského rádu, pre svoju pýchu a zlý um sa vyvýšil a riekol: „Postavím si trón na oblakoch a budem podobný Najvyššiemu.“ Preto bol zvrhnutý zo svojej hodnosti a zbavený svetla stal sa náčelníkom temnoty. A s ním padli anjeli, ktorí sa odvrátili od svojho Pána, premenili sa na besov skrze svoju zlobu. Potom Boh chcel stvoriť ešte viditeľnú tvárnosť sveta, ako to Sväté písmo dosvedčuje: „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem. Zem však bola pustá a prázdna a tma bola nad priepaťou. I riekol Boh: „Bud' svetlo!“ a bolo svetlo. A Boh videl, že je svetlo dobré, a oddelil svetlo od tmy. A Boh nazval svetlo dňom a tmu nazval nocou. Svetlom zavŕšil prvý deň. A nastal večer a nastalo ráno, deň prvý. V druhý deň stvoril oblohu a nazval ju nebom. A postavil nad ňou najvrchnejšie vody, oddelené od vodných priehlbni, z ktorých padajú nebeské dažde do údolia. A nariadil Boh, aby sa voda zhromaždila na jednom mieste, aby sa tak ukázala súš. A nazval Boh súš zemou a vodné zhromaždište morom.

Na tretí deň prikázal zemi, aby vyhnala zo seba trávu a čo dáva semä, aj dobytok podľa druhu, vtáky a plazy, čo sa hýbu po zemi. Na štvrtý deň stvoril Boh nebeské svietelnice: slnce a mesiac a hviezdy. Prikázal im svietiť cez deň i v noci. Na piaty deň Boh prikázal vodám, aby zo seba vydali všetky živočíchy, ryby i vtáky a hady. A na šiesty deň vzal Boh prsť zo zeme, stvoril človeka na svoj obraz a podobu. I vdýchol na jeho tvár dych života a človek má živú dušu. A pomenoval ho Adam a postavil ho pod seba ako kráľa pre pozemské veci, hovoriac: „Nech ti slúži svetlo i tma, slnce i mesiac, zem i more, zvieratá i dobytok, hady i vtáky. Bázeň a chvenie pre tebou nech má všetko. I vysadil Boh záhradu na východe, voviedol tam človeka a prikázal mu, hovoriac toto: „Zo všetkých stromov jedzte, ale z tohto stromu nejedzte, ani sa ho nedotýkajte, aby ste neumreli.“ Keď prefikáný bes (diabol) videl človeka, milovaného a pocteného

od Boha, zo závidosti sa pokúsil mnohými lešťami zväbiť ho a urobiť z neho previnilca. To aj urobil. Vošiel do zmije, čo sa podvihla k uchu našej pramatky Evy, ktorá bola od prirodzenosti dobrá, a s podľosťou jej pošepol zľú radu, hovoriac: „Čože vám Boh zakázal jesť, čo?“ Ona povedala: „Z tohto i tamtoho stromu jedzte, no stromu v strede raja vám zakazujem dotýkať sa a jesť z neho, aby ste neumreli.“ Na to jej diabol povedal: „Vôbec nie, nezomriete smrťou, ale práve keď okúsate z neho, vtedy budete ako Boh a budete rozpoznávať dobro i zlo.“ Ona ako slabšie stvorenie a navyše žiadostivosťou rozpálená počúvla zmiju, pristúpila k stromu poznania a keď uvidela krásu jeho výzoru, vzala si a jedla. Dala z neho aj svojmu mužovi (aby jedol s ňou). A keď okúsili, hneď zbadali, že sú nahí, lebo bol od nich odňatý svit milosti. Ako pochopili, že sú nahí, začali si robiť zástery z figov(níkov)ých listov.

I obliekol ich Boh do kožených šiat a vyhnal ich von z raja a odsúdil ich na smrteľných i povedal Adamovi: „Pretože si počúvol hlas svojej ženy a prestúpil si môj príkaz jedením zo stromu, z ktorého som ti nedovolil jesť, tak nech je prekliata zem, na ktorej budeš pracovať. Nech ti rodí trnie a bodľacie. V pote tváre svojej jesť budeš svoj chlieb a napokon umrieš. Keďže zo zeme pochodíš, tak do zeme sa navrátiš.“ Odvtedy sa naše telo poddáva slzám a starostiam, musí zomrieť, rozložiť sa a trpí. Taktiež napádajú človeka zlí diabli (besovia) s mrzkými pokušeniami. Menujú sa bohmi a robia príznaky buď v snoch alebo v bdení. A takto odkláňajú človeka od pravej cesty, aby to, čo bolo stvorené Bohom, nech slúži, nazýval bohmi: slnce i mesiac, hviezdy, vodu i oheň, dokonca aj plaziaceho sa hada. Keď sa toto všetko stane, oslabne a padne ako mŕtvy, nemôže cítiť.

Zmiloval sa však Pán a náš Boh, nemohol sa pozeráť na zlý úpadok, nuž poslal mu na pomoc a uzdravenie prorokom napísaný a daný Zákon, uzdravujúci dar, a povedal: „Neurobíte si obraz mne podobný, lebo nieto iného boha okrem mňa ani na nebi, ani na zemi, ani vo vodách. Lebo ja som Pán Boh váš, z nebytia v bytie som všetko stvoril a dávam dýchanie všetkému stvoreniu. Preto svoju slávu nedávam inému, ani moje rozhodovanie skutkom (dieľam) zlého ducha (diabla).“ No nielen týmito slovami, ale aj skrze

iné, ešte dôležitejšie mohli proroci alebo zákonodarca Mojžiš alebo niekto iný spomedzi patriarchov povzbudiť človeka na uzdravenie, mnohými strasťami zjazveného a ležiaceho umoreného na smrť.

Sám milosrdný ľudomilný tento Pán Boh náš nemohol hľadieť na svoje stvorenie ponížené a dlávené zlým duchom (besom). Skoro pripravil vo svojej добрote všetko na naše vykúpenie. A priklonil nebesia a zišiel podobne ako dážď kedysi predobrazený pred Gedeonom na rúne. Slovo zostúpilo do lona nepoškvrnenej a prečistej Panny, počaté nie z tela a krvi, ale bezsemenné a bezpočiatkové rodenie majúť najprv na nebesiach z Otca bez matky, avšak druhé rodenie pre nás nevýslovne prijalo z prečistej Panny bez otca na zemi. Nehľadaj teda na nebesiach jeho matku, lebo (on) je bezpočiatkový z Otca, ani na zemi mu nehľadaj otca, lebo jeho počatie je nevýslovné. Lebo Boh Slovo vo svojej hypostáze chcelo sa stať telom. Prišiel medzi nás, stanúc sa dvojným (dvojakým) podľa prirodzenosti, zároveň Boh i človek. Boh sa neodvrátil od človeka podrobeného rozkladu, ale ľudské telo si obliekol ako šaty a obnovil ho božstvom v kúpeli znovuzrodenia čiže svätým krstom, prikázal omývať duševné bolesti (škvorny). A uzdravil naše bolesti (škvorny), pomažúc (ich) nebeskou krizmou i pozval nebeské sily, aby sa veselili, hovoriac: „Radujte sa so mnou, lebo som našiel svoje ovčiatko, zablúdené skrze prestúpenie (prikázaní).“

Keď máme takého milosrdného Vládcu a Boha, bratia, usilujme sa o dobré diela, aby sme sa mu ukázali v niečom dobrí. Lebo on sa neraduje z hriešneho pádu, ale teší sa z nášho pokánia. Preto nemusíme prikrývať naše hriechy, ale vyznajúc ich (v spovedi), prijmime od Boha ich očistenie. Veď on sám povedal: „Zdraví nepotrebujú lekára, ale chorí, preto som neprišiel pozvať spravodlivých, ale hriešnikov, aby sa kajali (na pokánie).“ Ach, bratia, Nebeský lekár nás pozýva, pripravil nám liek – svätý krst a slzami pokánia umýva naše prehrešenia. Preto teda viac nezatajujeme našu skazu čiže naše hriechy, aby sme v nich nezomreli. Boh ich všetky pozná, veď Božie oči sú desiatky tisícov ráz svetlejšie od slnka. Lebo ako by si chcel zatajiť niečo pred duchom a pohľadom, ktorý ťa preniká? A keď ich tu aj zatajíme, nemyslíme si, že ich zatajíme i tam, kde sa ukážu naše

skutky a slová a myšlienky! A na strašnom súde, na ktorom predstúpime všetci obnažení, bohatí i úbohí, otroci aj slobodní, cári (králi) a mocní (veľmoži), tam sa každému dostane podľa jeho skutkov buď kráľovstvo alebo odsúdenie. Keďže hriechy sú rozličné, tak sa tam rozlišujú aj muky (tresty), ako nás učí Sväté písmo, hovoriac (o nich). Ináč budú mučení bludári a ináč cudzoložníci. Cudzoložníci sú tí, čo sa spájajú s mnohými ženami a umierajú bez pokánia. Ináč potom zlodeji a ináč pijani. Tam už nepomôže ani otec synovi, ani brat bratovi, ani sluha pánovi.

No ak sa tu budeme kajať, alebo preukážeme milosrdenstvo biednym, alebo cudzincov prijmeme do svojho domu, vtedy veselí zastaneme napravo pri Božom prestole a uzrieme nevýslovnú radosť, ktorú sme si tu zaslúžili pokáním a milosrdenstvom. Lebo pokánie je svietnik duše. Boh nám ho dal na uzdravenie duševných zranení. Vďaka nemu Kristus otvoril raj zločincovi, keď povedal iba týchto pár slov: „Spomeň si na mňa, Pane, vo svojom kráľovstve!“ Ním bol prijatý aj bludný (márnotratný) syn, keď volal k Bohu: „Otče, zhrešil som pred nebom i pred tebou, už nie som hodný volať sa tvojím synom, lebo som prestúpil tvoje prikázania, no urob ma jedným z tvojich nádenníkov.“ Ním bola ospravedlnená aj hriešnica, keď slzami umyla Ježišove nohy a utrela ich vlasmi. Vďaka nemu bol prijatý mýtnik, ktorý stál v chráme, neodvážil sa podvihnúť oči k nebu, len sa bil do prs a vravel: „Bože, vyslobod' ma z mojich hriechov.“

Podobnými slovami, bratia, máme aj my neprestajne volať k Bohu, slzami omývať svoje hriechy, pôstom duše a telá očisťovať, milosrdenstvom a modlitbou zapalovať svetlá v duši, lebo Pán povedal: „Majte svoje bedrá opášané a lampy zažaté,“ čo značí dobré skutky. Buďte teda podobní dobrým sluhom, ktorí očakávali svojho pána do polnoci a nezaspali do spevu kohúta, kým sa nevráti zo svadby. Blažení sú, hovorí Pán, tí služobníci, ktorých Pán pri svojom návrate nájde pri plnení jeho prikazov. Keď si však zlý sluha hovorí v srdci svojom „Môj pán ešte skoro nepríde“, začne piť a opíjať sa. Jeho pán však prišiel v deň, keď to nečakal, a v hodinu, ktorú nepoznal. A keď ho nájde nepripraveného, najprv pokynie, aby ho zbili,

a odvrhne ho na údel s pozemskými pokrytcami. Tam bude, hovorí Pán, plač a škrípanie zubov.

Sú ešte aj dnes mnohí, omráčení lakomstvom, ktorí sa neštítia ničoho a vravia: „Boh je milostivý a mi odpustí. Tak prečo mi Boh dal bohatú úrodu, vari aby som nepil a nejedol?“ Týmto odpovedáme: „Boh ti bol dal, aby si mu vzdával chválu a aby si ju používal správne, a nie aby si žil prízemne (ako dobytok), opíjajúc sa a robiac neprístojnosti, ale aby si nakrmil hladujúcich, smädných, nahých, cudzincov i siroty. Pre týchto ti bolo dané, a nie aby si si ho prisvojil pre seba. Keď rozdávaš zo svojho, máš zásluhu. Lebo čo ste im urobili, mne ste urobili, hovorí Pán.“ Veru toto je poklad v nebi, čo darujeme iným, kde ho červy a mole nezožerú a zlodeji neukradnú. No tam dvojmo nájdeme, trváce a zabezpečené naveky. Povedané je: Nepatrí sa ti byť pochybovačom, čo vraví: „Prečo niekto, čo koná zlo, má sa dobre, to ako je?“ Každý žne, čo zasial. Od toho, čo tu žije zle, Boh očakáva obrátenie a pokánie. No keď umrie bez neho, tak na onom svete dostane večné muky za svoje skutky. Avšak ty si nasmeruj svoje nohy na pravé cesty, aby si mohol ujsť pred všetkým zlom.

Poslúchaj teda, čo ti Boh v Zákone písuc prikazuje konať a získať, keď hovorí: „Nezabiješ, nepokradneš, nescudzoložíš, nepreriekneš krivé svedectvo, cti si otca i matku a miluj blížnych ako seba samých. Blížny je každý pravoverný alebo každý toho istého bytia (každý človek). Lebo Pán povedal: „Každému, kto ťa prosí, dáš, a kto si chce u teba požičať, neodmietaj! Ale buďte milosrdní, lebo aj váš nebeský Otec je milosrdný.

To, čo je v tých prikázaniach, bratia, je ťažké, to nemôžeme splniť. Ale (veď) Boh od nás nežiada nič, len hovorí: „To, čo chcete, aby vám ľudia robili, aj vy im robte.“ Áno, lebo ako každému jednému z nás nie je milá urážka, ani krádež akejkoľvek veci, tak ani druhému niečo také nečinite. „S akou mierou meriate,“ hovorí Pán, „takou sa nameria i vám,“ čiže aj keď proti niekomu konáme. Preto nástojčivo povzbudíme, bratia, jeden druhého k čistote a duchovnému posteniu, aby naša dobrota pritiahla väznených v zlobe. Lebo zloba, čo by aj malá bola, má v sebe veľkú ťarchu. Preto ty konaj dvojnásobné

dobro, keď chceš niečo robiť pre Boha: či je to pôst, či milosrdenstvo, či pokánie, či zmierenie, či modlitba. „A keď sa modlíte,“ hovorí Pán, „nehovorte zbytočne ako pohania.“ Toto je zbytočné hovorenie: keď od Boha žiadame kniežacie alebo iné vysoké hodnosti, alebo uponíženie nepriateľa, alebo pominuteľné bohatstvo. Všetko toto si vyprosujú neveriaci. „No vy,“ hovorí Pán, „žiadajte si Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a všetko ostatné sa vám pridá, lebo váš nebeský Otec vie, že všetko toto potrebujete.“

Počúvame, že Boh sa nazýva Otec nebeský, nuž sa usilujme správne konať tak, aby sme sa zaslúžene menovali spasenými pokáním, slzami a pôstom. Veď takto kedysi dosiahol bludný syn odpustenie. Lebo hriechy sa očisťujú pôstom, zmierením a čistotou. Nimi sa telo i duša vznáša hore na nebesia v miernosti a úprimnou láskou, lebo nimi sa zakrýva množstvo našich hriechov. Božie ústa takých (ľudí) oblažujú, hovoriac: „Blažení chudobní v duchu, lebo ich je nebeské kráľovstvo, blažení krotkí, lebo tí sa volajú Boží synovia.“

Keď sme počuli o týchto čnostiach, bratia, ktoré vyšli z Božích úst a pre ktoré sa z mnohých stali synovia, usilujme sa byť v skutkoch ako oni a neodpadnime pre zlobu z tohto synovského stavu. Nikdy sa (Boh) neteší z tých, čo prebývajú v pijanstve a vo všetkom zlom, no takých nazval rodom pekelným. On povedal: Ich červ neumiera a oheň nezhasína. A tí, čo konali dobro, pôjdu do večného života, ale zlí do večného ohňa. Nuž, na aký úžitok, bratia, nám môže byť pôžitok z dočasnej slasti, ktorý zmizne ako dym a prechádza sa ako tieň a ako voda odtečie? Keď umrieme, nebudeme si môcť so sebou odniesť nič, ak sme nerozdávali Kristovým bratom, čiže chudobným, ale odnesieme si hore hriech a majetok ostane druhým. Obvinenie toho, kto ho zle nadobudol, znie: „tento človek chytráctvom zhromažďuje, prostredníctvom lži, cez ohováranie, cez (krivé) prísahy, cez lúpeže.“ Hľa, tento odíde sám iba s hriechmi a tu ostane všetko, čo nazhromažďoval. Tam nepomôže otec svojmu zomretému synovi, ani brat bratovi, ani matka dcére. Deti ostanú, bratia ostanú, priatelia a vrstovníci ostanú, ale skutky jediné neostanú. Tie pojmu dušu a povedú ju na pripravené miesto, kde bude očakávať večné vzkriesenie, kým nepríde Boží Syn v sláve svojho božstva sú-

diť živých i mŕtvych. Živí sú spravodliví, ich duše sú v Božích rukách, preto utrpenie sa ich nemôže dotknúť. Ale mŕtvymi sa mienia hriešnici, ktorí sa týmto žitím zadúšali v slastiach, a tak si zaslúžili trest. Veru, preto prišiel z nebies (Pán), aby obidvom udelil (, čo im patrí) podľa (ich) skutkov.

On príde ako strašný blesk a v nevýslovnej sláve, predchádzať ho budú beztelesné rády (anjelské zbory). Vtedy sa zo strachu pred ním zatrasie nebo, zem sa rozkolíše, hviezdy budú padať, vodné priehlbne vyschnú, slnce potemnie, luna sa premení na krv, nebesia sa zvinú ako zvitok. Anjeli ho budú predchádzať a kričať mocným hlasom, aby zobudili od vekov spiacich spravodlivých a nespravodlivých. A potom predstúpi každá duša v svojom stave hrozne sa chvejúc a nik neuzrie svoje niekdajšie bohatstvo, ani sluhovia ho nebudú obklopovať, iba samy skutky, visiace na ich šijach ako ťažké bremená, mučivé vzdychanie budú zo seba vydávať. A každý bude hlasno volať: „Ó, beda mne hriešnemu! Ako len ma preštil onen pustošivý svet, kde som si užíval márne bohatstvo a chlípne slasti, pripraviac sa o večnú slávu. Hľa, teraz musím predstúpiť pred súd, aby som bol trestaný ohňom, o ktorom som počul zo svätých kníh, čítaných každý deň, no nemal som vieru, ale vysmieval som sa kajúcnikom, hovoriac: „Či ja mám byť lepší ako títo ľudia? Chcem si užívať (dosýta) slasti tohto veku.“ Teraz tí, čo sa postili a prijímali biednych cudzincov, stoja po pravici Boha ozdobení nevýslovnými vencami ako Boží synovia, ale ja, nekajúcnik, stojím tu odsúdený na ľúte muky. Nemyslel som, že moje skutky budú odhalené pred toľkým národom (ľudom), čo mi teraz hľadí na šiju.“

Kým hriešnici a tí, čo sú s nimi, budú rozprávať, oddelí ich anjel podľa ich skutkov, ako pastier oddeľuje ovce od capov, a postaví spravodlivých po pravici Boha a hriešnikov zľava. A povie Cár tým, čo sú po pravici: „Podte, požehnaní môjho Otca, zaujmite cárstvo, pripravené pre vás, lebo vy ste pre mňa viedli celý život ako hladní a smädní, znášali ste nahotu, so spevmi a v pôstoch a s milosrdenstvom ste sa radovali. Preto sa teraz so mnou tešte v nebeskom kráľovstve. Lebo som bol hladný a nakrmili ste ma, smädný som bol a napojili ste ma, pocestný som bol a prijali ste ma, nahý som bol

a odeli ste ma.“ Vtedy mu odpovedia spravodliví, hovoriac: „Pane, kedy sme ťa videli hladného alebo smädného alebo nahého a poslúžili sme ti?“ A Cár im dá odpoveď: „Veru hovorím vám, čokoľvek ste urobili mojim biednym bratom, mne ste urobili.“ Potom povie tým, čo budú na ľavej strane: „Chodte odo mňa, nemilosrdní, do večného ohňa, pripraveného pre diabla a jeho anjelov, lebo vy ste konali to, čo sa jemu páči, zabíjali ste čas rehotom a pijanstvom, no nečinili ste pokánie. Vezmite si to, čo ste si v slobodnej vôli pripravili.“

Hľa, počuli ste, bratia, aké strašné a hrozné muky nás čakajú, ale aspoň odteraz zanechajme a zdržme sa zlých činov, hriechy vyznajme a kajajme sa pre ne a nech nepribúdajú ďalšie (a viac už nehrešme). Veď ste počuli, čo čaká nečestných a hriešnikov, ktorí sa tu nekajajú. Či vari pre hanbu pred ľuďmi, bratku, zatajuješ hriechy a chceš s nimi odísť aj na smrť a po smrti do večného trápenia? A pred Bohom sa nehanbíš a nebojíš, keď chodíš proti zákonu toho, ktorý v dlani drží tvoje slová i myšlienky? A že ťa odhalí pred bezpočetnými anjelmi a ľuďmi a že ťa vydá do večných múk za tvoje skutky?

Nuž teda vyvrhnime tieto pohanské mravy na diabla, ktorému patria, rýchlo sa obráťme na Božiu milosť, nech sa deň po deň očisťujeme milosrdenstvom, pôstom a dobrými skutkami. Tak aby sme si zapálili svetlo, aby sme vždy boli v očakávaní (na neho) a aby sme počuli jeho svätý hlas, ktorý znie: Hľa, Ženích prichádza, vyjdite mu v ústrety, oslavujúc ho s Otcom i so Svätým Duchom teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

12.2 Komentár

Poučenie obsahuje tri relatívne samostatné témy, ktoré uvádza do súvisu: Trojica (dogmatické objasnenie), stvorenie (vrátane pádu anjelov) a súd (morálnoteologická a pastoračná rozprava). Text objavil N. Tunický, jestvuje 9 jeho prepisov (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 167). Normalizovaný prepis textu je v diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 639 – 644.

Názov, predznamenávajúci tri témy, naznačuje výnimočný rozsah textu, takže podľa počtu jeho strán by bolo možné rozdeliť ho do troch samostatných rečí. Text je náročný na percepciu aj z obsahovej stránky, keďže obsahuje množstvo dogmatickej argumentácie a biblických alúzií. Napriek tomu, že v ňom prevláda teoretická dogmatická dikcia, autor sa usiluje zachovať aj kerygmatického a pastoračného ducha reči. Robí to napr. upozornením poslucháča v jednotnom čísle akoby v dialógu s ním: *Nehľadaj teda na nebesiach... matku... ani na zemi mu nehľadaj otca*. Alebo komentuje postoj *omráčených lakomstvom*, pričom využíva ich otázku s komunikatívnou funkciou rozhorčenia a obrany, zase v jednotnom čísle: *Tak prečo mi Boh dal bohatú úrodu, vari aby som nejedol a nepil?* V modelovej situácii rečník ukazuje na jednotlivca, uplatňuje tak rečnícku konkretizáciu. Takýto postup mu umožňuje dať lakomcovi odpoveď; tú ale zámerne formuluje v 1. osobe množného čísla: *odpovedáme*, aby sa afirmatívne k jeho názoru pripojili aj poslucháči ako aktéri v Božom zástoji.

Inde zase nastupuje maľovaná partia slovného obrazu. V súvislosti s témou zatajovania hriechov (v spovedi) predstavuje obraz *strašného súdu*. Na Východe je známa aj rovnomenná ikona. Kliment tu podáva obraz utvorený zo slov, viac ráz pri tom využíva novozákonné alúzie, najmä Pavlove listy (2 Rim 2,6; 2 Tim 4,14; Heb 4,13; 1 Kor 6,9; Heb 13,4; 1 Kor 6,10). Spomínanú tému o zatajovaní hriechov uvádza aj priamymi rečníckymi otázkami zameranými na poslucháča ako jednotlivca a oslovuje ho priateľsky *bratku*. Touto konkretizáciou sa usiluje pohnúť svedomie poslucháčov: *Či vari pre hanbu pred ľuďmi, bratku, zatajuješ hriechy...? A pred Bohom sa nehanbíš a nebojíš?* Atď.

Percepčne najnáročnejšie sú odborné dogmatické sentencie o Trojici na začiatku reči. V ďalších častiach nastupuje uvoľnenejšia narácia, no napriek tomu sa text z hľadiska celku ukazuje ako intencionálne písaný.

Pri preklade do slovenčiny sa vyskytli náročnejšie staroslovienske výrazy, napr. *ravnnočbŕstbno* a *ravnnopriestolbno*. Prvá časť *ravnno* je „rovnako“, alebo aj „spolu“. Ostatné dve časti možno doplniť z potenciálu slovenčiny: *čestne* (k *čestný* a *česť*) a *pre stolne* (k *pre stolný* a *pre stol*), pričom v tomto druhom prípade ide o pomenovanie *trónu*, na ktorom Božské osoby rovnako/spolu vládnu. Aj keby sme utvorili doslovné kalkované kompozitá podľa staroslovienskeho modelu, neboli by zrozumiteľné, preto sa obsah výpovede musel vtisnúť do štylizácie *slávou a ctou je spoluvládca s Otcom*.

Pri zmienke o stvorení diela štvrtého dňa podľa knihy Genezisy je použitý starosloviensky výraz *svietilie nebesňnej*, ktorý má doslovný preklad *nebeské svietidlá*. Pre súčasného čitateľa takýto výraz vyznieva ako netypický, ba i mierne komický, preto sme radšej siahli za zriedkavým *svietelnica*, ktorý použila napr. M. Figuli (porov. Synonymický slovník slovenčiny, s. 706).

V niektorých prípadoch sme sa rozhodli aplikovať starosloviensky slovotvorný model aj pri slovenskom preklade. Výraz *trbbeznačľbno* dostal ekvivalent *trojbezpočiatočný* v spojení *trojbezpočiatočné božstvo*, ktorým sa vyjadruje, že Boh v troch osobách nemá počiatku.

Slovenčina pozná elatívy, ktoré niekedy možno dosadiť kvôli väčšej výpovednej sile za superlatívy. Analogicky s ich formou sme siahli aj za inovatívnymi, t. j. neustálenými výrazmi typu *prezvrchovaná moc*. Adjektívum *trojsvätý* je známe zo slovenských bohoslužobných textov (napr. *Trojsvätá pieseň*, *Trishagion*), preto vystupuje aj v spojení *trojsväté hlasy*. Vo vete *A uzdravil naše bolesti nebeskou krizmou* môže prekvapíť výraz *krizma*, lebo v dnešnom stave sa reália ním pomenovaná používa v latinskej cirkvi. Východ má *myro*. V staroslovienskom texte má Kliment *chrizmojo*. Nejde však o bohoslužobnú matériu. Ide o pomenovanie oleja, ktorý priniesla Mária Magdaléna v alabastrovej nádobe, aby ním natrela Ježišove nohy

(Lk 7,37). V staroslovienskom evanjeliu je výraz doložený z 12. storočia (porov. Ďjačenko, 1993, s. 796).

Sviatok Svätej Trojice sa na Východe slávi hneď v tretí deň po Zostúpení Svätého Ducha. Poučenie o Svätej Trojici však nemusí byť nevyhnutne homíliou na tento deň už aj so zreteľom na pripojené témy, ktoré sa rozoberajú skôr vo veľkopôstnom období.

13 POUČENIE SVÄTÉHO KLIMENTA NA PREMENENIE

Въ тѣ днь поученне стго Климента на Преображенне.

Послушанте, браѣ, да съкажю вамъ днь снн чтиын каковаа въ нь явнша са. В сн бо днь гъ нашъ Исъ Хъ своимъ оучникымъ ѿкрыи славу своего бжтва н власть на жнвѣхъ н на мртвѣхъ показа, многимъ бо чудесемъ ѿ него не нмахуть ему вѣры каменосрѣное плема жндовьское, нъ гаху: Аще бы се въ бзль, ан снъ бжнн, ть не бы закона Моисеова разрѣшнелъ попрадъ, негоже влхомъ ѿ ба принал, нъ протненикъ закону естъ. Н пакы чудеса вндаше ѿ него. Ово глеть яко Нанна естъ, а ннн яко Монсен естъ, едннъ ѿ дрвѣннхъ прркъ вѣста. Да того радн оучннн него съмушаху сн оумъ. Вѣдаху бо яко Нанна на небо шель естъ. Не вѣдаху кда ть естъ съшелъ пакы въ ннъ овразъ оболкъ са. Вѣдаху Моисеа законодавца преже почнеша. Такоу же невѣрью н разпрн сущн в ннхъ. Потрѣбно бы показати славу бжества своего сн оучннккомъ да н ти не смущаютъ са. Да того радн въведе на фаворьскую гору, понмъ съ собою Петра н Якова || Іw, нзвѣсто нмъ творд, яко естъ снъ бжнн, да не матутъ са помышляющн суетьнаа. Н яко възнде на гору н просвете са лице его акы солнце н рнзы его бзша вѣлы акы снегъ. Н абье явнста са нмъ Монснн, Нанна съ хмъ вѣвѣдуща. Овъ стуть провѣзвѣстун, нже хоташа насъ радн пострадати. А другын о законѣ него же нмъ далъ еъ преже въплощенне самъ гъ своимъ пьрстомъ напсаеъ, негоже хранаше самого законодавца хотѣша оуентн.

Н вндаша славу бжню него, падоша нѣщн немогуща зрѣти на свѣтъ лица него. Н бы гла съ несн, гла: „Се естъ сынъ мой, того послушанте.“ Того гла н мнъ слышавше, браѣ, не лѣннмъ са, не леннмъ са, нъ съхраннмъ заповѣдн него. Рече гъ: Сн заповѣдаю вамъ: да любите другъ друга якоже н азъ вълюбнхъ бы н васъ радѣ въплотнхъ са, ачленъ н жадеъ бзхъ н нагъ жадаа вашего спсѣнна, да вашею пнщею етчнаго насыщю са добраго брашна н въ худына рнзы мѣсто юже подастъ ннщему, не тлѣнною облатку бы. Сн же слышаше, браѣ, не отагцнте срдцъ вашнхъ къ маломощнымъ. Не тьмъ бо даиетъ са, нъ самому Ху бу нашему, ѿ негоже чающе млтн. Потѣшнм са на покаанне, не вѣмъ бо когда прндетъ ча смртьынн н || аще задоснть ны въ зловѣ бес покааннн. За кюю будемъ оцннн оуже бо не будетъ азъ каати са, нн маломощенъ помощн, нн заповѣдъ събавстн.

Да того радн потѣшнмъ са преже смртьнаго временн, готовн обрѣстн чть н матъ, да н к вамъ ре гъ: „Благын рабе н вѣрне, о малѣ еъ вѣрнъ надъ многимъ та поставлю, вѣнннн въ радость га своего.“

13.1 Preklad

Počúvajte, bratia, nech vám rozpoviem, aký význam má tento deň. V tento deň, bratia, Pán náš Ježiš Kristus odkryl svojim učením slávu svojho božstva a ukázal moc, ktorú má nad živými a mŕtvymi. Napriek mnohým jeho zázrakom totiž židovské plemeno pre svoje kamenné srdce neuverilo v neho, no vravelo: „Keby tento bol Boh a Boží Syn, neporušoval by Mojžišov zákon a nestaval by sa na deň, lebo my sme ho boli od Boha prijali, teda je protivník Zákona.“ Ale potom tí, čo videli jeho zázraky, hovorili, že je on Eliáš, a iní, že je Mojžiš alebo ktorísi z dávnych prorokov. Preto aj jeho učenici boli v mysli zmätení. Vedeli, že Eliáš vystúpil na nebo, ale nevedeli, či nezostúpil, či sa potom neobliekol do iného výzoru (prijal iný obraz, stav). Vedeli, že zákonodarca Mojžiš zomrel už dávno.

Keďže učenici mali tolku neveru a rozpory medzi sebou, bolo potrebné ukázať im slávu jeho božstva, aby sa neznepokojovali. A tak vyšiel na Táberský vrch, pojmúc so sebou Petra, Jakuba, Jána, zreteľne im ukázal, že je Boží Syn, aby sa nemiatli a v mysliach nemali nepokoj.

A keď vystúpil na vrch a jeho tvár sa rozžiarila ako slnce a jeho rúcho zbelelo sťa sneh, zároveň sa zjavili Mojžiš a Eliáš, ako sa rozprávajú s Kristom – jeden predpovedal utrpenie, ktoré chce pre nás pretrpieť, druhý (hovoril) o Zákone, ktorý im bol dal a ktorý sám Pán ešte pred vtelením napísal svojím prstom, ktorý však nezachovávali, no samého Zákonodarcu chceli zabiť.

A keď učenici videli jeho božskú slávu, padli (tvárou) na zem, lebo nemohli hľadieť na žiaru jeho tváre. A z neba zaznel hlas: „Toto je môj milovaný Syn, jeho počúvajte.“

Tento hlas počujeme aj my, bratia, preto neleňme, ale zachovávajme jeho prikázania. Pán povedal: „Toto vám prikazujem, aby ste milovali jeden druhého (druh druhu), ako som ja miloval vás a pre vás som sa vtelil, bol som hladný a smädný a nezaodetý, lačnejúc po vašej spáse. Za pokrm od vás budete nasýtení dobrým pokrmom a za chudobné rúcho, ktoré ste podarovali nemajetnému, oblečiem vás odevom nesmrteľnosti.“

Keď ste toto počuli, nemajte svoje srdcia necitlivé voči biednym, lebo nie im sa dáva, ale samému Kristovi, nášmu Bohu, od ktorého očakávame milosti, preto sa ponáhľajme činiť pokánie. Lebo nevieme, kedy príde hodina smrti, ani či nás neprekvapí v zlobe a nekejúcniosti. Za akú hodnotu máme byť omilostení? Potom už nebude možnosť kajať sa, ani pomáhať chudobným, ani zachovávať prikázania.

Áno, preto sa náhlime ešte pred smrtným časom získať česť a milosť, aby aj o nás povedal Pán: „Dobrý a verný sluha, bol si verný nad málom, ustanovím ťa nad mnohým: vojdi do radosti svojho Pána,“ (jemu nechže je sláva a moc s Otcom i s Presväтым Duchom teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.)

13.2 Komentár

Poučenie obsahuje v nadpise meno autora sv. Klimenta. Text objavil V. M. Undolský. Je v 120 prepisoch, a to z obdobia od 13. do 18. storočia (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 161). Normalizovaný prepis textu je v diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 743.

Text je normatívny, hneď v úvode je zapojená dvojnásobná figúra opakovania. Zdvojené je jednak oslovenie poslucháčov *bratia*, jednak kairolgický moment vo výrazoch *tento deň, v tento deň*. Centrálnu myšlienku sláveného tajomstva autor dokladá z tropára sviatku: *odkryl... slávu svojho božstva* a z novozákonných prameňov: *ukázal moc... nad živými a mŕtvymi* (Sk 10,42; 2 Tim 4,1). Tropár, ako vidieť, zasa preberá niečo z novozákonných textov. Je to tzv. meta-metatext, teda viac rás prefiltrovaná výpoveď z viacerých prameňov.

Jadro poučenia sa opiera o evanjeliové perikopy sviatku: Lk 9, 28 – 36 (na utierni) a Mt 17, 1 – 9 (na liturgii). Je to prosté naratívne prerozprávanie obrazu a či príbehu Premenenia, dopĺňané drobnými vysvetleniami.

V parakletickej časti sa na zvrúcnenie opakuje oslovenie *bratia*, po ktorom sa poslucháčom predkladá ako požiadavka sviatku plnenie príkazu lásky, pričom sa zdôrazňuje sociálna stránka – empatia s chudobnými: *nemajte svoje srdcia necitlivé voči biednym*. Prísľub odmeny je zoštylizovaný prostredníctvom paralel: *malý pokrm od vás (chudobným) – budete nasýtení dobrým pokrmom; chudobné rúcho... nemajetnému – odev nesmrteľnosti*.

Kontakt s poslucháčom sa zosilňuje položením rečníckej otázky pre tých, ktorých by azda hodina smrti zastihla v nekajúcnosti a bez milosrdenstva voči Kristovi v blížnych: *Za akú hodnotu (doslova mzdu) máme byť omilostení?* Zdá sa, že aj v staroslovienskej formulácii je nepresnosť vo falošnej inklúzii medzi výrazmi *mzda* a *omilostenie*. Omilostenie je mzda – v duchu evanjeliového kontextu (napr. podobenstvo o nájomníkoch vo vinici) – a teda mzda nemôže byť príčinou omilostenia. Je však možné, že v dobových vyjadrova-

cích možnostiach staroslovienciny pomenovanie *mzda* mohlo mať aj širší význam ako „odmena (za vykonanú prácu a pod.)“, v rozsahu pojmov *hodnota* alebo *cena*.

Silný motív vzbudzuje v poslucháčoch záujem. Môžu byť ohodnotení ako dobrí a verní sluhovia. Vo formulácii je Pánov výrok, obsahujúci toto ohodnotenie v priamej reči, pričom ide o citáciu Ježišových slov, tu obrátených k poslucháčom (Mt 25,21).

Reč sa končí modlitbovou doxológiou na Trojicu a aklamáciou v podobe *Amen*.

14 POCHVALA O ZOSNUTÍ VLÁDKYNE NAŠEJ BOHORODIČKY A VŽDY PANNY MÁRIE VYTVORENÁ BISKUPOM KLIMENTOM

ВѢ ТѢДѢ ДНЬ ПОХВАЛА СТѢНЪ ВѢЦН НА ПРѢСТАВЛЕННІЕ

Се ѿ нѣна свѣтло праздыньство анкѣствующе, прѣдѣте, възлюбленнн, прѣднѣнадо сего юдоесе насладѣннм се, ѿвергыше мракъ жнтьнскнн, чювьственн ѿчн просвѣтннм н оумомъ подвннгнѣм се, да вѣдннмъ прѣднѣно оупеннне гнѣ мѣре н оученннкъ ѿего зѣрннне по вѣлакомъ на провожденнне прѣтѣаго тѣлесе вѣнстнннуоу прѣстыне н прѣслаеныне вѣлѣе нѣше вѣце н прнсно двы Маріе. Тою бо вѣноен се вѣветышанын грѣхомъ родѣ чловеѣч, тою ѿверзе се вѣдемъ, затѣоренын дѣвѣле прѣбавою нѣвою. Тою пламенное вѣроужнне плащн вѣдѣавѣ, ѿвѣже н поуть вѣходнын въ жнѣотннуоу пѣщю ѿверзе се. Тою клѣтѣвѣ разѣорн се, а вѣавннне процѣте. ꙗ юдоу же смрть вѣсанн се въ ны, тоудоу жнѣотъ вѣсмртынн нзнѣде. Та бо ѿвннн се нѣо, понесннна нѣвоу н зѣманн теорѣда. Тою вѣбжнн се чѣвѣтѣо, полежавшю Хсоу въ ложеннѣ прѣстѣмъ ее.

Внѣдѣвѣ бо ны вѣ нашѣ прѣвѣлстнѣо днѣаволею въ смрть н въ тѣвннне вѣпадѣше, не тѣре зрѣтн сзданнын вѣрѣза своенго вѣветышавша н въ толнко зло вѣпадша, нѣ мѣрдннѣм сн смнннн се на ны н прѣвѣклонн нѣва, сннѣде, ѿкоже дѣвѣле дѣждѣ на роуно, въ чѣрѣво двы вѣсѣанн се, покрѣвъ патнѣо вѣтѣво своен. Н вѣ вѣкоупѣ вѣ н чѣвѣкъ, свгоубѣ нѣстоомъ. Тѣмъже вѣца (в рѣкописѣ е погрѣшно вѣ) нарѣ се, рождѣшннѣ него, неже ннѣ прѣстоенн оупеннне чѣтоущѣ, свѣтло рауѣм се.

Нѣ ащѣ кто, помышлѣаннне не повнѣла, въ оумѣ сн глѣеть, рѣкынн: „Не просн смртн вѣкоучнтн, жнѣодавѣца бѣ порождѣшнн“, мы н таковынмъ снѣде ѿвѣщѣанѣмъ, глѣюще: Понѣже къ адамъ рѣно вѣ по прѣстѣупленнн, ѿко „Землѣа нѣсн н въ землѣо ндѣшн“, н ѿко же ѿ того начѣло нмамо родѣствѣоу вѣгнтнѣо н тѣ кончннѣоу, того радн н гѣ нашѣ вѣсѣ Хсѣ, прншѣ на || землѣо н смртнѣнн сѣн патѣ прннѣвннн се, н насѣ раднн патнѣо смртнн вѣкоучн, а не вѣтѣвоомъ. Вѣтѣвоомъ бо вѣстѣртнѣ н вѣсмртынѣ не прнсно. Нѣ понѣже вѣ свгоубѣ нѣстоомъ, вѣ н чѣвѣкъ, того раднн чѣвѣтѣмъ смртнн вѣкоучн, а не вѣотѣвоомъ. Н вѣскрѣе ѿко вѣсмртынѣ, вѣскрѣвѣны вѣ съ собою прѣвѣздѣнадоу адамѣ н прочѣе правѣдннн, ѿже по нѣмъ оумрѣше. Того раднн прѣвѣстѣа, глѣа, прнсно двѣаѣ Марнѣа вѣжнѣа мѣтн н патнѣо смртнн вѣкоучн. Самомоу гоу боу, сѣшшю к' нѣвн н с множетѣмъ вѣспатнѣннхѣ снѣль прѣвѣтѣнѣма роукама прѣвѣстоуѣо дѣшю нѣе прннѣмѣшю, мѣтѣвоу же нѣе зѣравшнннн се вѣпламъ съ вѣсѣхъ странѣа на вѣлаѣцѣхѣ снѣлоу дѣшю. Не тѣкмо, ѿже вѣвѣаѣхѣоу жнѣнн, нѣ н ѿже вѣвѣаѣхѣоу ѿужѣ ꙗ прѣвѣставлѣанн се на посѣвѣшѣство н провожденнне чѣтнѣаго тѣлесе прѣтѣлѣе мѣре гнѣе. Н[ѿ] тоудоу въ Гѣдсѣуманннѣоу вѣнѣсоше ю, тн н тоу целѣваннне н хѣлаы стѣворъше, тн н тако ю въ грѣовъ вѣсѣаннше. Н ѿ тоудоу трѣтнн днѣ нз грѣова вѣста. Тако бо повѣашѣ нз грѣова нѣхнѣщеннѣ нн бытн н оу снѣа мѣтерн бытн.

Днѣ бо прѣвѣстѣанн се мѣтн жнѣотоу въ прѣвѣвѣнѣоу жнѣзнѣ, порождѣннѣе двѣн ѿверъзѣащнн родѣ чѣвѣкомоу. Днѣ вѣсѣходнтѣ мѣтн гѣа вѣ н[ѣ]а]шѣго нз ннѣжнѣадоу Нѣрѣлаа въ вѣшнннн н нѣннннн градѣ вѣчнѣадоу цѣтѣва Хѣа. Днѣ прѣвѣсѣвѣталнн вѣлакъ вѣсѣходнтѣ к нѣзрнѣстоупнѣоу свѣтоу вѣспѣатнѣннхѣ снѣль. К нѣвн же ннѣа прнпадѣающѣ, вѣсѣлѣганѣоу глѣмѣ, въ похѣвалоу нѣе рѣкоущѣ:

Ра́у̇н се, поро́до сло́весна́я, исто́чши́на бесме́ртне ро́доу ча́вчу. Ра́у̇н се, но́выи куво́те, не
 ски́нжааи камене́е понесши́, ны́ само́го законода́вца Х̄а̇, спа́са ми́роу ро́ждши́и. Ра́у̇н се, ко́уп-
 ни́но неупо́лвешна́я, поноше́шна о́гна бж̄твнаа́го в' прѣ́твм си́ чр̄вѣв. Ра́у̇н се, го́ро несъ-
 чена́я, из не́е же ѿсе́че се ка́мень || разо́умныи Х̄с̄ь, и стре́ твр̄вни́наа̇ ка́пни́ца и сла́вбоу
 нх̄ь по́пааи. Ра́у̇н се, пр̄всвѣта́иыи вѣла́че, понесши́на мы́сльнаа́го сл̄нца Х̄са̇ въ чр̄вѣ сво́еиыи.
 Ра́у̇н се, ра́до́сти беспа́тныи́хъ сна́х, твора́ца а́нгла̇ка и все́е твара́и за́вѣтелеа̇ бесъме́не за́чь-
 ны́иши и па́че сло́весе поро́жьши́. Ра́у̇н се, прр̄ч̄то́е зы́ти́е и свр̄шенне́и н̄ше́моу възнове́нню.
 Ра́у̇н се, а́п̄лака́я ра́до́сти и ми́кмы твр̄до́е сто́яние. Ра́у̇н се, пр̄остра́ние вѣм̄ѣстна́и́це не-
 вѣм̄ѣстнаа́го не́ства. Ра́у̇н се, свѣ́тлао не́захо́дещаа́го свѣ́та, въ себѣ́ пр̄и́емиши́, и все́го ми́ра
 бг̄одо́ро́умно о́свѣти́иши и свѣ́тниц̄и пр̄исно пр̄всвѣ́тлаи́и си́ ма́тваи. Ра́у̇н се, тра́пезо д̄х̄вена́я,
 небесна́а́го х̄л̄ва пр̄и́емише, се́бе на сп̄инне́и в̄сѣм̄ь вѣ́дае́ши́а и вѣ́даю́ща на жи́вотѣ вѣ́рныиыи.
 Ра́у̇н се, внове́ление́ а́дма́ле и ѿв̄е́жно разо́др̄е́шение.

Тобо́ю во, гж̄де, из̄зави́хом се ѿ́ л̄ьст̄и на́до́льскы́е, тобо́ю пак̄и в̄звраще́ние в̄зр̄ето́хомъ
 въ пр̄вво́ую жи́знь. Тобо́ю, пр̄вста́я гж̄е, сно́ве бж̄ни на́рн̄ца́емъ се, в̄вро́ю кр̄те́ще се въ сто́ю
 тро́нцоу. Тобо́ю соупоста́ть на́ше д̄на́во́ль побѣ́ждень бы́вѣ, въ о́гнь вѣ́чныи о́со́удень те́
 и з̄ (sic) в̄сѣы в̄сѣм̄и. Тобо́ю не́реш̄и вса́кни пр̄отн̄венни́ци х̄р̄ти́ана̇ьсци́и побѣ́ждаю́т се. Тобо́ю,
 пр̄вста́я д̄во, во́ле́зни и ст̄р̄н на́ше ѿ́гонет̄ се и б̄в̄совска́я сло́ужба потр̄вба́ена бы́. Тобо́ю,
 пр̄вста́я, вѣ́нча́ви см̄ер̄таю́т се, а́ ни́шн̄и вѣ́гаша́ю́т се, б̄ло́гд̄ѣ́тню х̄ра́нни́и. Тобо́ю, пр̄вста́я
 гж̄де, ра́н ѿ́вр̄ьзе се и ц̄р̄т̄во то́у́не да́ст' се, в̄вро́ю испове́даю́щи́иыи м̄трь бж̄ню.

Ты во́ я́ви се печа́льныиыи за́стоупле́ние и во́ле́зныиыи ц̄в̄ле́ние, по́неже по́несе по-
 несша́а́го во́ле́зни и ст̄р̄тн на́шн̄и' не́ство́мъ на себѣ́. Тебе́ сла́веть, д̄во́ бже, а́рх̄и́г̄ла́сци́и
 и бесп̄а́тныи́хъ о́уста́и. Тебе́ сла́веть па́триа́рси́и и пр̄р̄ч̄и́ци́и чи́нове. Тебе́ что́у́ть а́нгла́ци́и з̄во́ри
 и м̄че́ни́ци́и па́ци́и. Ты не́си а́рх̄и́ер̄ви́иыи вѣ́нц̄ь и ча́вѣ́чико́моу ро́доу сп̄инне́.

|| Тѣм̄ же и м̄на́ за ны́ не́пр̄вста́нно по́маи́ се, тво́е пр̄всто́е о́усп̄енне́и по́чнтаю́ще, вса́кни
 ст̄р̄тн ѿ́гонещи́и и во́ле́зни и́ц̄в̄ла́юу́щи, на́пасти́и ра́стача́юу́щи и е́реси́и потр̄вбещи́и, ми́роу за́дра́вие
 пода́юу́щи и ц̄р̄т̄вие́и не́но́еи испросещи́и оу́ сна́ сво́его небесна́а́го і́са Х̄са̇, я́емоу же по́бае́ть вса́ка
 са́[а]́д̄а, ч̄ть и по́кланя́ние з̄ в̄знача́ельныиыи о́и́ц̄ем̄ь и с пр̄в̄сты́иыи и жи́вото́воре́иши́иыи д̄х̄м̄ь,
 н̄ни́а и пр̄исно и въ в̄сѣ́хъ вѣ́ка, а́ми́нь.

14.1 Preklad

Hľa, teraz je svetlý sviatok! Milovaní, podte, veselte sa, nech sa potešíme z tohto predivného zázraku. Odhodme temnotu života, telesné (zmyslové) oči presvetlime a myslou sa pozdvihnime, aby sme videli predivné zosnutie Pánovej Matky a jeho učeníkov, ktorí prišli na oblakoch a zišli sa, aby odprevadili prečisté telo vskutku presvätej a preslávnjej Vládkyne našej Bohorodičky a vždy Panny Márie.

Lebo skrze ňu sa obnovil hriechom narušený ľudský rod.

Skrze ňu sa otvoril eden, kedysi zatvorený pričinením prababy Evy.

Skrze ňu sa plamenný meč otočil a stratil a cesta vedúca k životodarnému pokrmu sa otvorila.

Skrze ňu bola zničená kliatba a rozkvitlo požehnanie. A odkade smrť si v nás našla príbytok, odtade vzišiel život nesmrteľný. Ona sa stala novým nebom, keď do nej vošiel Tvorca neba i zeme.

Skrze ňu sa zbožštila ľudská prirodzenosť, keď Kristus prebýval v jej posvätnom lone.

Keď náš Boh videl, ako sme vpadli do smrti a rozkladu pre lesť diabla, nestrpel, že stvorenie na jeho obraz oslablo a upadlo do takého zla, zmiloval sa nad ním, a prikloniac nebesia, zostúpil, ako kedysi dážď na rúno, prebýval v lone Panny a svoje božstvo zaodial telom. A zároveň bol Boh i človek, majúc dve prirodzenosti. Preto tá, ktorá ho porodila, bola nazvaná Bohorodička, ktorejže presväté zosnutie teraz oslavujeme a jasavo sa radujeme.

No ak by si niekto pomyslel niečo neprístojné, v myslí rozvažujú a hovoriac: „Či by sa nepatrilo, aby neokúsila smrť tá, ktorá porodila Darcu života Boha?“ – tomu my odpovedáme takto: „Keďže Adamovi bolo po hriešnom páde povedané: „prach si a na prach sa obrátiš“, naša prirodzenosť má pôvod v ňom, a to tak skrze rodenie, ako aj skrze smrť. Preto aj Pán náš Ježiš Kristus prišiel na zem, prijal smrteľné telo a pre nás okúsil smrť podľa tela, avšak nie podľa božstva. Lebo božstvo je vždy bez utrpenia a nesmrteľné. Ale pretože bol zároveň Boh i človek, musel okúsiť smrť svojím človečenstvom, nie však božstvom. A vstal z mŕtvych ako nesmrteľný, vzkriesil so

sebou aj prvorodeného Adama a ďalších spravodlivých, ktorí po ňom umreli. Preto aj presvätá Vládkyňa, vždy Panna Mária, Božia Matka podľa tela okúsila smrť, pri ktorej sám Pán Boh zostúpil z nebies k nej spolu s množstvom beztelesných síl a svojimi prečistými rukami prijal jej dušu. Na jej prosbu sa zo všetkých strán zišli apoštolí, prichodiaci duchovnou mocou, a to nielen tí, čo boli nažive, no aj tí, čo boli spočinuli, aby boli svedkami a sprevádzateľmi čestného tela prečistej Matky Pána. Z onoho miesta ju odniesli do Getsemani, tam vykonali celovanie (bozkávanie) a chvály a potom ju uložili do hrobu. A odtiaľ na tretí deň vstala z hrobu. Lebo patrilo sa, aby bola z hrobu uchvátená a aby bola pri Synovi.“

Dnes, hľa, Matka Života prechádza do večného života, rajskej dvere otvára rodu ľudskému.

Dnes vystupuje Matka Pána Boha nášho z nižného Jeruzalema do vyšného nebeského Mesta, večného Kristovho cárstva.

Dnes presvetlý oblak vystupuje k neprístupnému Svetlu beztelesných síl. Keď sa teraz pred ňou skláňame, velehlasno volajme, pochvalu jej vzdajme:

Raduj sa, raj duchovný, z ktorého vypramenila nesmrteľnosť rodu ľudského.

Raduj sa, nový bohostánok, ktorý obsahuje nie kamenné tabule, ale samého Zákonodarcu Krista, ktorého si porodila ako Spasiteľa sveta.

Raduj sa, ker nespáliteľný, veď si vo svojom lone nosila oheň božstva prečistého.

Raduj sa, hora neprerúbaná, z ktorej sa odlomil duchovný kameň Kristus, aby zrovnal pohanské návršia a zrušil ich služby.

Raduj sa, presvetlý oblak, veď si nosila vo svojom lone Slnko Krista.

Raduj sa, radosť beztelesných síl, lebo si počala bez semena a ne-
vyslovne si porodila Tvorcu anjelov a Pôvodcu celého tvorstva.

Raduj sa, naplnenie prorociev a završenie našej obnovy.

Raduj sa, radosť apoštolov a pevná opora mučeníkov.

Raduj sa, priestranná nádoba pre nepojateľné jestvovanie.

Raduj sa, svietelnica (lampa) nezachodiaceho svetla, ktoré si do

seba prijala a ktoré bohožiarné osvecuje celý svet, svietiac neprestajne svojimi presvetlými modlitbami.

Raduj sa, duchovný stôl, prestretý pre nebeský chlieb, daný na spásu pre všetkých a pre život veriacich.

Raduj sa, obnovenie Adama a Evino oslobodenie.

Skrze teba, Vládkyňa, zbavili sme sa ľsti modlárstva, skrze teba vraciame sa do stavu prvotného života.

Skrze teba, presvätá Vládkyňa, nazývame sa Božími synmi, keď sme krstení s vierou vo Svätú Trojicu.

Skrze teba bol diabol, náš zvodca, premohnutý, odsúdený do večného ohňa spolu so všetkými besmi.

Skrze teba prichádza víťazstvo nad všetkými herézami a protivníkmi kresťanskej viery.

Skrze teba, presvätá Panna, sme zbavovaní chorôb a utrpení a očistení od modloslužby.

Skrze teba, presvätá Panna, sa hnevníci zmierujú a biedni bohatú pod ochranou milosti.

Skrze teba, presvätá Vládkyňa, raj sa otvára a nebeské cárstvo sa dáva tým, čo s vierou vyznávajú tvoje Božie materstvo.

Ty si pomoc tým, čo sa namáhajú, ochrana a uzdravenie chorým, lebo ty si nosila toho, ktorý nesie na sebe naše choroby a trápenia, keď prijal na seba našu prirodzenosť.

Teba, Bohorodička Panna, slávia archanjelské a beztelesné zbory.

Teba oslavujú patriarchovia a prorocké stavy.

Teba uctieujú apoštoli a množstvo mučeníkov.

Ty si koruna veľkňazov a spása ľudskému rodu.

Preto teda i teraz sa neprestajne prihováraj za nás, uctievajúcich tvoje presväte zosnutie. Odvráť od nás všetko utrpenie, uzdrav naše choroby, zbav nás pokušení a zapuď herézy. Daruj nám pokoj a zdravie a vypros nám nebeské cárstvo od svojho Syna Ježiša Krista, ktorému patrí všetka sláva, česť a poklona s bezpočiatočným Otcom a s Presväтым a životodarným Duchom teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

14.2 Komentár

Najstarší zachovaný prepis tohto poučenia je z 13. storočia (porov. Petkov, P. a kol., 2008, s. 193). Normalizovaný text je v diele *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*, Sofia 1970, s. 766 – 767.

V názve sa explicitne uvádza autor biskup Kliment. Z názvu možno niečo vyčítať aj o žánrovej stránke. Je to pochvala, z čoho vychodí, že text je na mnohých miestach rytmizovaný až lyrizovaný, hoci si zachováva prozaický rečnícky rámec. Špecifikácia tejto pochvaly výrazom *o zosnutí* je prekladateľsky problematická. Starosloviensky výraz *priestavlenije* možno preložiť ako *premiestnenie*, *prestahovanie*. V pohrebných bohoslužobných textoch, v ktorých sa tento výraz miestami vyskytuje, sa ním pomenúva *smrť*, *tranzit*, *odchod*. Výraz upozorňuje na ten aspekt smrti, ktorý je zlomom medzi časnosťou a večnosťou, prechodom z miesta na miesto (zem – nebo), ako aj zmenou, pri ktorej sa podľa apoštola Pavla život nekondí, ale iba mení. Kliment má k dispozícii aj výraz (*priesvjatoje usŕpenie*), aj ho v texte používa v uvedenom spojení, no do názvu ho nevloží. Výraz *uspenie* nie je iba jemnejší náprotivok k slovu *smrť*. Vo východnej tradícii sa používa pravidelne ako výraz kontinuality života i po fyzickej smrti. Skrýva sa v ňom vnútorné prirovnanie: smrť nie je koniec, je iba akoby upadnutie do spánku a začiatok nového života.

Oslovenie *milovaní* na začiatku pochvaly je výrazom zvrúcnosti, je silnejšie ako bežné *bratia*. Je to aj signál o celkovom charaktere sviatku, ktorého tajomstvo Kliment nazýva *predivný zázrak*. Pozvanie na prežívanie sviatku má za cieľ potešenie: *nech sa (z neho) potešíme*. Starosloviensčina tu má silnejší výraz *nasladimŕ seŕ*, súvisiaci s orientálnym pôžitkom zo sladkosti. Adekvátny výraz v slovenčine nemáme, iba ak *naplniť sa sladkosťou*. Pomenovanie *svetlý sviatok* (v kontraste je *temnota života*) usúvzťažňuje tento sviatok s Paschou, lebo aj ona je *svetlý deň slávneho vzkriesenia*, a tak sa neterminologicky nazýva aj *druhá Pascha*. Na Balkáne sa sviatok slávi s veľkou pompéznosťou. V gréckych mestách ho víta bohatá výzdoba svetiel, dokonca aj chodníky v okolí chrámu sa vymalujú

vápnom. Sviatok ako historický fakt možno doložiť od 4. storočia. V 6. storočí sa definitívne ustálil deň jeho slávenia na 15. august, čo sa dáva do súvislosti s vytesňovaním pohanského kultu bohyně plodnosti Aštarty 10. augusta (porov. Onasch, 1993, s. 105). Pozoruhodné je, že tak ako v paschálnej bohoslužbe má významnú úlohu pláštenica so zobrazením Kristovho uloženia do hrobu, aj tento mariánsky sviatok má uspenskú pláštenicu so zobrazením Panny Márie na katafalku.

V okamihu, keď sa autor dostane k menu Bohorodičky, spustí sa výpočet jej zásluh v symetrických výpovediach. Je ich päť. Celá táto pasáž nadobúda nádych rytmiky, vlastnej kantilovaným textom. Každá zásluha sa uvádza slovami *skrze ňu*. Starosloviencina tu má jednoslovný výraz *tojq* v inštrumentáli. Zámeno možno technicky preložiť slovenským *ňou*, napríklad *ňou sa obnovilo...* V takomto výraze príliš zaznieva nástrojovosť. Ale v origináli sa hovorí o prostredníctve, preto sme sa rozhodli pre výraz *skrze*.

Po tejto poetizovanej oslavnej časti pokračuje výklad. Ten je vyvážený s predchádzajúcou na vnímanie menej náročnou časťou. Pri podávaní teoretických teologálnych poznatkov o mieste Panny v božskom živote a vtelení si drží poslucháča v dialogickom napätí, konkrétne napríklad tým, že využíva prolepsiu: *ak by si niekto pomyslel niečo nevhodné...* Potom konkretizuje onú nevhodnosť ako možnú námietku poslucháčov, ktorá by mohla vyplynúť z povrchného poznania, napráva ju správnou odpoveďou, čím ju oberá o silu skôr, než by vznikla (*anteoccupatio*).

Výklad napokon vystrieda opis udalostí okolo smrti Bohorodičky. Je tu informácia, že *vykonali celovanie (bozkávanie) a chvály*. *Celovanie* ako cirkevno-slavizmus robí zrozumiteľným, čo do slova ako takého, slovenský ekvivalent. Treba však doplniť, že spojením (*poslidneje*) *celovanie* sa dodnes v cirkevnej slovančine i v slovenčine (lexikálny citát) pomenúva krátky úkon počas pohrebného obradu, pri ktorom kantor spieva: *Podťe, posledný bozk dajme zosnutému*, pričom účastníci pohrebu prichádzajú k rakve a bozkávajú kríž.

Záver opisu udalosti znie: tretí deň vstala z hrobu. Časový údaj a samu udalosť možno uviesť do súvislosti s Ježišovým vzkriesením.

Potom nasleduje štvornásobné sprítomnenie a uvedenie kairológických obrazov, pričom prvé tri sú uvedené slovom *dnes* a štvrtý je ešte zosilnený v podobe *teraz*. Tento úsek sa končí výzvou *pochvalu jej vzdajme*. Na tomto mieste je súznenie s názvom celého textu, ktorý je pochvalou. Pochvala vo vlastnom zmysle slova je zostavená z dvanástich chairetizmov (pozdrav *Raduj sa*) a prislúchajúcich obrazov. Mária sa tu pomenúva starozákonnými výrazmi *raj duchovný, nový bohostánok, ker nespáliteľný, hora neprerúbaná, presvetlý oblak* atď. Táto časť je takisto rytmizovaná, pozostáva z harmonicky vyvážených vetných periód. Výstavbou sa úplne ponáša na Akatist od Romana Sladkopevca, aj z obsahovej stránky sú daktoré strofy podobné. Kliment tu teda urobil výber obrazov. Východný mariánsky kult pozná aj osobitnú bohoslužbu určenú Bohorodičke pod názvom *Pochvala presvätej Bohorodičke*, ktorým sa zároveň pomenúva sviatok v jedinom dni roka, a to v sobotu pred 5. nedeľou Veľkého pôstu. Nazýva sa aj kratšie *Akatistová sobota*. Akatist sa v tento deň spieva na utierni.

Po chairetizmoch s uvedením príslušných obrazov nasleduje ďalší výpočet zásluh, uvedený sedem ráz slovom *skrže*. Potom nasleduje päť hymnicky ladených zvolaní, obsahujúcich rôzne aspekty oslavy Bohorodičky. Všetky strofy sú uvedené osobným zámenom *ty*; dva razy v nominatíve, tri razy v akuzatíve *teba*. V tejto časti sa pochvala štruktúrne ponáša na *Te Deum* od sv. Ambróza Milánskeho, ktoré je zamerané na oslavu Boha. Odlišnosť je teda v mariologickej tematizácii chvály.

Záver textu je pokračovaním pochvaly vo forme modlitby, v ktorej podávajúci prednáša prosby za *ctiteľov jej zosnutia*. Nasleduje doxológia a *amen*.

LITERATÚRA

- ANGELOV, B. S. – KUEV, K. M. – KODOV, Ch. *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija I*. Sofia: Izdatelstvo na Bulgarskata akademija na naukite, 1970. 778 s.
- ANGELOV, B. S. – KUEV, K. M. – KODOV, Ch. – IVANOVA, K. *Kliment Ochridski – Sobrani sočinenija II*. Sofia: Izdatelstvo na Bulgarskata akademija na naukite, 1977. 845 s.
- AVERINCEV, S. S. a kol. *Christijanstvo. Enciklopedičevskij slovar I*. Moskva: Naučnoe izdatelstvo „Bolšaja rossijskaja enciklopedia“, 1993. 863 s.
- AVERINCEV, S. S. a kol. *Christijanstvo. Enciklopedičevskij slovar II*. Moskva: Naučnoe izdatelstvo „Bolšaja rossijskaja enciklopedia“, 1995. 671 s.
- AVERINCEV, S. S. a kol. *Christijanstvo. Enciklopedičevskij slovar III*. Moskva: Naučnoe izdatelstvo „Bolšaja rossijskaja enciklopedia“, 1995. 783 s.
- BONČEV, A. *Rečnik na sьrkovnoslavjanskija ezik. Tom I. A – O*. Sofia: Nacionalna biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodij“, 2002. 351 s.
- BONČEV, A. *Rečnik na sьrkovnoslavjanskija ezik. Tom II. P – JA*. Sofia: Nacionalna biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodij“, 2012. 354 s.
- Časoslóvň. Graz: Akademischen Druck-u. Verlagsanstalt, 1962. 988 s.
- DIBBI, K. K stilističeskomu analiza toržestvennoj prozy sv. Klimenta Ochridskogo. In: *Sv. Kliment Ochridski v kulturata na Evropa*. Sofia: Bulgarska akademija na naukite. Kirilo-Methodievski naučen centar, 2018, s. 233 – 244.
- ĐJAČENKO, G. *Polnyj cerkovno-slavjanskij slovarь*. Moskva: Izdatel'skij otdel Moskovskogo patriarchy, 1993. 1120 s.
- DUS, J. A. – POKORNÝ, P. *Neznáma evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha: Vyšehrad, 2001. 464 s.
- HERIBAN, J. *Príručný lexikón biblických vied*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1992. 1350 s.
- KERNAŠEVIČ, P. *Homiletika*. Prešov: Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi v Československu, 1957. 48 s.
- KOCEV, P. a kol. Sv. Kliment Ochridský a jeho pôsobenie v Macedónsku. In: *Konštantínove listy*, 10/2 (2017), s. 88 – 97.
- LICHÁČOV, D. a kol. *Novgorodské ikony 12. – 17. stoloť*. Praha: Odeon, 1984. 347 s.
- ONASCH, K. *Lexikon Liturgie und Kunst der Ostkirche*. Berlin – München: Buchverlag Union, 1993. 447 s. + 80 príloh.
- PAVLOVIČ, J. *Prednášky zo štylistiky slovenčiny*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011. 190 s.
- PAVLOVIČ, J. *Slovo a ikona*. Košice: Pont, 2004. 115 s. + 12 s. príloh.

- PAVLOVIČOVÁ, K. *Prológy Teofylakta Ochridského*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2017. 128 s.
- PAVLOVIČOVÁ, K. *Velkomoravský Proglas*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2016. 142 s.
- PAVLOVIČOVÁ, K. Nejasnosti okolo veľkomoravského staroslovienskeho Proglasu: (pokračovanie v nasledujúcom čísle). In: *Slovenská literatúra*, roč. 62, č. 3 (2015), s. 165 – 189. ISSN 00376973.
- PAVLOVIČOVÁ, K. Nejasnosti okolo veľkomoravského staroslovienskeho Proglasu: (dokončenie z minulého čísla). In: *Slovenská literatúra*, roč. 62, č. 4 (2015), s. 269 – 290. ISSN 00376973.
- PETKOV, P. a kol. *Sveti Kliment Ochridski. Slova i službi*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 2008. 591 s.
- SEPP, P. *Die Epiklese in der Benedictio fontis in den liturgischen Büchern nach dem Vatikanum II unter besonderer Berücksichtigung der Geistesepiklese*. Wien: Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Wien, 1998. 96 s.
- Slovník slovenského jazyka IV*. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1964. 760 s.
- STANISLAV, J. *Dejiny slovenského jazyka III. Texty*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1967. 552 s.
- Sväté písmo Starého i Nového zákona*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995. 2624 s.
- Synonymický slovník slovenčiny*. Red. M. Pisárčiková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1995. 998 s.
- ŠKOVIERA, A. Úcta sv. Klimenta Ochridského a jeho spoločníkov na Slovensku. In: *Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru*. Zost. Žeňuch, P. – Nikolova, S. Bratislava – Sofia: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Kirilo-Methodievski naučen centar kam BAN, 2017, s. 115 – 124.
- ŠPIDLÍK, T. *Spiritualita křesťanského Východu*. Rím – Velehrad: Křesťanská akademie, 1983. 437 s.
- VARŠO, M. *Zjedz, čo máš poruke. Úvod do biblickej exegezy*. Bratislava: Zrno, 1998. 261 s.
- ZIEHR, W. *Kříž. Symbol – zobrazovanie – význam*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľství, 1997. 239 s.
- ŽEŇUCH, P. Vizantijsko-slavjanskaja kultura i religioznost' v Slovakkii – tradicija ili import? In: *Sv. Kliment Ochridski v kulturata na Evropa*. Sofia: Bulgarska akademija na naukite. Kirilo-Methodievski naučen centar, 2018, s. 143 – 159.

RESUMÉ

V monografii publikujeme štrnásť staroslovienskych textov od sv. Klimenta Ochridského, jedného z protagonistov byzantskej misie na Veľkej Morave. Kliment je spolu s Cyrilom a Metodom považovaný za najplodnejšieho autora stredovekej literatúry v slovanskom svete. Misionári v počte sedem sa nazývajú *sedmočislennici*.

Vybrané staroslovienske texty sme preložili do slovenčiny a ku každému je výkladový komentár, ktorý by mal napomôcť lepšie porozumenie stredovekého textu, v princípe náboženského, pričom podstatné je teologické, duchovné a kultúrne podložie východného byzantsko-slovanského myslenia.

Pri výbere textov sme sa riadili tematickým kritériom, pričom sme do monografie zaradili sviatky Krista a Bohorodičky, ktoré majú v cirkevnom roku najväčší význam. Počet týchto sviatkov je dvanásť. Je to vlastne cyklus nepohyblivých a pohyblivých sviatkov, tzv. Dodekaorton, ktorému vo vnútornej architektúre byzantského chrámu zvyčajne zodpovedá rad sviatkových ikon – *prazdníčnyj jarus*. S týmto základným počtom sa viaže ešte niekoľko variantných ikon, ktoré z rozličných príčin zaujímajú miesto v spomínanom rade. Jednou z nich môže byť taký prípad, pri ktorom jednotlivá sviatková ikona je totožná s ikonou chrámu, teda označuje patrocínium. Vtedy sa presunie do základného radu štyroch hlavných ikon a jej miesto môže podľa potreby zaujať iná ikona.

Preložené a analyzované texty identifikujeme z hľadiska žánru ako texty rečníckeho štýlu. Ide o cirkevné sviatočné homílie, ktoré sa tematicky odvíjajú z príslušných evanjeliových perikop, ako aj z bohoslužby dňa. Odborne ladené pasáže pokladáme za homiletické didaskálie, teda poučenia, ktoré sú produktom dobových exegéz. Podávané sú v popularizačnom variante náučného štýlu. V každom prípade tvoria iba súčasť širšieho celku, ktorý predstavuje kerygmatický rámec. Dôkazom, že ide o kazateľskú tvorbu, sú jazykové

prostriedky vo forme rečníckych figúr, udržiavajúce kontakt s poslucháčmi (oslovenie, rečnícke otázky, deprekácia, atď.). Významnú úlohu tu majú kairologické prvky (výrazy *dnes*, *teraz*), ako aj oslavné poetizované pasáže textu akatistového hymnického typu a doxológie. Na konkrétnom textovom materiáli vyvraciamenku, že ide o náučné, alebo dokonca apoftegmatické texty. Vplyvom metaredakčnej činnosti pri prepisovaní sa pôvodná intencionalita homílií pretransformovala na čítanie (lekcie) v Prológu (Synaxári) v rámci minejného cyklu.

V slovenskom jazyku sa tieto Klimentove texty dostávajú k čitateľovi po prvý raz tak v preklade, ako aj v ich výklade.

SUMMARY

In this monograph are published fourteen Old Slavonic texts from St. Clement of Ohrid, one of the protagonists of the Byzantine mission in Great Moravia. Together with Cyril and Methodius, Clement is considered to be the most productive author of medieval literature in the Slavic world. The seven missionaries are called *sedmočislennici*.

We have translated selected Old Slavonic texts into Slovak and each has an explanatory commentary, which should help to better understand the medieval text – in principle religious – while the theological, spiritual and cultural basis of Eastern Byzantine-Slavic thought is essential.

When choosing the texts, we followed the thematic criteria and included into the monograph the feasts of Christ and the Mother of God, which are of the greatest importance in the church year. The number of these feasts is twelve. It is actually a cycle of fixed and movable feasts, the so-called Dodecaorton, which in the interior architecture of the Byzantine temple usually corresponds to a number of feast icons – *prazdničnyj jarus*. There are several variant icons associated with this basic number, which for various reasons occupy a place in the mentioned series. One of them may be a case in which a single feast icon is identical to a temple icon, i. e. it denotes patronage. Then it moves to the base line of the four main icons and can be replaced by another icon as needed.

We identify translated and analysed texts in terms of genre as rhetorical style texts. These are ecclesiastical feast homilies, which are thematically derived from the relevant Gospel pericopes, as well as from the worship of the day. We consider scholarly tuned passages to be homiletic didascals, i. e. lessons that are the product of the then exegesis. They are served in a popularization variant of the educational style. In any case, they only form part of a wider whole,

which represents a kerygmatic framework. The proof that this is a preaching work is the language means in the form of rhetorical figures, maintaining contact with the listeners (addressing, rhetorical questions, appeal etc.). Kairological elements (expressions *today, now*) play an important role here, as well as celebratory poetized passages of the text of the akathist anthemic type and doxology. On a specific textual material, we refute the opinion that these are educational or even apophtegmatic texts. Due to the meta-editorial activity during rewriting, the original intentionality of homilies was transformed into reading (lessons) in the Prologue (Synaxarion) within the mineia cycle.

In the Slovak language, these Clement's texts reach the reader for the first time, and that both in translation as well as in their interpretation.

Z posudkov recenzentov

Dielo K. Ochridského svojou originalitou, ale aj kvantitou predstavuje jednu z najväznejších hodnôt stredovekej staroslovienskej, resp. starobulharskej literatúry vo všeslovanskom kontexte.

V monografii Slová sv. Klimenta Ochridského sa slovenským čitateľom po prvý raz v histórii dostáva do rúk štrnásť vybraných slov (t. j. homiletických textov) v normovanom staroslovienskom prepise a v preklade do slovenčiny. Ku každému slovu sa pridružuje výkladový komentár, ktorý umožňuje percepciu aj pre širšie poňatého čitateľa, nielen pre odborníka.

Autori sú vysoko kvalifikovaní na túto náročnú prácu, a to jazykovedne, literárnovedne i teologicky, ako aj v oblasti byzantskej ikonografie, čo umožňuje hlbší interpretačný prienik do starého textu na komparatistickej báze. Táto autorská konštelácia dala vznik jedinečnému dielu s mnohými prekladovými riešeniami, ako aj cennými výkladmi v komentárových častiach.

Posudzované dielo hodnotím ako nówum jednak v rámci staroslovienskej a slavistiky vôbec, obzvlášť však je hodnotný slovakistický prínos...

prof. Magdalena Kostova-Panajotova, PhD.

K problematike prekladania textov zo staroslovienčiny a cirkevnej slovančiny do slovenského spisovného jazyka treba uviesť, že prítomné preklady sa vyznačujú vysokou mierou odbornosti a presnosti. Okrem zachovania sémantiky jednotlivých textov pôvodiny majú všetky preložené slová (reči, príhovory) Klimenta Ochridského, ktoré boli prednesené v rámci rozličných príležitostí a sviatkov, významný spoločný moment. Tým je poeticky a štruktúrne vyvážený slovenský preklad, ktorý reflektuje najmä konfesiónálnu terminológiu. Pri prekladoch sa obidvaja autori však sústredili najmä na zachytenie významu ťažko zrozumiteľných staroslovienskych pojmov súvisiacich s bohoslužobnou byzantskou tradíciou. Text jednotlivých slov prekladali tak, aby odrážal duchovno-teologický rozmer vypovedanej skutočnosti. Pri prekladaní problematickej terminológie postupovali formou použitia analytických novotvarov alebo opisom významu týchto termínov. Pri najzložitejších termínoch sa autori uchýlili k ich transliterácii do latinky. Využili tak štandardné postupy prekladania, ktoré sa praktizujú pri analytických prekladoch z klasických i biblických jazykov (gréčtina, latinčina, hebrejčina, aramejčina...), ku ktorým v prostredí slovanskej kultúry neodmysliteľne v európskom prostredí patrí práve staroslovienčina a cirkevná slovančina. Skutočnosť, že sa títo dvaja autori podujali preložiť a komentovať texty Klimentových slov, treba privítať a podporiť.

Prítomné vydanie komentovaných prekladov slov sv. Klimenta Ochridského možno pokladať nielen za poučné čítanie pre kulturológov, slavistov i slovakistov. Ide aj o vhodnú pomôcku, ktorá svoje využitie ukáže aj pri hlbšom poznávaní kultúrneho vývinu myslenia v prostredí slovanskej tradície byzantského obradu. Je to cenný príspevok k poznaniu slovanskej duchovnej a literárnej kultúry v slovenskom prostredí. Vďaka prítomnému prekladu a komentárom sa odbornej i širšej verejnosti v zrozumiteľnom jazyku sprístupňuje jedna dôležitá časť slovanskej literárnej a kultúrnej tradície.

prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

Kristína Pavlovičová – Jozef Pavlovič

SLOVÁ
SV. KLIMENTA
OCHRIDSKÉHO

Zodpovedný redaktor: Jozef Molitor
Grafická úprava a zalomenie: Jana Janíková
Návrh obálky: Marek Petržalka

Pre Pedagogickú fakultu Trnavskej univerzity v Trnave
vydalo Vydavateľstvo Typi Universitatis Tyrnaviensis,
spoločné pracovisko Trnavskej univerzity
a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, ako 363. publikáciu.
Vytlačila VEDA, vydavateľstvo SAV.

ISBN 978-80-568-0449-0